

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Akya Aybike SELVİGÜL

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Akya Aybike SELVİGÜL
(412101001)**

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Suat KÜÇÜKÇİFÇİ

HAZİRAN 2012

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 412101001 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Akya Aybike SELVİGÜL**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Suat KÜÇÜKÇİFÇİ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Öner GÜNÇAVDI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Sudi APAK
Beykent Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2012**
Savunma Tarihi : **08 Haziran 2012**

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Suat Küçükçifçi'ye ve değerli katkılarından ötürü Sayın Öner Günçavdı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca beni bugünlere getiren aileme ve bu süreçte bana her zaman destek olan arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Mayıs 2012

Akya Aybike Selvigül

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
ÇİZELGE LİSTESİ.....	XI
ŞEKİL LİSTESİ.....	XIII
ÖZET.....	XV
SUMMARY	XVII
1. GİRİŞ	1
2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİDEKİ YERİ.....	5
2.1 Para Aktarım Kanalları Ve Bankacılık Sektörü	8
2.1.1 Banka kredileri kanalı ve bilanço kanalı.....	8
3. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI	15
3.1 Kriz Öncesi Dönemde Oluşan Temel Sorunlar.....	15
3.2 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Kapsamı	17
3.2.1 Mali sektörün yeniden yapılandırılması.....	17
3.2.1.1 Kamu bankalarına yönelik çalışmalar	18
3.2.1.2 TMSF bünyesindeki bankalara yönelik çalışmalar	19
3.2.1.3 Özel sermayeli bankalara yönelik çalışmalar.....	19
3.2.2 Devlette şeffaflığı arttıracak ve kamu finansmanını güçlendirecek düzenlemeler	19
4. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜ	21
4.1 Türkiye’de Bulunan Bankaların Faaliyet Alanları	21
4.2 Türkiye Bankacılık Sektörünün Yapısı	22
5. YÖNTEM.....	31
6. UYGULAMA: BİLANÇO ANALİZİ.....	33
6.1 Bankacılık Sektörü Genel Yönetim İlkeleri	33
6.1.1 Aktif yönetimi	33
6.1.2 Pasif yönetimi	34
6.1.3 Likidite yönetimi.....	35
6.1.4 Sermaye yönetimi.....	36
6.2 Bankacılık Sektörünün Aktiflerinin (Kullanımının) İncelenmesi.....	37
6.2.1 Bankacılık sektörünün aktiflerinin kompozisyonu	37
6.2.2 Aktifleri oluşturan temel kalemlerin banka grupları varlıkları içerisinde zaman içindeki değişimi.....	39
6.2.3 Yurtiçi kredi hacmi	44
6.2.4 Kredi ve alacaklar kaleminin incelenmesi	48
6.2.4.1 Toplam kredi ve alacakların Türkiye bankacılık sektörü içinde banka gruplarına göre dağılımı.....	48
6.2.4.2 Tüketici kredileri.....	50
6.2.5 Bankacılık sektörü konsolide bilançolarının aktif kısmının Türk parası ve Döviz cinsinden yapısı	53
6.3 Bankacılık Sektörünün Pasiflerinin (Kaynaklarının) İncelenmesi.....	54
6.3.1 Pasiflerin kompozisyonunun incelenmesi.....	54

6.3.2 Mevduatlar	55
6.3.2.1 Mevduatların türlerine göre dağılımı	55
6.3.2.2 Mevduatların vadelere göre dağılımı	58
6.3.2.3 Mevduatların Türk Lirası- Yabancı Para bakımından yapısının incelenmesi.....	62
6.3.3 Döviz cinsinden aktiflerin döviz cinsinden pasiflere oranlanması.....	64
6.3.4 Bankacılık sektörü gelir gider yapısı.....	66
6.4 Bankacılık Sektörü Karlılık ve Sermaye Yeterlilik Oranları	68
6.4.1 Aktif karlılık oranı.....	68
6.4.2 Özkaynak karlılık oranı	69
6.4.3 Sermaye yeterliliği oranı	70
7. SONUÇ	73
KAYNAKÇA	77
ÖZGEÇMİŞ	79

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DTH	: Döviz Tevdiatı Hesabı
GEGP	: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSYM	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ROA	: Aktif Karlılık Oranı
ROE	: Sermaye Karlılık Oranı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TR	: Türkiye
WB	: Dünya Bankası
YP	: Yabancı Para

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 4.1 : Türkiye’de bankaların faaliyet konular.	21
Çizelge 4.2 : Türkiye bankacılık sistemi toplam aktiflerinin banka gruplarına dağılımı.	24
Çizelge 4.3 : Bankacılık sektörü makro verileri TR-AB karşılaştırması.	28

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1 : Toplam aktiflerin banka gruplarına göre yıllar içerisindeki dağılımı.....	23
Şekil 4.2 : Banka gruplarının sektör payları.	25
Şekil 4.3 : Aktiflerin, mevduatların, kredi ve alacakların milli gelire oranları.	27
Şekil 6.1 : Bankacılık sektörü toplam aktiflerinin kompozisyonu.	37
Şekil 6.2 : Toplam kredi ve alacaklar / toplam mevduatlar.....	39
Şekil 6.3 : Toplam kredi ve alacakların toplam aktifler içerisindeki payı.....	40
Şekil 6.4 : Duran aktiflerin toplam aktifler içindeki payı.....	41
Şekil 6.5 : Likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı.	42
Şekil 6.6 : Likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülüklerle oranı.	43
Şekil 6.7 : Bankacılık sektörü tarafından sağlanan yurtiçi kredilerin GSYH'ya Oranı.	44
Şekil 6.8 : Geri dönmeyen kredilerin (NPLs) toplam krediler içerisindeki yüzdesi, AB ve TR değerleri.	46
Şekil 6.9 : Türkiye'de özel sektöre verilen kredilerin GSYH'ya oranı.	47
Şekil 6.10 : Özel sektöre verilen kredilerin GSYH'ya oranı, TR ve AB değerleri...	48
Şekil 6.11 : Toplam kredi ve alacakların dağılımı.	49
Şekil 6.12 : Toplam kredi ve alacakların banka gruplarına göre dağılımı.	50
Şekil 6.13 : Tüketici kredilerinin türlerine göre dağılımı.	51
Şekil 6.14 : Tüketici kredilerinin vadelerine göre dağılımı.	52
Şekil 6.15 : TL ve YP aktiflerin toplam aktifler içindeki payları.	53
Şekil 6.16 : Bankacılık sektörü konsolide bilançolarının pasif kısmının yapısı	55
Şekil 6.17 : Mevduatların türlerine göre dağılımı.	56
Şekil 6.18 : Kamusal sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.	57
Şekil 6.19 : Özel sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.	57
Şekil 6.20 : Yabancı sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.	58
Şekil 6.21 : Mevduatların vade yapısı.	59
Şekil 6.22 : Kamusal sermayeli mevduat bankaları mevduatlarının vade yapısı... ..	60
Şekil 6.23 : Özel sermayeli mevduat bankaları mevduatlarının vade yapısı	60
Şekil 6.24 : Yabancı sermayeli mevduat bankaları mevduatlarının vade yapısı	61
Şekil 6.25 : TL ve YP cinsinden mevduatların toplam kaynaklara oranlanması	63
Şekil 6.26 : Döviz cinsinden aktiflerin döviz cinsinden pasiflere oranı.	65
Şekil 6.27 : Faiz gelirleri / faiz giderleri.	66
Şekil 6.28 : Faiz gelirleri / toplam gelirler.	67
Şekil 6.29 : Aktif karlılık oranı (ROA).	68
Şekil 6.30 : Özkaynak karlılık oranı (ROE).	69
Şekil 6.31 : Sermaye yeterlilik oranı.	71

GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ

ÖZET

Dünyada ve Türkiye’de krizlerin son zamanlarda daha sık ortaya çıkması ve bu krizlerde finans sektörünün rolü gözönünde bulundurulduğunda, Türkiye’de finans sektörünün temelini oluşturan bankacılık sektöründe yapısal sorunların varlığına işaret edilmiş ve bu sorunların ekonomide istikrarı sağlama odağı içerisinde düzeltilmesi ve yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Modern makroekonomik teorilerde para politikalarının giderek daha sık kullanılmaya başlaması, sağlam bir finans sektörünü dolayısıyla da onu oluşturan güçlü bir bankacılık sektörünün varlığını zorunlu kılmıştır. Bankacılık sektörü para aktarım mekanizmalarında kredi kanalının banka kredileri kanalında aktif rol alıp politikaların reel ekonomiye nüfuz etmesi konusunda etkin rol almaktadır. Bankacılık sektörünün aldığı bu rolün etkinliğinde, bankacılık sektörünün bilanço yapısının sağlamlığı etkili olmaktadır. Daha güçlü bir bilanço yapısı dış şoklara daha az kırılgan bir bankacılık sektörünü ve dolayısıyla finans sektörünü oluşturarak, reel ekonomide istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda 2001 krizinin etkileri ve sonuçları irdelendiğinde Türkiye’de bankacılık sektörünün yapısal bir bozukluk içerisinde olduğu, bilançolarının normalin dışında hareket ettiği ve bankacılık sektörünün ekonomideki sürdürülemez iç borç dinamiği ve başta kamu bankaları olmak üzere, sektördeki sağlıksız yapının varlığı nedeniyle bankacılık işlevini yerine getirememiş, kamunun finansmanına yönelmiş olduğu ve bu durumun reel sektörle bağlantısında bozulmalara yol açtığı görülmüştür. Bu durum da kuşkusuz bankacılık sektörünün kredi kanalındaki etkinliği üzerinde kısıtlayıcı olmuş ve ekonomi politikalarının işlerliğini ve etkinliğini kötü anlamda etkilemiştir. Ekonominin genelindeki istikrarsızlıktan ve güven bunalımından kurtulunması için birçok alanda Güçlü Ekonomiye Geçiş programı çerçevesinde birçok yasal değişiklik ve yapısal düzenlemeler yapılmış, mali sektörün yapısının düzeltilmesi kapsamında da bankacılık sektörünün yapısındaki bozuklukların düzeltilmesi amaçlanmıştır. Tezin yöntem bölümünde 2001-2010 yılları bankacılık sektörü konsolide bilançoları analiz edilmiş, ayrıca bankacılık sektörü kamusal sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli mevduat bankaları olmak üzere üç banka grubu bazında değerlendirilmiştir. Bilanço analizinde bankacılık sektörünün kaynak kullanım yapısını irdemiş, aktif ve pasif kompozisyonlarının yıllar içerisindeki değişimi görüntülenmiş ve bankacılık sektörünün yıllar içerisinde banka grupları arasında daha homojen ve istikrarlı bir bilanço kompozisyonuna ulaşma yolunda eğilim gösterdiği, sektör bazında da daha istikrarlı bir görünüm kazandığı yolunda izlenim edinilmiştir. Fakat dikkat çekilen bir diğer nokta aktifler içerisinde oranı artan kredilerin, kaynakların ağırlıklı kısmını oluşturan mevduatların vade yapısıyla uyum içerisinde olmadığı ve bu durumun vade riski oluşturabileceğidir. Banka bilançolarının daha sağlıklı bir görünüme ulaşması aynı zamanda kaynak ve kullanım bileşenlerinin birbirleriyle vade, miktar, para cinsi gibi açılardan uyumlu olmasını gerektirir. Aktif kompozisyonunda kredilerin oranının artması bankacılık sektörünün

getiri sağlayan alanlara yöneldiğini ve kredilerin kompozisyonundan ortaya çıkan görüntü sonucunda da özel sektörün kullanımına yönelindiği gözlemlemiştir. Kredi kanalının Türkiye’de varlığı göz önünde bulundurulduğunda bilanço yapılarındaki bu iyileşme kredi kanalının etkinliğini artıracak ve reel ekonomiyle bağlantının glenmesini sağlayacaktır.

TRANSITION TO THE STRONG ECONOMY PROGRAM AND ITS EFFECTS ON BANKING SECTOR

SUMMARY

As the world economy recently faces more frequent crisis, deeper considering on the roots of the crisis points out the role of financial sector's weaknesses. Since the outward oriented strategies fashioned by the worldwide liberalization trend began to be applied in Turkish economy, substantial steps have been taken in this regard but structural transformations necessary for the policy transformation have been neglected and the incomplete structural base formed a fragile economic ground for the internal and external shocks. For Turkey who has a financial sector which is mostly dominated by banking sector, banking sector's structural and functional problems stands out more concretely and in order to gain economic stability, these problems have to be adjusted and the banking sector have to be reformed. As the monetary policies have been more frequently used in the modern macroeconomic theories, modern macroeconomic theories necessitates the existence of a strong banking sector leading to a strong financial system which is required for the efficiency of the monetary policies in affecting the real economy. Banking sector has an active role in bank lending channel of monetary transmission mechanism and affects the relationship with the real economy. In this regard, for the efficiency of the banking sector's role, strenght of the banking sector balance sheets is a determinative factor. A stronger balance sheet position becomes less fragile to the external shocks and reduces the vulnerability of the banking sector which creates a stronger financial sector and in turn contributes to the economic stability. As the roots of the 2001 crises in Turkish economy are examined in this regard, the two internal roots, unsustainable public debt in economy and the weak structure of the banking sector, especially the public banks, led the banking sector commit itself to the financing of public sector which deteriorated the balance sheet position of them and suspended banking sector from proper functioning. The loss of ability to function properly led the relationship with real economy to be dampened. This situation certainly constraint the banking sector's role in credit channel through bank lending channel and in turn harmed economic policies efficiency. Transmission To Stronger Economy Program aimed getting rid of the depression of the crises and gaining economic stability. According to the program, many legal adjustments and restructurings have been done. Within the scope of the adjustments for the financial sector structure, the program centered upon banking sector's restructuring. In the method section of the thesis, consolidated balance sheets of Turkish banking sector from 2001 to 2010 have been analized. Also along with the total banking sector, the constitutional groups of the banking sector defined as public, private and foreing owned commercial banks are observed. Balance sheet analysis that has been done focused on the resource and usage structure of the banking sector, and viewed the assets and liabilities compositions' evolution over time. And the results shows that the composition of the assets and liabilities of the banking sector seems to be more homogenous and stable among the banking groups within the banking sector, and the

banking sector seems to become more stable over time. But there exists a potential risk of maturity mismatch which has to be emphasized. The maturity structure of the credits are found to be very long term whereas the deposits constituting the largest part of the resources are found to be in very short term maturity levels. And if not managed well, this situation may cause maturity risk. If the banking sector aims to be more strong, maturity, quantity and currency positions of the resources and the usage has to be consistent. The increasing part of the credits in assets combination of the banking sector implies that the banking sector has head for the areas that yields more return. And the credit started to be canalized more on private sector usage. Considering the existance of credit channel in Turkey, these improvements in balance sheet structures will increase the efficiency of credit channel and strengthen the relationship with real sector.

1. GİRİŞ

Türk ekonomisi 1990'lı yıllardan itibaren sık sık ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin nedenlerine bakıldığında dışsal etkenlerle beraber içsel sorunların da etkisinin büyük olduğu görülmektedir.

1980'lerde başlayan liberalleşme politikası, liberalleşme literatürünün de öngördüğü gibi önce dış ticaretin liberalleşmesi, ardından iç piyasalarda finansal liberalleşme ve sermaye piyasalarının liberalleşmesi sırasını takip etmiş fakat bu sistemin temelini sağlam olmasını sağlayacak bir diğer önemli adım olan yapısal reformlar 2001 yılına kadar çeşitli nedenlerden ötürü ötelenmiş ve yapısal sorunların çözümünde eksik kalmıştır. Bu durum verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik gibi unsurların ihmal edilmesine ve ekonominin sorunlu bir altyapı üzerine inşa edilmesine neden olmuştur.

Sürdürülemez iç borç dinamiğinin oluşması , başta kamu bankaları olmak üzere bankacılık sektörünün sağlıksız yapısı gibi yapısal sorunların yol açtığı sağlam finansal sektörün eksikliği gibi etmenler ülke ekonomisinin kırılganlığını arttırmış ve krizler kaçınılmaz olmuştur.

2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile ekonominin yeniden yapılandırılması ve istikrarın sağlanması amaçlanmıştır. Bu programın önemli bir ayağını da bankacılık sektörünün sağlıksız yapısını değiştirmek amacıyla yapılan birçok yasal değişiklik ve yapısal düzenlemeler oluşturmaktadır.

Çalışmada Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve bankacılık sektörüne etkisi incelenmektedir.

Bu çalışmada bankacılık sektörüne odaklanılmasının nedeni, bankacılık sektörünün ekonomideki rolünün önemi ve bu önemin modern makroekonomide giderek artmasıdır. Modern makroekonomik teori para politikası yoluyla ekonominin yönlendirilmesine ağırlık vermekte ve bu kapsamda klasik makro teorilerden başka yeni para politikası uygulamaları gündeme gelmektedir.

Ekonominin kontrolü ve yönlendirilmesinde yapılacak olan makroekonomik politikaların etkili olabilmesi için daha etkin bir para politikasına ve bu para politikalarının etkili olabilmesi için de güçlü bir finans sektörüne ve onu oluşturan güçlü bir bankacılık sektörüne ihtiyaç vardır. Bankacılık sektörü finansal aracılık işlevinin yanında para aktarım mekanizmasının kredi kanalındaki aktif rolü ile para politikalarının reel ekonomi üzerine etkisi sırasında büyük rol oynamaktadır. Bu ilişkiler zincirinden anlaşılabileceği üzere bankacılık sektörüne önemli rol düşmekte ve görevini yerine getirebilmesi için güçlü bir yapıya kavuşması gerekmektedir. Bankacılık sektörünün yapısının güçlü ve sağlam olması belirtildiği üzere makroekonomik politikaların etkinliğini artıracak ve ekonomi geneline katkıda bulunacaktır. Bu açıdan bankacılık sektörünün yapısının incelenmesi, kaynak kullanım yapısının irdelenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörünün yapısını incelerken dikkat edilecek önemli bir unsur bankacılık sektörünün kaynak kullanım yapısıdır çünkü bankacılık sektörünün güçlü olabilmesi için sürdürülebilir vade ve miktar dengesinde kaynak yapısına ve bu miktarlarla uyumlu bir kullanım yapısına sahip olması gerekir. Bu yapıya sahip olmayan bir bankacılık sistemi sürdürülebilir değildir ve işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getiremez. Bu durum da büyük ekonomik sorunlara neden olabilir.

Bu bilgiler ışığında çalışmada Türkiye Bankacılık Sektörünün 2001 yılı sonrasındaki Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla beraber durumu incelenmekte ve programın etkileri gözlemlenmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın yöntemi, 2001 yılı sonrası Türkiye bankacılık sektörü konsolide bilançoları ile yapılan bilanço analizidir. Bankacılık Sektörü aynı zamanda Kamusal Sermayeli , Özel Sermayeli ve Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları olmak üzere alt gruplarına ayrılmış ve bu banka gruplarının bilanço yapılarının zaman içerisindeki değişimleri de incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın devamında öncelikle bankacılık sektörünün ekonomide makroekonomik politikaların etkinliği açısından yeri irdelenecek ve bu amaçla para aktarım mekanizması ve kanalları, özellikle de banka kredi kanalının varlığı üzerine literatüre değinilecektir. Bir sonraki bölümde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

temel özellikleriyle tanımlanacak ve bankacılık sektörüyle ilgili bölümlere odaklanılacaktır. Devamında çalışmanın yöntem ve uygulama kısmına geçilip bilanço analizi yapılarak 2001 sonrasındaki görünüm elde edilecektir. Son kısımda bankacılık sektörünün performansı karlılık ve sermaye yeterliliği ölçütleri yardımıyla değerlendirilecek ve sonuç kısmına geçilecektir.

2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİDEKİ YERİ

Bankacılık sektörünü gördüğü finansal aracılık görevi ile ekonomide, ekonominin birçok alanına etki eden kilit bir rol üstlenmektedir. Ekonomideki mevcut fonlara aracılık edip, bu fonların etkin bir şekilde kullanım alanlarına iletilip, yatırım tüketim gibi alanlarda değerlendirilmesine aracılık etmek suretiyle ekonomide etki yaratmaktadır.

Ayrıca bankalar kaydi para yaratarak dolaşımdaki paranın miktarını etkileyip fiyat mekanizmasına tesir edebilmekte ve ekonomiye yerli ve yabancı para cinsinden likidite sunmaları nedeniyle merkez bankaları para politikalarına yardımcı olmaktadır. Bir yandan da merkez bankası tarafından kullanılan para politikaları gelişmiş bir finansal sektör ve dolayısıyla gelişmiş bir bankacılık sektörü gerektirmekte ve sağlandığı takdirde , para politikaları daha etkin çalışabilmektedir (Küçükbüçakçı,2004).

Modern makroekonomik teoriler ekonominin kontrolünde etkin bir para politikasını, bu para politikalarının etkin olabilmesi için güçlü bir finans sektörünü ve dolayısıyla bu finans sektörünü oluşturacak güçlü bir bankacılık sektörünü gerekli kılmaktadır. Öyle ki bu durum, Türkiye gibi finansal sektörün büyük bölümünü bankacılık sektörünün oluşturduğu ve bankacılık sektörüne bağımlılığın yüksek olduğu bir ekonomide giderek daha çok belirginleşmekte, bankacılık sektörünün ekonomideki yeri ve sağlamlığı giderek daha da önem kazanmaktadır.

Son zamanlarda daha da belirgin olmakla beraber , makroekonomik politikalarda para politikalarına verilen ağırlığın artması ve para politikalarının geleneksel kanalları dışında kredi ve bilanço kanalları gibi destekleyici ve etkiyi arttırıcı kanallarının ülkelerin para aktarım mekanizması uygulamalarında etkisinin varlığının yapılan ampirik çalışmalarla da desteklenmesi, bu kanalların önemli aktörlerinden biri olan bankacılık sektörüne dikkatleri çekmektedir. Çalışmalarda para aktarımında kredi kanalının önemine ve bu kanal içerisinde bankacılık sektörünün aktif rolü dolayısıyla bankacılık sektörünün yapısının para aktarım kanalının işlevi açısından önem arz ettiği belirtilmekte ve güçlü bankacılık sektörünün ve finans sektörünün

varlığının gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bankacılık sektörü finans sektörünün ana bileşeni olarak, para aktarım mekanizmasında aktif rol alıp, para politikalarıyla ekonominin kontrol edilmesinde ve politikaların etkin işleminde rol almaktadır. Bankacılık sektörü ne kadar güçlü ve sağlam bir yapıya sahip olursa, para politikaları o kadar etkin işleyecek ve reel ekonominin kontrolü ve yönlendirilmesi istenilen yönde gerçekleştirilecektir.

Merkez bankalarının, fiyat istikrarı hedeflemesi de ekonomik politikalarla uyumlu ve destekleyici mali sektörün yapısının oluşturulmasını gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası da fiyat istikrarını kendine temel hedef olarak belirlemiş ve bu doğrultuda enflasyon hedeflemesi rejimi izlemeye başlamıştır.

Enflasyon hedeflemesi rejiminin yürütülebilmesi için bazı önkoşullara ihtiyaç vardır. Bu önkoşullardan biri, güçlü finansal system ve sağlıklı bankacılık sektörünün varlığıdır.

“Aktarım mekanizmasının sağlam çalışabilmesi için; finansal sistemin temellerinin güçlü olması, sağlam bankacılık sektörü ile gelişmiş para, sermaye ve döviz piyasalarının bulunması gerekmektedir ” (TCMB, 2006).

Bir diğer önkoşul ise, düşük mali baskınlığının sağlanmasıdır. Mali baskınlık olgusu 2001 krizinin oluşmasında da önemli etkenlerden biri olmuştur. Kamunun finansal piyasa üzerinde baskı oluşturmaları, bankacılık sektörünün kaynaklarının kamunun finansmanına yönlendirilmesine ve mali sektörün yapısının işlerliğinin bozulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda düşük mali baskınlığının sağlanması enflasyon hedeflemesi ile fiyat istikrarının sağlanmasında bir önkoşul oluşturmaktadır.

“Mali baskınlığın olduğu durumda aktarım mekanizması, faizler genel düzeyi, kredi piyasası kanalları ve beklentiler etkinliklerini kaybettikleri için para politikası, talep enflasyon üzerinde yeterince etkili olamaz. Mali disiplinin sağlanması ve mali baskınlığın düşük olması enflasyon hedeflemesi rejiminin başarılı olabilmesi için bir ön koşuldur” (TCMB, 2006).

Güçlü bir bankacılık sektörü güçlü finans sektörünü oluşturacak ve şoklara dayanıklı mali yapının oluşmasını sağlayacaktır. Küresel krizlerin arttığı günümüzde, gelişmiş, güçlü ve sağlıklı yapıya sahip finans sektörüne sahip olunması ülke ekonomisi açısından giderek daha da önem kazanmaktadır.

Türkiye’de 1980’li yıllarda başlayan liberalleşme süreci birçok atılım gerçekleştirmiş, birbirini takip eden halkalar halinde hızla uygulamaya geçilmiş fakat bu sürecin sağlamlığı açısından önemli olan bir çok yapısal dönüşüm ihmal edilmiş yada ertelenmiştir. Kuşkusuz ki yapısal dönüşümler, kurumların kemikleşmiş yapılarının değiştirilmesi gibi toplumun kültürünün, alışkanlıklarının da etkili olduğu birçok geniş alana yayılan çok yönlü yapılandırmalar oldukları için, hayata geçirilmeleri ve diğer politikalarla ahenkli ve kademeli şekilde uygulanabilmeleri oldukça zor bir iştir. Bahsettiğim gibi, yapısal dönüşümler, elbet uygulaması zor girişimlerdir fakat dünya üzerinde dönüşümünü sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren birçok başarılı örnek bulunmaktadır.

Yapısal dönüşümlerin alanlarından biri de mali sektörün yapılandırılmasına yönelik finansal sektörün etkinliğini arttıracak gerekli yapısal dönüşümlerin uygulanmasıdır.

Türkiye örneğinde gördüğümüz gibi, ekonomik ve finansal istikrarın oluşmadığı dönemlerde, mali baskının oluşması, kamu açıklarının finansmanının bankacılık sektörü bilançolarının yapısını daha da bozması, bankacılık sektörünün finansal aracılık görevini düzgün bir şekilde yerine getirememesine, ve kaynakların verimli dağılımını sağlanamamasına, dolayısıyla da reel ekonomide düşüş yaşanmasına neden olmuştur.

2000’li yıllara ülkemiz birçok problemle birlikte girmiş, finansal sektördeki bozukluklar, kronikleşen enflasyon, yaşanan doğal felaket, ülkenin borç yükünün artması ve daha birçok etmen krizle beraber ülkemiz için yıkıcı etki oluşturmuştur. Şüphesiz yaşanan krizi takiben sistemdeki bazı sorunlar düzeltilmeye çalışılmış, ülkemizi bu bunalımlı durumdan biran önce çıkarmak için girişimlerde bulunulmuştur. Bahsedildiği üzere yapısal dönüşümler etkisi uzun süren ve uygulaması uzun vadeye yayılan dönüşümlerdir ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında yapılan finansal istikrarın sağlanması çerçevesine dayanan çalışmaların odaklanacağı bölümünü oluşturan mali sistemin yeniden yapılandırılması aşamasında bankacılık sektörünün yapısının değişmesi ülkemiz ekonomisi için önemli bir reform olup, yıllar içerisinde bankacılık sektörünün yapısında oluşan değişikliklerin incelenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Türkiye bankacılık sektörü konsolide bilançoları aracılığıyla 2001 sonrasında bankacılık sektörünün durumunu analiz etmek çalışmamın temel amacını oluşturmaktadır.

2.1 Para Aktarım Kanalları Ve Bankacılık Sektörü

2.1.1 Banka kredileri kanalı ve bilanço kanalı

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün durumunun analiz edildiği çalışmanın bu bölümünde, bankacılık sektörüyle makroekonomik politikaların ve bankacılık sektörünün reel ekonomiyle ilişkisinin belirginleştirilebilmesi için, para aktarım mekanizmasının ve bu mekanizmanın ekonomiye etkisini gösterdiği kanallar incelenmektedir. Ekonomi üzerindeki kontrolün sağlanabilmesi için gereken güçlü finansal sistemin yapı taşı olan bankacılık sistemi, para politikalarının etkinliği açısından önem arz etmekte olup, para politikalarının ekonomiye nüfuz etmesini sağlayan para aktarım kanallarında bankaların aldığı aktif rolle beraber bu önem daha da pekişmektedir.

Para politikalarının ve bu para politikalarının ekonomiye etki ettiği para aktarım kanallarının modern makroekonomik teorilerde ekonominin yönetilmesinde ve yönlendirilmesinde giderek daha da sık kullanılan bir politika aracı haline gelmesiyle beraber, bu konuların literatürde önemi artmış ve etkileri detaylı bir şekilde irdelenmeye başlanmıştır.,

Aşağıda da bahsedileceği üzere literatürde, para aktarım kanalları ve para aktarım kanallarının reel ekonomiye etkisi ve bu kanalların farklı ülkeler ve farklı mali sistemler arasında gösterdiği değişiklikler üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Literatür para aktarım kanalının reel ekonomi üzerindeki varlığı ve bankacılık sektörünün bu konuda önemli rol oynadığı üzerine hemen hemen hemfikir olmakla beraber, literatürde bu etkilerin dünya üzerindeki değişik bölgelerde, değişik finansal yapılar ve bankacılık sektörünün gerek likidite yapısı gerekse fon kaynakları açısından farklılık göstermesi dolayısıyla kanalların ülkeler bazında etkisinin farklılaşabileceği konusunda birçok çalışma bulunmaktadır.

Öncelikle, para aktarım mekanizması, para politikasındaki değişimlerin reel ekonomik aktiviteye etki ettikleri süreç olarak tanımlanmaktadır (Lensink & Sterken, 2002).

Literatürde para politikalarının reel ekonomiye etki edip etmediği ve eğer para politikaları reel ekonomiye etki ediyorsa hangi kanallar aracılığıyla bu etkinin gerçekleştiği konusu iktisatçılar arasında araştırma konusu olmuştur. Geleneksel görüşte, para politikalarının etkisini fiyatlar üzerinde değişiklik yaratması ve

varlıkların getirisini etkilemesi açısından etkinliğini gösterdiği ifade edilmektedir. Bu fiyat değişiklikleri, hanelerin ve firmaların reel kararlarını değiştirmekte olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu geleneksel görüşte banka kredileri ve tahviller mükemmel ikame olarak görülmekte, para ise ‘özel’ olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda geleneksel görüş, bankacılık sektörünün pasif rol üstlendiğini ve reel ekonomi üzerinde etki yapmadığını sadece aracılık görevi görüp para politikasını direk ilettiği belirtilmektedir. Geleneksel görüşün eleştirileri bu konuda geleneksel görüşün bazı boşluklar içerdiğini söylemektedir. Bernanke ve Blinder bu konuda araştırmalar yapmış, geleneksel görüşün öngördüğü etki kanalının para politikaları sonucunda meydana gelen reel etkinin açıklanmasında eksik kaldığını ve bu konuda dolaylı etki yaratacak başka kanalların var olabileceğinden bahsedip bu konuda öncü niteliğinde çalışmalar yapmışlardır. Bernanke ve Blinder 1988 yılındaki çalışmalarında geleneksel görüşün aktarım mekanizmasında eksik kaldığını, dolaylı etki sağlayan kanalların olabileceğini ve bu etkilerin kaynağını açıklamaya çalışmışlardır. Bernanke ve Blinder, Kredi görüşünün bu boşlukların açıklanmasında yardımcı olabileceği görüşündedir. Bu bağlamda geleneksel görüşün tahvil ve kredileri mükemmel ikame olarak nitelendirmesine katılmayıp, kredi ve tahvillerin getirileri farklı olan mükemmel olmayan ikameler olarak nitelendirmişlerdir. Klasik IS-LM modelinin geliştirmiş bir türünü oluşturup, CC-LM eğrileri ile kredi, para ve mal piyasalarının işleyişini açıklamaya çalışmışlardır. Elde ettikleri modelde, kredi piyasası para piyasasının bir fonksiyonu olmuş, ve para politikaları aracılığıyla kredi piyasasında etki yaratılabileceği gösterilmiştir. Para politikalarının reel ekonomiyi etkilediği konusunda hemfikirlik başlamasıyla beraber modern makroekonomik görüşlerde kredi görüşü hakim olmaya başlamıştır ve kredi görüşünün detaylandırılması yolunda çalışmalar artmıştır. Bernanke ve Blinder 1992 yılındaki çalışmalarında kredi kanalını detaylandırmaya çalışmış, para politikalarının banka bilançoları ve genel olarak ekonomi üzerindeki dinamik etkilerini incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuçlar, sıkılaştırıcı para politikalarının mevduatların hacmini düşürdüğünü, banka varlıklarının da banka yükümlülükleriyle beraber doğal olarak azaldığını fakat bu azalmadaki kompozisyonun dikkat çekici olduğunu göstermişlerdir. İlk 6 ay, varlıklardaki düşüşün tahviller üzerinden olduğunu, kredilerde pek bir hareket gözlemlenmediğini, kısa süre sonra tahvillerin artışa geçip, kredilerde azalma başladığını ve 2 yıl geçince tahvillerin neredeyse original seviyesine ulaştığını ve neredeyse mevduatlardaki bütün düşüşün kredilere

yansıdığını gözlemlemişlerdir. Çalışmaları, kredi görüşüyle uyumlu olmakla beraber, kredilerin düşüşe geçmesiyle reel ekonomide de daralma olduğunu göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Bernanke ve Gertler (1995) , para aktarım mekanizmasının bir kara kutu olarak nitelendirildiğini, bu mekanizmasının nasıl çalıştığının açıklamasında faiz kanalının yetersiz kaldığını, kredi kanalı olarak nitelendirilen mekanizmanın bu boşluğu doldurmak açısından yardımcı olacağı görüşündedir. Kredi kanalının kara kutudaki rolünü açıklamaya çalışmışlardır ve kredi kanalının tamamen paralel ya da ayrı bir mekanizma olmadığını, etkiyi arttırıcı bir mekanizma olduğunu ve tamamen ayrı düşünülmemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bernanke ve Gertler kredi kanalı oluşturan kanalları, banka kredileri kanalını ve bilanço kanalını açıklamış ve para aktarım mekanizmasında bu kanalların etkinliğini vurgulamışlardır.

Modern makroekonomik görüşte, kredi sağlayıcılığındaki araçların önemine vurgu yapılmaya başlanmış ve kredi görüşü daha önem kazanmıştır. Kredi kanalı görüşü, para politikasının etkinliğinde merkez görevi finansal yapıya yüklemekte tahvil ve banka kredilerini mükemmel olmayan ikameler olarak nitelendirmektedir. Kredi kanalı görüşünde bankalar kredi sağlayıcıları olarak para aktarım mekanizmasında aktif ve önemli bir role sahiptir. Kredi kanalı, banka kredileri kanalı (dar kanal) ve bilanço kanalı (geniş kanal) olmak üzere iki altkanaldan oluşmaktadır.

Banka kredi kanalı, para politikaları sonucunda bankaların kredi arzındaki değişimleri konu alır. Örneğin, Merkez Bankası sıkılaştırıcı para politikası izlediği takdirde, bankacılık sektörünün bilançosunda fon kaynaklı bir azalmaya yol açacak, ve krediye dönüştürülebilen fonların azalmasına yol açacaktır. Bu durum bankaların kredi arzını azaltacak ve kredi kullanıcıları açısından kullanılabilir kredilerin azalmasıyla beraber, reel ekonomide daraltıcı etki yapacaktır (Bernanke ve Gertler, 1995).

Bilanço kanalı (geniş kanal) ise, ekonomideki kredi kullanıcılarının yani ödünç alanların, para politikalarının etkisiyle bilanço pozisyonlarının değişmesi sonucunda oluşacak değişiklikler ışığında kredi taleplerini değiştirmeleri yoluyla oluşacak reel etki üzerinde durmaktadır.

Bernanke ve Gertler (1995), kredi kanalının gösterdiği etkinin banka kredileri kanalı yoluyla yada kredi kanalı yollarından hangisiyle gerçekleştiğinin çoğu zaman kesin bir ayrımının yapılmasının zor olduğu düşüncesinden yola çıkarak, genel bir ifade ile

kredi kanalının etkinliğinden bahsetmenin çoğu zaman daha net bir yargı olacağı görüşündedirler.

Kredi kanalının, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği'ndeki ülkeler (AB) olmak üzere dünya üzerindeki değişik bölgelerde varlığını test etmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır.

Amerika üzerine yapılan çalışmalarda Bernanke ve Blinder (1992), yaptıkları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nde, kredi kanalının etkinliğini dair sonuçlar elde etmişler ve banka kredileri kanalının etkili olduğuna dair kanıt bulmuşlardır. Bernanke ve Gertler (1995) ise para aktarım kanalının etkisinde kredi kanalının varlığı üzerinde durup, kredi görüşünün etki kanallarını açıklamış ve bilanço kanalı ve banka kredileri kanalı yardımıyla bu etkiyi detaylandırmışlardır. Konut piyasasını incelediklerinde hem bilanço kanalının hemde banka kredileri kanalının her ikisinde ABD konut piyasasında önemli rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Kashyap ve Stein (2000) da banka kredileri kanalının ABD'nde etkili olduğunu desteklemekle beraber çalışmalarını tek tek bankalar üzerine de uygulayarak genişletip, küçük ölçekli bankaların sıkılaştırıcı para politikalarından büyük ölçekli bankalara nazaran daha çok etkilendiği ve bankaların likidite pozisyonlarının makroekonomik politikalardan etkilenme dereceleri üzerinde etkin olduğunu dolayısıyla bankaların bilanço yapılarının makroekonomik politikaların uygulanmasında önemli bir etken olduklarını belirtmişlerdir.

Avrupa Birliği'ndeki ülkelerde de para aktarım mekanizmalarının etkinliği ve aktarım kanallarının varlığı üzerine çalışmalar yapılmıştır. Lensink ve Sterken (2002), para aktarım kanallarının reel ekonomiye etkisinde kredi görüşüyle uyumlu görüşte olup, para politikasının etkinliğinde merkez rolün finansal yapıda olduğunu vurgulamıştır. Bankacılık sektörünün organizasyon yapısının incelenmesi gerektiğini, ve çalışmalara katılması gerektiğini vurgulamış aynı zamanda ulusal kurumlar arasındaki farklılıkların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Yasal, kültürel, politik sistemin finansal yapıyı etkileyebileceğini ve finansal yapının para politikasının etkinliğinde önemli olduğunu vurgulamıştır. Ehrmann (2003), Euro bölgesinde kredi kanalının ve banka kredileri kanalının çalıştığı sonucuna ulaşmış, sıkılaştırıcı para politikalarının hem toplulaştırılmış bazda hem de tek tek ülkeler bazında bankaların kredi arzında azalmaya yol açtığını ifade etmiştir. Rondorf (2011) da Euro bölgesi üzerine yaptığı çalışmasında, para politikalarındaki değişimlerin

bankaların borç vermelerinde bir değişikliğe yol açıp açmadığına bakıp, banka kredileri kanalının ekonomik aktivite üzerindeki etkisini incelemiştir. Rondorf, banka kredileri kanalının etkili olduğunu göstermiş ve çalışmasını banka kredi kanalının faal olduğunu gösterdikten sonra, banka kredileri arzının çıktı üzerine etkisini araştırmış ve banka kredi arzındaki azalışın Gayri Safi Milli Hasıla (GSYM) üzerinde azaltıcı etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Rondorf banka kredilerinin finansmanda çok önemli olduğunu vurgulamış, özellikle krizlerde durgunluğun hem talepten hem de bankaların kredi arzını kısımlarından kaynaklandığını ve bunun durgunluğu arttırıcı etki yaptığını ve bu durumun ışığında bankacılık sektörünün problemlerinin incelenmesi gerektiğini bankacılık sektörünün durumunun önemli olduğunu belirtmiştir.

Türkiye için yapılan çalışmalara baktığımızda da benzer sonuçlarla karşılaşmaktayız.

Gür (2003), Türkiye’de kredi kanalının çalışıp çalışmadığını araştırdığı çalışmasında, genel olarak Türkiye’de kanalın çalışmasına uygun yapının varlığını saptamış, fakat kredi kanalının etkin çalışmasını engelleyen bazı kısıtların varlığına da değinmiştir. Bu kısıtları da çalışmasında şöyle özetlemiştir:

Bu kısıtların en önemlisi kamu kesimi borçlanma gereğinin yüksek olması ve bu açıkların finanse edilme biçimidir. Nitekim bütçe açıklarının,1980’li yıllardan sonra Merkez Bankası kaynakları yerine iç borçlanma ile finansmanı yoluna gidilmesi , ticari bankaların fonlarının kamu kesimine aktarılarak, özel kesim kredilerinin azalmasına ve banka bilançolarında kamu kağıtlarının payının yıllar itibariyle sürekli artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede kamu kesimi finansman açığının sürekliliği ve oluşturulan kamu menkul kıymetleri piyasasının yapısı kredi kanalının etkin çalışmasını engelleyen en önemli kısıt olmuştur. Türkiye açısından belirtilmesi gereken önemli kısıtlardan bir başkası, bankacılık sistemi içerisinde önemli aktif payına sahip olan kamu bankalarının varlığıdır. Kuruluş amaçları itibariyle sosyal amaçları ekonomik amaçlarından ön planda olan kredi kullandırma davranışı para politikalarından son derece az etkilendiğinden kredi kanalının çalışmasında önemli bir kısıt oluşturmaktadır.

(Gür; 2003)

Türkiye’de 2001 yılına doğru artan kamu borcu, ve finansal sektörün kamunun finansmanına ağırlık vermesi, özel sektöre verilen kredilerin azalmasına ve bankacılık sektörünün normal yapısından uzaklaşıp, işlevini yerine getirememesine neden olmuştur, bu durum da şüphesiz kredi kanalının işlevinde sorun yaratmıştır. 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında da mali sistemde yeniden

yapılandırmayla amaçlanan bu sağlıklı yapının ortadan kaldırılması ve bankacılık sektörünün kaynak kullanım yapısının normale döndürülmesidir, böylelikle para aktarım mekanizmaları sağlıklı çalışacak ve reel ekonomi üzerinde istenilen etkiler elde edilebilecektir.

Şengönül ve Thorbecke (2005) Türkiye’de para politikalarının banka kredileri üzerindeki etkisini araştırmış ve bu etkinin bankaların bilanço durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini incelemişlerdir. Ve çalışma sonucunda para politikalarının banka kredileri üzerinde etkili olduğu, banka kredileri kanalının Türkiye’de etkin olduğunu ve daha az likit bankaların krediarzını daha çok sıkma eğilimine gittiği sonucuna varmıştır. Brooks (2007), Türkiye’de para politikalarının etkisinin bankacılık sektörü tarafından güçlendirilip güçlendirilmediği sorusuna cevap aramış ve bankaların Türkiye’de para aktarım mekanizmasında önemli rol oynadıklarını ve para politikalarının etkilerinin bankacılık sektörünün likidite pozisyonuna bağlı olarak bankacılık sektörü tarafından çoğaldığı sonucuna varmıştır. Bu sonuç çalışmamın bankacılık sektörünün makroekonomik politikalarla olan ilişkisi ve bankacılık sisteminin güçlülüğünün öneminin belirlenmesi açısından önem arzeden bir sonuçtur. Öztürkler ve Çermikli (2007), Türkiye’de para aktarım kanalı olarak banka kredilerinin etkin olduğunu, para politikalarıyla bankaların kullandırabilecekleri kredi miktarı arasında ve banka kredileri ile de reel ekonomi arasında bağ olduğunu savunmuştur. Öztürkler ve Çermikli çalışmalarında para politikaları ile banka kredileri arasında tek yönlü nedensellik ve banka kredileri ile sanayi üretimi arasında çift yönlü ilişki olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca Erdoğan ve Beşbalı (2009) da Türkiye’de banka kredileri kanalının varlığını destekleyip, aynı zamanda Türkiye’de kredi kanalının verimli çalışmasını engelleyen mali baskınlık, kamu bankaların finansal sistem içerisindeki ağırlığı gibi sorunlara da dikkat çekmektedir. Mali baskınlık, yüksek kamu borcunun aktarım mekanizmasının istenildiği gibi çalışmasını engellemesi ve para politikasının etkinliğini azalması şeklinde açıklanmaktadır. Kamu borcunun yüksek olduğu ülkelerde bu tip durumların, borç verilebilir kaynakların büyük bölümünün kamuya aktarılmasına ve özel sektöre verilebilecek olan kredi payının azalmasına neden olmaktadır. Bu gibi durumlar para aktarım mekanizmasının kredi kanalı etkinliğine zarar vermektedir.

Literatürdeki çalışmaların ışığında, para aktarım mekanizmasında bankacılık sektörünün reel ekonominin kontrolü ve yönlendirilmesinde önemi ortaya konmuş ve

bankacılık sektörünün bilanço pozisyonunun politikaların etkinliğindeki önemi vurgulanmıştır. Finansal sistemin çoğunu oluşturan bankacılık sektörünün güçlü olması, modern makroekonomik görüşlerde yoğun bir şekilde kullanılan para politikalarının uygulanmasında, politikaların etkinliği açısından zorunlu hale gelmiştir. Para politikalarının etkinliğinin bankacılık sektörünün aktif rolüyle artacağı, ve bankacılık sektörünün finansal yapısının, bilanço pozisyonunun politikaların reel ekonomiye etkisinin aktarılmasında ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Ülkemizde de uygulanmakta olan fiyat istikrarı gibi politikalar güçlü bir finans sektörünü ve dolayısıyla onu oluşturan güçlü bir bankacılık sektörünü gerektirmektedir. Güçlü bir ekonomi için güçlü bankacılık sektörü zorunlu hale gelmiş, çalışmalarla da bankacılık sektörünün sadece pasif bir aracılık birimi olmadığı, para politikalarının etkinliğinde de aktif rol aldığı gösterilmiştir. Buradan yola çıkarak bankacılık sektörünün bilanço yapısının incelenmesi, sektörün sağlamlığı ve bu sağlamlık doğrultusunda makroekonomik politikalarla ilişkisin ve bu ilişkinin sağlığı açısından önemli bilgiler verecektir.

3. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI

3.1 Kriz Öncesi Dönemde Oluşan Temel Sorunlar

1990'lı yıllardan itibaren ülkemiz sık sık ekonomik krizler yaşamış ve ülke ekonomisi büyük bir bunalıma girmiştir. Bu krizlerde dışsal etmenlerle beraber içsel sorunlarında etkisi büyüktür.

Bu dönemde yaşanan krizlerin başlıca nedenlerini 2 genel başlık altında toplamak gerekirse, bunlardan ilki sürdürülemez iç borç dinamiği ve diğeri de mali sistemdeki sağlıksız yapı ve diğeri yapısal sorunların varlığıdır.

2001 krizi ve sonrasında yapılan programların amacını daha net anlamak için öncelikle Türkiye'de 1980- 2001 yılları arasında uygulanan ekonomi politikalarının üzerinden geçmek ve krizi hazırlayan ortamın bir tablosunu oluşturmak gerekmektedir.

1980 yılında önce türkiye'de uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikası, ithal malların yurtiçinde üretimini destekleyen, korumacı bir strateji iken, bu stratejinin sürdürülemez duruma gelmesi sonucu Türkiye ekonomisi resesyona girmiştir.

1980 yılında başlamak üzere Türkiye'de yeni bir ekonomi politikası uygulanmaya başlanmıştır. İthal ikameci sanayileşme stratejisinin terkedilmesiyle ihracata dayalı büyüme modeli benimsenmiş, ekonomide devlet müdahalesini en aza indirgerek, serbest piyasa ekonomisine geçip Türk ekonomisinin liberalizasyonu amaçlanmıştır. Liberalleşme süreci dahilinde mali piyasalarda da birçok serbestleşmeye yönelik birçok adım gerçekleştirilmiştir.

1980 yılında kredi ve mevduatların faiz oranları serbest bırakılmış ve finansal sisteme mevduat sertifikaları (CDs) yeni bir finansal enstrüman olarak eklenmiştir. Faiz oranlarının serbest bırakılması sonucunda mevduat bankaları arasında faiz oranları üzerinde bir rekabet başlamıştır. Küçük ölçekli bankaların bir süre sonra mevduat sertifikalarını bankerler aracılığıyla piyasaya sürmesi sonucunda bankerlere fon akımı olmuş ve bu durum 1982 yılında Banker Krizi olarak bilinen soruna yol açmıştır (Esen,2000). Ekonomik programın ilk yıllarında ekonomik liberalleşmeyle

beraber ihracata verilen teşvikler etkili olmuş, ihracatta artış görülmüştür. Biryandan 1986 yılında bankalararası para piyasası kurulmuş, Merkez bankası 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde bankacılık sektörü bilançolarında yabancı para cinsinden mevduatların oranı giderek artmış ve nakit ikamesi yaşanmıştır. Finansal sistemde bankacılık sistemi sermaye akımlarına aracılık etmekte önemli rol oynamış, sektörel dağılım içerisinde yatırım alanlarına yöneltilen kredilerin oranı azalmalar ve finansal kredilerin oranında artış görülmüştür. Bu yıllarda bankacılık sektöründe tüketici kredileri kredi kompozisyonları içerisinde ortaya çıkmış ve krediler daha çok ticarete konu olmayan mallara ve harcamanın finansmanına yönelmiş, bu durumla beraber geri dönmeyen kredilerin oranında da bir artış yaşanmıştır (Esen.2000).

1980 sonrasında Türkiye'de mali varlık oranlarında önemli artışlar gözlemlenmiş ve finansal serbestleşme sonrasında Türk ekonomisinin 1980 öncesine göre daha çok parasallaştığı gözlemlenmiştir. Fakat ekonomide 1990'lı yıllarda kamunun borçlanma ihtiyacının giderek artması, finans sektörünü sıkıntıya sokmuştur. Mali kaynakların büyük bölümünün kamunun kullanımına aktarılması, özel sektörün bu kaynaklardan gerektiği oranda yararlanamamasına ve bu durum mali sektörün işleyişinde aksamalara yol açmış ve mali sektör asli işlevini yerine getiremez duruma gelmiştir, bu durum sonucunda da mali sektörle ekonomideki diğer sektörler arasındaki bağ giderek azalmıştır (Günçavdı ve Küçükçifçi, 2002).

2000'li yıllara yaklaştıkça ekonomide enflasyon giderek artmış, mali sektörün yapısı bozulmuş ve cari işlemler açığı giderek artmıştır. Bu durumu düzeltmek adına istikrar programları uygulanmaya çalışılsa da yeterli olunamamış ve sistem sürdürülemez bir duruma gelmiştir. Bu durumu takiben 2001 yılında kriz yaşanmış, kur dalgalanmaya bırakılmış, ekonomi büyük bir darbe almış ve bu krizde bankacılık sektörü de büyük zarar etmiştir. Kriz sonrasında ekonomide yaşanan bunalımdan çıkılması, istikrar ve refah ortamının sağlanması için yeniden yapılandırmanın gerekliliği belirginleşmiştir. Bu bağlamda kamu kesiminin borç faiz döngüsünün sona erdirilmesi, mali sistem üzerindeki baskısının azaltılıp, bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşması, bankacılık sektörü özel sektör arasındaki bağın kuvvetlenmesi gerekmektedir. Güçlü bir bankacılık sektörü güçlü finansal sektörü oluşturacaktır. Güçlü finans sektörünün etkin olabilmesi için temel unsurlardan biri fiyat istikrarıdır. Bunu sağlamak için, kamu kesiminin finansal dengelerini sağlamak

ve mali reform yapmak gerekmektedir ki bu da 1980’lerde başlayan liberalleşmenin son halkasıdır ve bu halka 2001 yılına kadar tam olarak hayata geçirilememiştir. Liberalleşme literatürünün öngördüğü dış ticaretin liberalleşmesi, iç piyasalarda finansal liberalleşme ve dış piyasalarda finansal liberalleşme adımlarını kamu kesiminde reform gibi önemli bir adım izlemelidir ki bu sistemin yapısal dönüşümü sağlayıp sistemin işlerliği için uygun bir ortam hazırlayacaktır. Bu adımlardan herhangi birinin eksikliği sistemin işleyişini sekteye uğratır. 2001 krizi öncesinde gördüğümüz tablo da bize bu eksiklerden doğan sorunların Türkiye’de oluşturduğu durumu göstermektedir.

3.2 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Kapsamı¹

Güçlü ekonomiye geçiş programı kapsamında dört temel alanda yapısal yenileme ve yasal düzenlemeler yapılması kararlaştırılmıştır. Bunlar;

- i. Mali sektörün yeniden yapılandırılması
- ii. Devlette şeffaflığın artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi
- iii. Ekonomide rekabetin ve etkinliğin artırılması
- iv. Sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi

Çalışmamın kapsamı doğrultusunda bu temel alanlardan ilk ikisine odaklanacağım.

3.2.1 Mali sektörün yeniden yapılandırılması

Program dahilinde, mali piyasaların ve reel sektörün istikrarının sağlanması açısından önem taşıdığı için bankaların mali bünyelerinin iyileştirilmesi, ve bu amaçla Bankalar Kanunu’nda bazı değişiklikler öngörülen yasal süreç başlatılmıştır. Kamu ve TMSF bünyesindeki bankalarının nakit açıklarını karşılamak amacıyla piyasadan fon ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaları mali sistemi ve sektörün dengesini bozmaktadır. Bu durumun çözülebilmesi için program dahilinde kamu bankalarının Hazine’den alacaklarına karşılık olarak piyasa koşullarına uygun faizli Hazine kağıdı verilmesi ve görev zararları alacaklarının kaldırılmasına karar verilmiştir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik diğer çalışmaları banka grupları halinde incelersek;

¹Güçlü ekonomiye geçiş programı kapsamına yönelik açıklamalar TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı bildirisine göre hazırlanmıştır. Bu bağlamda Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının kamu, özel ve TMSF bünyesindeki bankalara yönelik çalışmaların açıklamaları TCMB’nın yaptığı program duyurusundan alınmıştır.

3.2.1.1 Kamu bankalarına yönelik çalışmalar

Kamu bankaları krizden büyük zararlar almışlardır. Bankacılık sektörünün sağlığı açısından kamu bankalarının yapısının, normalde çok uzaklaşan bilanço yapılarının düzeltilmesi gerekmektedir.

Kamu bankalarına yönelik çalışmalar kamu bankalarının likidite sorunlarının giderilmesi ve gerekli önlemlerin alınması doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, kamu bankaları mali durumunu bozan ve bankacılık sektöründe büyük sorun yaratan , zarar oluşturacak görevlerin kamu bankalarına artık verilmemesine karar verilmiştir.

Güçlü bir sermaye yapısına sahip olmayan bankalar, kriz gibi zorlu dönemlerde daha çabuk zarar etmekte ve bu durum iflasa yol açabilmektedir. Bu doğrultuda sermaye yeterliliği açısından ,yetersiz bulunan kamu bankalarının sermayeleri yeterli seviyeye getirilecektir.

Kamu bankaları bankacılık faaliyetlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirememektedir. Bunun sağlanması açısından kamu bankalarının kaynak kullanım yapısının düzeltilmesi için, ihtisas alanındaki kredilerinin kaynak maliyet yapısını dikkate alarak faaliyetlerini gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır.

Kamu bankalarının etkin bir şekilde yönetilebilmesi için bankaların yönetiminin profesyonel bankacılardan oluşan ortak yönetim kuruluna devredilmesi gerekmektedir. Ve bu kurula verilen yetkilerden bazıları kamu bankalarını yeniden yapılandırmak ve özelleştirmeye hazırlamaktır.

Kamu bankaları gerekenden fazla miktarda şube ve personel ile çalışmaktadır, kamu bankalarının şube sayısı verimsiz şubelerin kapatılmasıyla azaltılacak ve personel sayısını azaltmak için de emeklilik teşvik edilecektir.

3.2.1.2 TMSF bünyesindeki bankalara yönelik çalışmalar

TMSF bünyesindeki 13 bankadan 5'i Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. Ve Sümerbank bünyesinde birleştirilen bankaların personel sayısı ve şube sayısı azaltılmıştır.

TMSF bünyesinde bulunan Demirbank satış sürecine alınmıştır. 6 Nisan 2001 tarihine kadar satılamayan bankalar Sümerbank veya başka bir geçiş bankası bünyesinde birleştirilecektir ve bu bankaların şube ve çalışan sayısı azaltılacaktır.

Kriz döneminde bankaların kötü aktifleri yüksek düzeylere ulaşmıştır. TMSF bünyesindeki bankaların alacaklarını tahsil etme yetenekleri azalmıştır. Oluşturulan Aktif Yönetim Birimi ile Fon bünyesindeki bankaların kötü aktifleri tek elden ve etkin bir şekilde yönetilecektir.

3.2.1.3 Özel sermayeli bankalara yönelik çalışmalar

Krizden bir diğer etkilenen banka grubu da bankacılık sektörünün önemli bir kısmını oluşturan özel sermayeli bankalar olmuştur. Özel sermayeli mevduat bankaları krizden büyük zararlar ederek yara almışlardır. Bu durum sonucunda özel sermayeli bankaların sağlıklı bir yapıya ulaşmaları için bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Sermaye yeterliliği kriteri gözönünde bulundurularak özel bankaların finansal yapılarını güçlendirebilmek ve olası şoklara direncini arttırabilmek amacıyla sermaye arttırımına gitmesi öngörülmüştür. Özel bankaların dönem karlarını sermayeye ilave etmeleri sağlanmıştır.

Bankaların mali olmayan iştiraklerinin özkaynaklara oranı daraltılmaktadır.

Bankaların devir ve birleşme işlemlerini kolaylaştırmak için ek önlemler alınmaktadır.

Uzun vadeli yatırımları teşvik etmek ve tasarruf araçları arasındaki farklılıkları gidermek için vergi ve munzam karşılıkların tekrar incelenmesi gerekmektedir.

3.2.2 Devlette şeffaflığı arttıracak ve kamu finansmanını güçlendirecek düzenlemeler

Büyük bir çoğunluğu kamu bankalarında bulunan görev zararlarının kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılacak. Kamu bankalarına görev verilmesi durumunda görevle ilgili giderlerin karşılığı ilgili yıl sonu bütçesine konularak kuruluşlara peşin ödeme

yapılacaktır. Kamu bankalarının görev zararlarının ödenmesi idari ve yasal takibi ortadan kaldırılmayacaktır.

Kamu bankalarına Hazine kağıtları verilecek ve verilen bu Hazine kağıtlarının piyasada olumsuz etki yaratmayacak şekilde nakde dönüştürülmesi için Hazine ve Merkez bankası uyumlu bir çalışma sürdürecektir.

Kamu borç yönetiminin sınırları, açık bir şekilde belirlenmiş şeffaf kurallara bağlı olacaktır.

3.3 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını Takiben Banka Devir Ve Satın Alımları

2001 yılı sonuna kadar BDDK bünyesine 18 banka devralmıştır. Bunlardan beşi (Egebank, Yurtbank, Ulusal Bank, Bank Kapital ve Yaşarbank) Sümerbank çatısı altında, ikisi (Esbank, İnterbank) Etibank çatısı altında birleştirilmiştir (Apak ve Aytaç, 2009). 1998 yılında özelleştirilen Etibank 2000 yılında fona devredilmiştir. Sümerbank ise hisselerinin 2001 yılında Oyak Bank’a satışı ve Oyak Bank’la birleşmesini takiben 2002’de Sümerbank kapatılmıştır^{II}. Türk Ticaret Bankası’nın bankacılık yapma lisansı iptal edilmiştir. 2001 yılı sonu itibariyle fonda yedi banka kalmıştır. Ve daha sonra bu bankalar ‘Birleşik Fon Bankası’ adı altında tek bir çatı altında toplanmıştır.

^{II} 2008 yılında Oyak Bank’ın ünvanı ING Bank olarak değişmiştir.

4. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

4.1 Türkiye’de Bulunan Bankaların Faaliyet Alanları

Türkiye’de bankalar 5411 numaralı Bankacılık Kanunu uyarınca Çizelge 4.1’de listelenen faaliyetleri gerçekleştirebilmektedirler.

Çizelge 4.1:Türkiye’de bankaların faaliyet konuları.^{III}

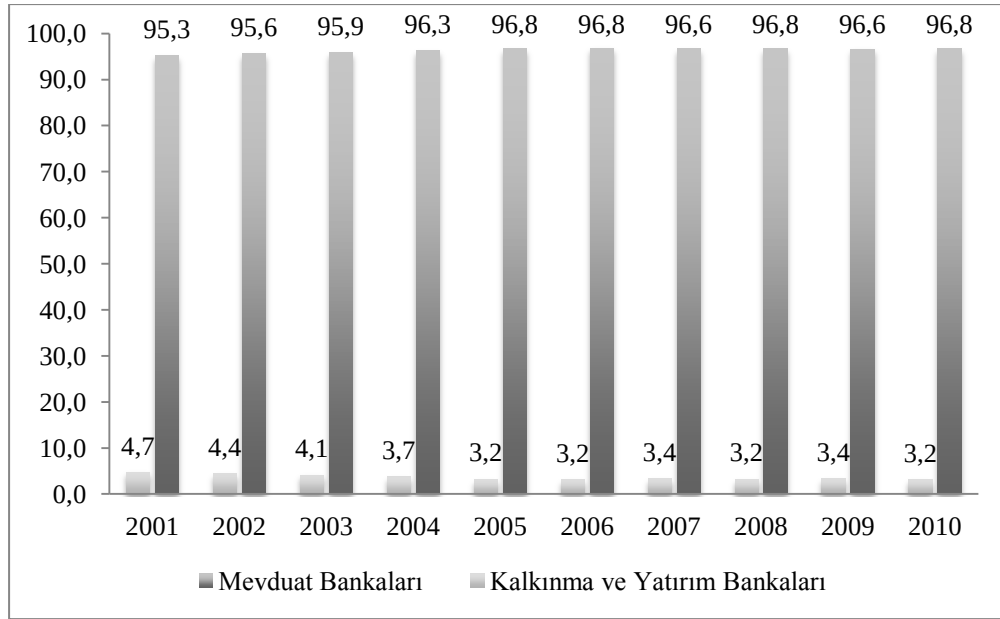
Faaliyet Konuları:
1) Mevduat kabulü
2) Katılım Fonu kabulü
3) Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri
4) Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri
5) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri
6) Saklama hizmetleri
7) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri
8) Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
9) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri
10) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri
11) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri
12) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri
13) Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işlemleri
14) Yatırım danışmanlığı işlemleri
15) Portföy işletmeciliği ve yönetimi
16) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı
17) Faktöring ve forfaiting işlemleri
18) Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık
19) Finansal kiralama işlemleri
20) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri
21) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler

^{III} Çizelge, BDDK , 5441 numaralı Bankacılık Kanunu’na gore yazar tarafından tablo şeklinde oluşturulmuştur.

Kanuna göre Çizelge 4.1’de listelenen faaliyetlerden, Mevduat Bankaları (2) ve (19) , Katılım Bankaları (1) , Kalkınma ve Yatırım Bankaları (1) ve (2) numaralı faaliyetleri gerçekleştirmeleri yasaktır.

4.2 Türkiye Bankacılık Sektörünün Yapısı

Şekil 4.1’den görülebildiği üzere Türkiye’de bankacılık sisteminde mevduat bankaları ağırlıklı paya sahiptir ve bankacılık sisteminin % 95’inden fazlasını oluştururlar. Bankacılık sektörünün bu kadar önemli bir kesimini oluşturan mevduat bankaları Türkiye gibi finans sektörünün temel taşlarını bankacılık sektörünün oluşturduğu, banka bağımlılığı yüksek bir ülke için finans sektörü ve ülke ekonomisi için büyük önem arzeden, ülke ekonomisi içerisinde büyük etki yaratma kapasitesine sahip kuruluşlardır. Güçlü bir mevduat bankacılığı güçlü bir bankacılık sektörünü oluşturacak ve bu da finansal açıdan ülkenin ekonomisini güçlü kılacaktır. mevduat bankalarının ülke ekonomisi açısından bu denli önemli olduğu ülkemizde, Mevduat bankalarının incelenmesi bankacılık sektörünün sağlığı ve güçlülüğü açısından önemli bilgiler verecektir. Bu nedenden ötürü çalışmada Türkiye bankacılık sektöründeki mevduat bankalarına odaklanılmıştır.

Şekil 4.1: Toplam aktiflerin banka gruplarına göre yıllar içerisindeki dağılımı.^{IV}

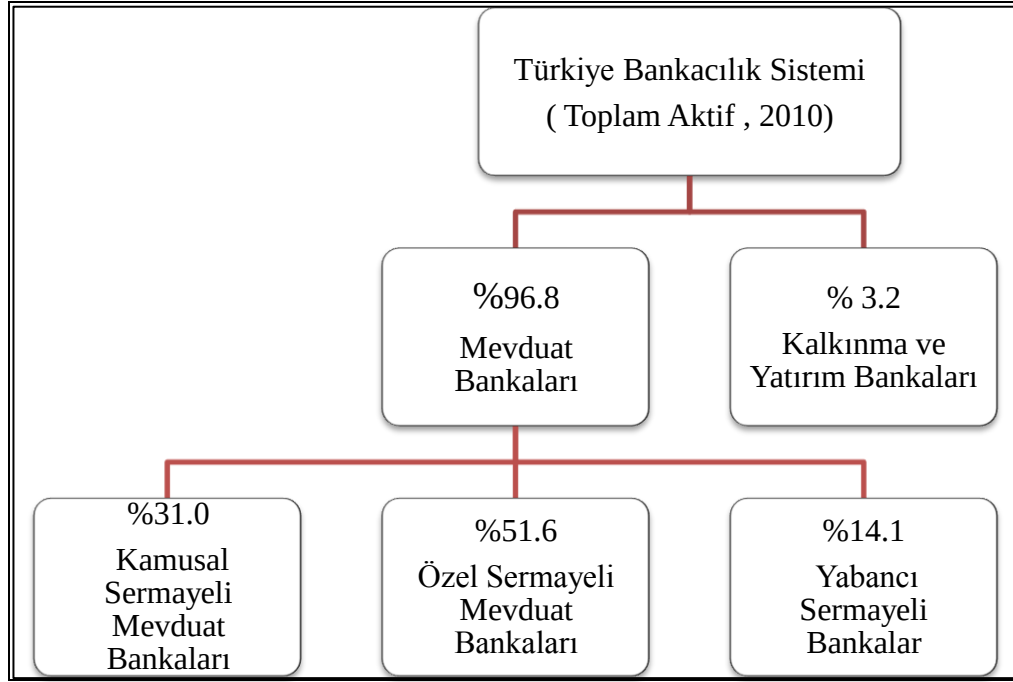
Türkiye’deki bankacılık sisteminin incelememiz kapsamına aldığımız 2001-2010 dönemindeki verileri bankacılık sisteminde bulunan toplam varlıkların çok büyük bir çoğunluğunun mevduat bankaları bilançolarında bulunduğunu ve mevduat bankalarının sektör içerisinde ciddi ağırlık sahibi olduğunu göstermektedir. 2001 yılında bankacılık sisteminde bulunan toplam varlıkların % 95,3’lük payı Mevduat Bankaları’nda kalan % 4,7’lik kısmı ise Kalkınma ve Yatırım bankalarında bulunmaktadır. Mevduat Bankaları’nın zaten yüksek olan sektör içindeki bu payı 2005 yılına kadar artış göstermiş ve % 96,8’e ulaşmış buna karşılık olarak da Kalkınma ve Yatırım Bankaları’nın payı % 3,2’ ye düşmüştür. 2005 yılından itibaren bankacılık sektörü toplam varlıklarının Mevduat Bankaları ve Kalkınma ve Yatırım Bankaları arasındaki dağılımı 2005 yılındaki değere çok yakın seyretmiş 2007 ve 2009 yıllarında Mevduat Bankalarının payında küçük bir azalma yaşanmış ama bu azalmalar takip eden seneler içinde tekrar eski değeri olan % 96,8’e ulaşmıştır. Son gözlem yılımız olan 2010 yılında da bankacılık sektörünün genel görünümü Mevduat Bankalarının sistemdeki ağırlığını gözönüne koyan bir tablo sergilemektedir. 2010 yılı itibariyle Bankacılık Sektörü varlıklarının %96,8’i Mevduat Bankalarında. Çalışmanın merkezinde Türkiye’deki Mevduat Bankaları bulunmaktadır.

Çizelge 4.2 içerisinde çalışmanın son yılını oluşturan 2010 yılı için bankacılık sektörü toplam varlıklarının bankacılık grupları içerisinde, Mevduat Bankaları’nın da

^{IV} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) İstatistiki Raportlarından alınmıştır.

bileşenlerine ayırıştırılmış şekliyle, her bir bankacılık grubunun bankacılık sektörü toplam varlıklarının ne kadarına sahip oldukları gösterilmektedir. Bu görünüm hangi bankacılık gruplarının ülkenin bankacılık sektörü içinde baskın olduğunun anlaşılması için son durumun adeta bir fotoğrafını sunmaktadır.

Çizelge 4.2: Türkiye bankacılık sistemi toplam aktiflerinin banka gruplarına dağılımı^V.

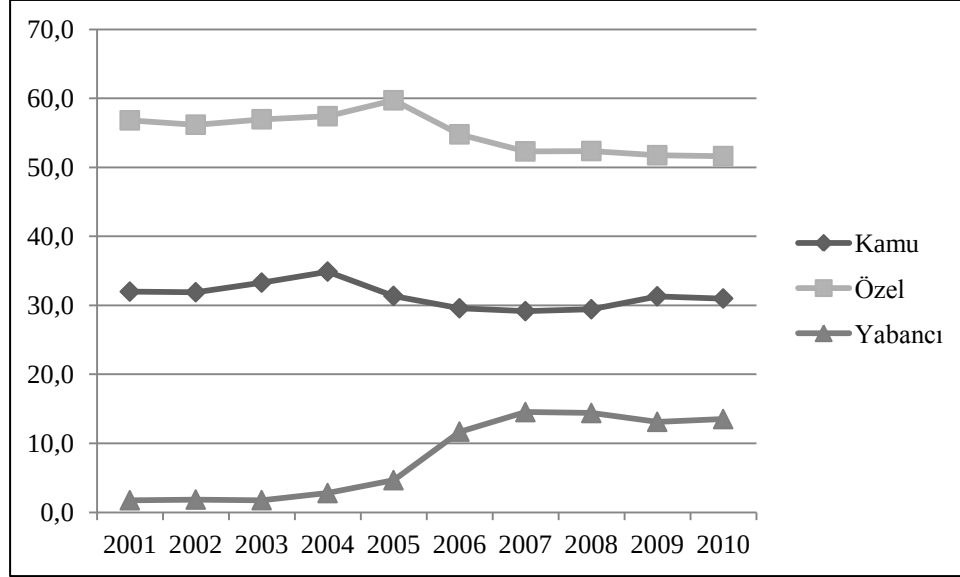

Yukarıda tartışıldığı üzere 2010 yılı itibariyle Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat bankalarının %96,8 gibi büyük bir payı bulunmaktadır. Buna karşılık olarak da Kalkınma ve Yatırım Bankaları kalan %3,2’lik kısma sahiptir.

Bankacılık sisteminin toplam varlıklarının sermaye yapıları farklı banka grupları içerisinde dağılımı ise bize bankacılık sektörü toplam varlıklarının çoğunluğunun Özel Sermayeli Mevduat Bankaları’nda bulunduğunu göstermektedir. Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının sektör içerisindeki payı 2010 yılında %51,6,olarak gerçekleşmiştir. Bu pay bize Türkiye bankacılık sektörünün özel sermayeli bankaların hakimiyetinde olduğunu göstermektedir. Bankacılık sektöründe bir diğer büyük pay da Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları’na aittir. 2010 yılında toplam varlıkların %31’i Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları’nda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye bankacılık sektöründe bir diğer önemli aktör de Yabancı Sermayeli Mevduat

^V Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Bankaları'dır. 2010 yılında bankacılık sektörü toplam varlıklarının %14,1'lik kısmı Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları'nda bulunmaktadır. Şekil 4.2'de Türkiye bankacılık sektöründe bulunan sermaye yapıları farklı banka gruplarının 2001-2010 dönemi sektör paylarını görebilmekteyiz.

Şekil 4.2: Banka gruplarının sektör payları

Şekil 4.2'den de görebileceğimiz gibi, Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları'nın özellikle 2005 yılı sonrasında bankacılık sektörü açısından önemi artmıştır. 2005 yılı yabancı bankaların sektöre olan ilgisinin arttığı yıl olarak göze çarpmaktadır. Yabancı bankaların sektördeki payı 2005 yılı itibariyle artmış ve 2001 yılında %1,7 olan yabancı sermayeli bankaların payı 2005 yılında %4,7'ye, 2006 yılında %11,6'ya ve devamında 2010 yılına gelindiğinde yabancı sermayeli mevduat bankaları bankacılık sektörü toplam varlıklarının %14,1'ine sahip oldukları gözlemlenmektedir.

Özel sermayeli mevduat bankalarının payı, 2001 yılında %56,8 iken 2005 yılı sonrasında yabancı sermayeli bankaların sektörde payının artmasıyla özel sermayeli bankaların payında bir azalma gözlemlenmiş ve 2010 yılında bu pay % 51,6 olarak gözlemlenmiştir.

Kamusal sermayeli Mevduat bankalarının payındaki değişime baktığımızda ise, 2001 yılında kamusal sermayeli mevduat bankalarının sektördeki payının %32,8 olduğunu 2004 yılına gelindiğinde bu payın % 34,9'a yükseldiğini ve ardından az da olsa bir azalış yaşayıp 2010 yılında bankacılık sektörünün %31'inin kamusal sermayeli

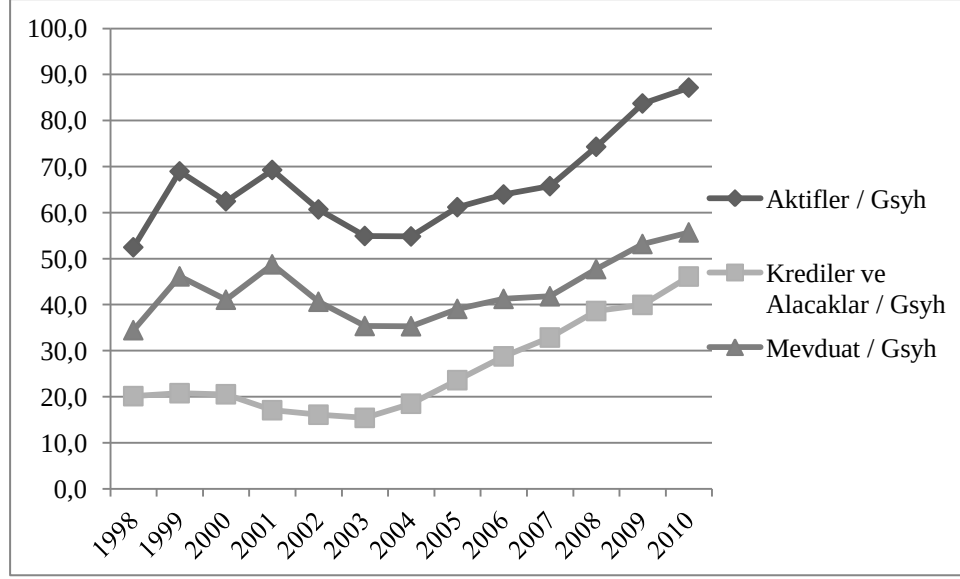
mevduat bankalarında bulunduğu gör÷lmektedir. 2001-2010 yılı arasındaki değişimleri gözlemlediğimizde kamusal sermayeli bankaların payında bu dönemde %0.8'lik azalışın, özel sermayeli bankaların payında %5,2 azalışın, yabancı sermayeli bankaların payında ise %11,8 artışın olduğu gözlemlenmiştir.

Bankacılık sektörü içerisinde aldıkları bu yüksek paylarla Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları, Özel Sermayeli Mevduat Bankaları ve Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları çalışmanın odak noktasında bulunmaktadır.

Türkiye'de bankacılık sektörünün yapısı incelenirken, sektördeki yoğunlaşma durumuna da değinilmek gerekmektedir. Bankacılık sektörünün yapısını incelediğimizde, Türkiye Bankacılık Sektörü'nde 2010 yılında, aktif büyüklüğü bakımından en büyük ilk beş bankada bankacılık sektörü toplam aktiflerinin % 62,9 en büyük ilk on bankada ise bankacılık sektörü toplam aktiflerinin % 87,1'inin bulunduğu gözlemlenmektedir.

Ayrıca bankacılık sektörünün mevduatlarının dağılımına baktığımızda, 2010 yılında ilk beş bankada bankacılık sektörü toplam mevduatlarının % 66,5'inin , ilk on bankada ise toplam mevduatların % 91,5'inin bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu bilgiler ışığında, Türkiye'de bankacılık sektörü için yoğunlaşmanın yüksek olduğu bir sektör olduğunu söylenebilmektedir.

Bankacılık sektörü ile ilgili bazı makro verileri incelediğimizde Şekil 4.3'ten de görebileceğimiz gibi bankacılık sektörünün milli gelire oranının zaman içinde artış eğilimine geçmiş olduğunu ve bankacılık sektörünün zaman içerisinde büyüme kaydettiğini gözlemlemekteyiz.

Şekil 4.3: Aktiflerin, mevduatların, kredi ve alacakların milli gelire oranları

Bankacılık sektörü aktiflerinin milli gelire oranı 2001 yılında % 69,3 olarak gerçekleşmiş, bu oran 2004 yılına kadar düşüş yaşamış ve 2004 yılında %54,8 olarak gerçekleştirmiş ve ardından 2005 yılı ve sonrasında artış eğilimine geçmiştir. 2010 yılına geldiğimizde ise bankacılık sektörü toplam aktiflerinin milli gelire oranının % 87,1 olduğu görülmektedir.

Kredi ve alacakların milli gelire oranını incelediğimizde, aktiflerin milli gelire olan oranıyla benzer bir değişim seyri izlediğini söylemek mümkündür. 2001 yılında kredi ve alacakların milli gelire oranının % 17,1 iken takip eden birkaç sene içerisinde bu oranın azaldığını ve ardından bu oranın artış eğilimine geçip 2010 yılına gelindiğinde % 46,1 olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Mevduatların milli gelire oranı incelendiğinde ise, 2001 yılında bankacılık sektörü mevduatlarının milli gelire oranının % 48,8 olduğunu ve 2005 yılına kadar oranda azalma gözlemlendiği fakat 2005 yılı ve sonrasında mevduatların milli gelire oranında artışa geçildiği görülmektedir. 2010 yılında mevduatların milli gelire oranı % 55,7 olarak gözlemlenmiştir.

Bu bilgiler ışığında bankacılık sektörünün ekonomide payının arttığını ve büyüme potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Bankacılık sektörünün gelişimi hakkında bize bilgi sunan bu verilerin Avrupa Birliği ülkeleri değerleriyle karşılaştırılmasına Çizelge 4.3 'den ulaşabilmekteyiz.

Çizelge 4.3: Bankacılık sektörü makro verileri TR-AB karşılaştırması.

Ülkeler	Top. Aktifler/ GSYH (%)	Mevduat / GSYH (%)	Kredi / GSYH (%)
Lüksemburg	2038	741	1369
Almanya	319	118	164
Avusturya	395	174	278
İtalya	178	73	124
İngiltere	597	197	237
Polonya	85	51	59
İspanya	362	191	257
Fransa	330	126	186
Romanya	66	36	42
Macaristan	123	65	88
Bulgaristan	105	67	83
İrlanda	756	165	382
Slovenya	156	75	121
Letonya	162	86	130
Çek Cum.	108	77	68
Danimarka	387	97	265
Yunanistan	217	113	159
Portekiz	308	134	226
Malta	827	316	551
Slovakya	82	58	56
Belçika	324	150	199
Litvanya	93	51	74
Finlandiya	258	77	107
Hollanda	460	216	328
Estonya	215	114	161
AB 27 Ort.	350	132	190
Türkiye	92	56	50

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2012

Bankacılık sektörü toplam aktifler, krediler ve mevduatlarının milli gelire oranlarının Avrupa Birliği ülkeleri değerleriyle karşılaştırdığımızda, Türkiye oranlarının, AB ülkeleri oranlarından oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır.

Türkiye’de bu oranlar yıllar içerisinde artış eğilimine geçmiştir fakat AB ülkeleri değerleriyle karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bankacılık sektörü varlıklarının milli gelire oranı görüldüğü üzere AB ülkeleri değerinin oldukça altındadır.

Toplam aktiflerin milli gelire oranı AB 27 ortalamasında % 350 iken , Türkiye’de bu oran % 92 olarak gerçekleşmiştir. Mevduatların milli gelire oranı Türkiye ve AB değeri karşılaştırıldığında, AB 27 ortalamasında bu oran % 132 iken, Türkiye’de bu oran % 56 olarak gerçekleşmiştir. Kredilerin milli gelire oranı karşılaştırıldığında ise,

AB-27 Ortalamasında kredilerin milli gelire oranının % 190 gibi büyük bir değer alırken, Türkiye’de % 50 olduğu görölmektedir.

Bu bilgiler ışığında göröleceği üzere, göröleceği Türkiye bankacılık sektörü gelişme kaydetmekle beraber, AB ölkelerinin değerlerinin oldukça altında performans göstermektedir ve bankacılık sektörünün büyümesi yolunda katetmesi gereken büyük bir yol vardır. Türkiye bankacılık sektörü büyüme potansiyeli yüksek bir sektördür.

Çalışmanın bir sonraki adımında, çalışmanın yöntemi tanıtılacak ve ardından uygulama kısmına geçilip, 2001 sonrası konsolide bilançolarının analizi yoluyla hem Türkiye Bankacılık Sektörünün genel görünümü hem de banka gruplarının genel görünümü hakkında bilgi alınmaya çalışılacaktır.

5. YÖNTEM

Çalışmada kullanılmakta olan yöntem bilanço analizidir. 2001-2010 yılları konsolide bilançolarının kullanılması ile bilançoların kompozisyonuna ulaşılarak ve elde edilen veriler aracılığıyla ilgili dönemin bankacılık sektörü konsolide bilançoları kaynak kullanım çerçevesinde irdelenip bankaların bilanço durumu analiz edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada Türkiye Bankacılık Sektörü'nün genel görünümünün içerisinde aynı zamanda banka gruplarının kendi içerisinde toplulaştırılmış konsolide bilançoları kullanılarak, bankacılık sektörü Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları, Özel Sermayeli Mevduat Bankaları ve Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları^{VI} olmak üzere banka grupları bazında da değerlendirilecektir. Kullanılan konsolide bilançolar Türkiye Bankalar Birliği'nin yayınladığı veriler olup, referans olarak belirtildiği üzere ilgili konularda Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Dünya Bankası gibi kuruluşların veri tabanlarında da yararlanılmıştır.

^{VI} Çalışmada Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları'nı temsilen Türkiye'de kurulmuş Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları konsolide bilançoları kullanılmıştır.

6. UYGULAMA: BİLANÇO ANALİZİ

Bilanço aktifler ve pasifler olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bilançonun sol tarafında bulunan aktifler, sağ tarafında bulunan pasiflere eşittir, ve bu durum da bize bilanço denkliliğini vermektedir.

Banka bilançosunun pasif kısmı, yükümlülükler ve sermaye ana kısımlarından oluşur. Buna karşılık olarak bilançonun aktif olarak adlandırılan kısmı bankanın varlıklarını ifade etmektedir.

Bilançonun sağ tarafında bulunan pasifler, bankanın fon kaynaklarını yani hangi kaynaklardan fon elde ettiğini ve bunların miktarını verirken, bilançonun sol tarafında bulunan aktifler, çeşitli kaynaklardan toplanan bu fonların nasıl kullanıldığını göstermektedir. Bankaların bilanço yapılarının güçlü bir temele oturtulabilmesi için banka yönetimince bu kaynak kullanım yapısının iyi oluşturulması, maliyet, getiri ve risk gibi faktörlerin iyi analiz edilmesi ve bankacılık faaliyetlerini bu doğrultuda sağlam bir yapı üzerinden gerçekleştirmeleri bankaların daha verimli çalışmalarını ve olası bir ekonomik kriz ya da sorunda daha sağlam durabilmelerini sağlayacaktır. Bu da arzulanan istikrarlı ortamın sağlanmasında güçlü finansal yapının oluşması bakımından faydalı olacaktır.

6.1 Bankacılık Sektörü Genel Yönetim İlkeleri

Banka yönetim ilkeleri aktif pasif yönetimi çerçevesinde genel olarak dört başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar; Aktif yönetimi, pasif yönetimi, likidite yönetimi ve sermaye yönetimidir.

6.1.1 Aktif yönetimi

Aktif yönetimi genel hatlarıyla, elde edilen kaynakların olabilecek en düşük risk ve yüksek getiriyle nasıl kullanıma dönüştürüleceği ve bu fon kullanımının nasıl şekilleneceğini kapsar. Bankalar da kar amacı olan kuruluşlardır ve bankaların kar edebilmesi için elde ettiği fonları getirisi yüksek alanlara yöneltmesi gerekmektedir fakat aynı zamanda risk faktörlerini de hesaba katmalı ve sonucunda fonların verimli kullanım yapısına ulaştırılması gerekmektedir. Bu noktada da en optimal çözümü

bulmak banka yöneticilerinin aktif yönetimi sırasında uğraştıkları sürecin amacıdır. Fonların kullanımı, kullanım seçenekleri içerisindeki dağılımı aktif yönetiminin temel unsurlarındandır. Örneğin, kaynakların kredilere mi yönlendirileceği yoksa menkul kıymetler olarak mı değerlendirileceği yoksa rezerv olarak mı tutulacağı birbirini etkileyen kararlardır. Daha yüksek oranda tutulan serbest rezerv miktarı olabilecek şoklara karşı güvence oluştururken, getiri sağlanabilecek kredi gibi alanlara daha az miktarın verilmesine neden olacak ve karlılığı düşüren fakat riski azaltan bir karar olacaktır. Bu örneğimizdeki gibi bankanın ne kadar risk alacağına ve ya da riski azaltmak için ne kadar kar getiren alandan vazgeçeceğine karar verilmesi aktif yönetiminin kapsamına girmektedir. Aktif yönetimi sırasında aktif kalitesine dikkat etmek gerekmektedir, varlıkların olabilecek en verimli ve kaliteli kompozisyonu oluşturulmalıdır. Bankacılık sektörü için krediler önemli birer fon kullanım seçeneğidir, kredilerin türleri, riskleri, getirileri ve vade yapıları aktif kalitesi açısından önemlidir. Aynı zamanda kredilerin takibe dönüşüm oranının azalması ve duran aktiflerin varlık kompozisyonu içerisindeki payının azaltılması varlık kalitesini artırıcı etki yapmaktadır.

6.1.2 Pasif yönetimi

Pasif yönetimi, temel olarak kaynakların nasıl en düşük maliyetle elde edilebileceği konusuyla ilgilidir. Bu noktada bankalar bilanço pozisyonları açısından kullanıma dönüştürebilecekleri kaynakları oluştururken dikkatli ve titiz davranılması gerekmektedir. Pasifler iki ana bölüm olarak özsermaye ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır ve yabancı kaynaklar bankanın yükümlülüklerini ifade eder. Bankalar kaynak bileşimini oluştururken kısa, orta ve uzun vadeli yabancı kaynaklardan ve bunların yanısıra özsermayeden yararlanırlar. Bu noktada temel hedef en düşük maliyetli ve en uzun vadeli kaynaklardan oluşan bir kompozisyon oluşturmaktır. Çünkü aktif-pasif yönetiminde vade riski ve kur riski dikkat edilmesi gereken bilanço yapısının sağlığı açısından büyük sorunlar yaratabilecek unsurlardır. Bu doğrultuda kaynakların kullanıma çevrilmesinde daha elverişli olacağı için kaynaklar mümkün olduğu kadar daha uzun vadeli bir yapı içerisinde oluşturulmaya çalışılır. Bankacılık sektörünün en ağırlıklı fon kaynağı mevduatlardır, bu mevduatların vade yapısı ve kullanım alternatiflerinin vade yapısı arasındaki bir uyumsuzluk vade riski sonucunu doğurur ve bu risk bilanço sağlığını tehdit eder.

Aynı zamanda kur riski de aktif pasif yönetimi sırasında dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. Bankaların bilançolarının pasif kısmını yani kaynaklarını oluştururken kur riskinin en aza indirgenebileceği kompozisyonu oluşturmaları gerekmektedir çünkü ülkemizde dalgalı kur sistemi uygulanmaktadır ve bilançolar döviz şeklinde borçlar ve döviz şeklindeki alacaklar bakımından bir uyumsuzluk içermekte ise, bankalar olası bir kur riskine karşı kırılganlaşarak büyük zorluklarla karşılaşmak durumunda kalabilir. Benzer bir durum 2001 krizinin yaklaştığı dönemde yaşanmıştır, banka bilançolarında, Türk Lirası'na olan güvenin giderek azalmasıyla beraber nakit ikamesi yaşanmış kaynakların içerisinde dövizlerin payı artmıştır, bu durumu takiben bankalar açık pozisyonları nedeniyle zor duruma girmiş, bilançoları kur riskine daha da kırılgan hale gelmiştir. krizle beraber bu riskin etkileri bankacılık sektörü için ağır olmuştur.

Pasif yönetimi ve aktif yönetimi ayrı olmakla beraber birbirinden bağımsız değildirler, Aktif-Pasif Yönetimi diye de genel olarak adlandırılan bu süreç bankacılık sektörünün kaynak kullanım yapısının en düşük maliyet, en düşük risk ve en yüksek kar elde edilebilecek şekilde optimum kompozisyonunun oluşturulması için stratejiler geliştirir. Kar edebilmek için bazı riskler almak kuşkusuz gerekmektedir, ve yüksek kar şüphesiz sermaye sahiplerini mutlu edecektir, fakat aşırı risk sermayeyi de tehlikeye atarak istenmeyen senaryoların gündeme gelmesine neden olabilir. Bu noktada aktif pasif yönetimi sırasında karşılaşılan bu seçimin (trade off) en ideal şeklinin bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde banka bilançosu sağlıklı bir yapı üzerine kurulur ve kırılgan yapısıyla herhangi bir patlak karşısında direnç gösteremez.

6.1.3 Likidite yönetimi

Likidite yönetimi aktif ve pasif yönetimiyle son derece ilişkilidir. Bu aşamada bankalar ellerinde ne kadar likit yani nakit veya nakide kolay dönüştürülebilen varlık tutmaları gerektiğine yönelik karar vermeye çalışırlar. Kaynaklarda olası bir fon kaybı, mevduat çıkışı durumunda tehlike yaşamamak için elinde ne kadar likit varlık bulundurulması gerektiğinin ayarlaması bu sürecin temel amacıdır. Likit varlık tutma eğilimi bir güvence oluşturmasının yanında kredi gibi daha uzun vadeli ve nakde kolay dönüştürülemeyen ama getirisi büyük alanlara daha az pay ayrılması anlamına da geleceği için yine risk ve getiri arasında bir seçim (trade off) yapma mecburiyetini doğurur. Varlıkların olabilecek en likit halde olması mevduat çıkışı gibi durumlarda

bankanın daha rahat davranabilmesini, manevra kabiliyetini artıracak ve zor duruma düşmesini engelleyecektir.

Ayrıca Brooks (2007) ve Sengönül & Thorbecke (2005) gibi bazı görüşlere göre bankacılık sektörünün likidite pozisyonunun kredi kanalının işleyişini etkilemekte ve belirleyici rol üstlenmektedir. Likidite durumu daha iyi olan bankalar makro şokları daha rahat abzorbe edebilmekte fakat likidite pozisyonu daha zayıf olan bankalar makro şoklara daha kırılgan bir yapı sergilemekte ve kredi arzını azaltmaktadır. Yani likidite durumu kredi arzını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu açıdan likidite pozisyonunun makroekonomik önemi de büyüktür.

6.1.4 Sermaye yönetimi

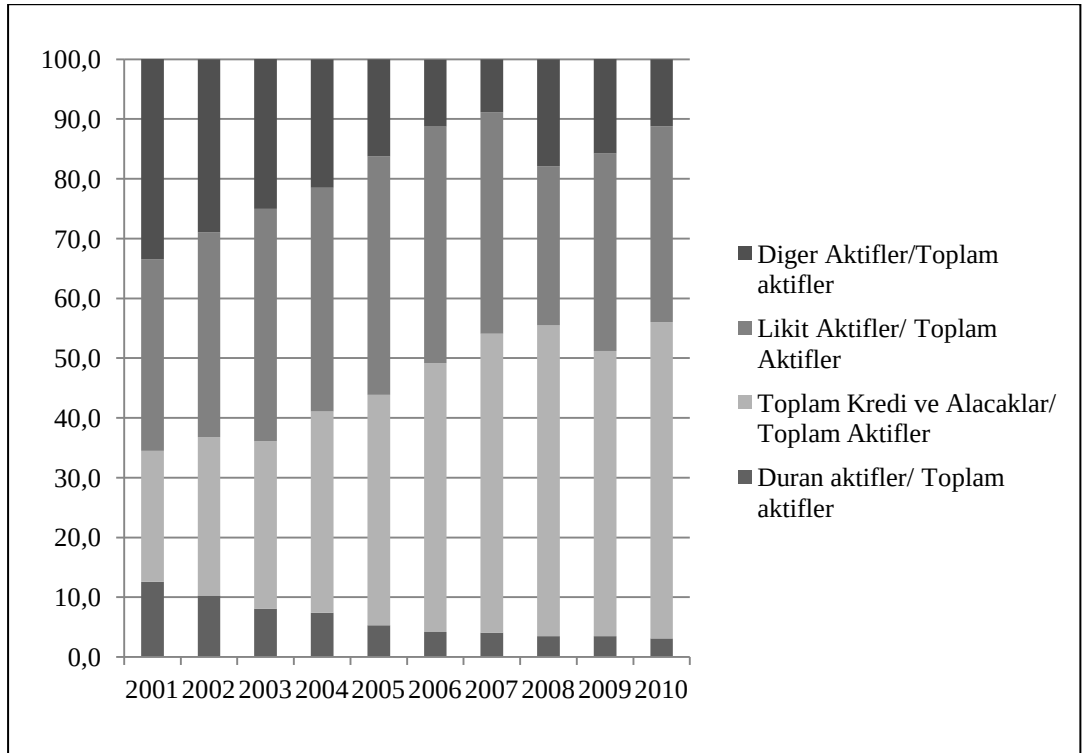
Banka bilançosunun sermaye kısmı varlıklar ile yükümlülükler arasındaki değeri ifade eder. Ve sermaye yönetimi ne kadar sermaye tutulacağını ve bu sermayenin nasıl elde edileceğinin karar verilmesi aşamasıdır. Sermaye yeterlilik oranı olarak yasal bir minimum sınır getirilmiştir. Yasal sınırın dışında bankalar istedikleri miktarda serbest rezerv bulundurabilmektedirler fakat bu durum da bir seçim (trade off) durumu oluşturur. Serbest rezerv olarak ayrılan bu kesimin , başka türlü kullanımı sonucunda elde edilebilecek potansiyel getiriden vazgeçilmiş olduğu düşünülünce serbest rezerv tutmanın bir fırsat maliyeti oluşturduğu açıktır. Fakat serbest rezervin tutulması zor dönemlerde oluşabilecek zarar durumunda bankanın net değerinin iflasa dönüşmesini engeller ve güvence oluşturur. Bankaların sermaye oranlarını belirlemesi, gereken miktardaki sermayenin nasıl sağlanacağı banka bilançosunun güvencesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bankacılık sektöründe, bankaların bilanço içi dengelerinin oluşturulmasında kaynak kullanım yapısının şekillendirilmesi, aktif pasif yönetiminin dikkatli yapılması bankacılık sektörünün sağlığı açısından çok önemlidir. Buradan yola çıkarak çalışmamın devamında bankacılık sektörü üzerine yapılacak olan bilanço analizinde, kaynak kullanım çerçevesi içerisinde ilerlenecektir.

6.2 Bankacılık Sektörünün Aktiflerinin (Kullanımının) İncelenmesi

6.2.1 Bankacılık sektörünün aktiflerinin kompozisyonu

Banka bilançolarının diğer bir adıyla varlıkları olan aktif kısmı, bankanın fon kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Türkiye bankacılık sektörü ve temel bileşenleri olan Kamusal, Özel ve Yabancı Mevduat Bankalarının 2001 sonrası durumunu gözlemlemeye çalıştığım bu tezde, bilançoların aktif kısmının incelenmesi kaynak kullanımının etkinliği, kredi kanalının etkin işleyebilmesi ve bankacılık sektörünün aracılık işlemini gerçekleştirmesi açısından önemli bilgiler vermektedir. Şekil 6.1’de 2001 yılından 2010 yılına kadar Türkiye Bankacılık Sektörünün varlık kompozisyonu içerisindeki değişimleri görmekteyiz.

Şekil 6.1: Bankacılık sektörü toplam aktiflerinin kompozisyonu^{VII}.

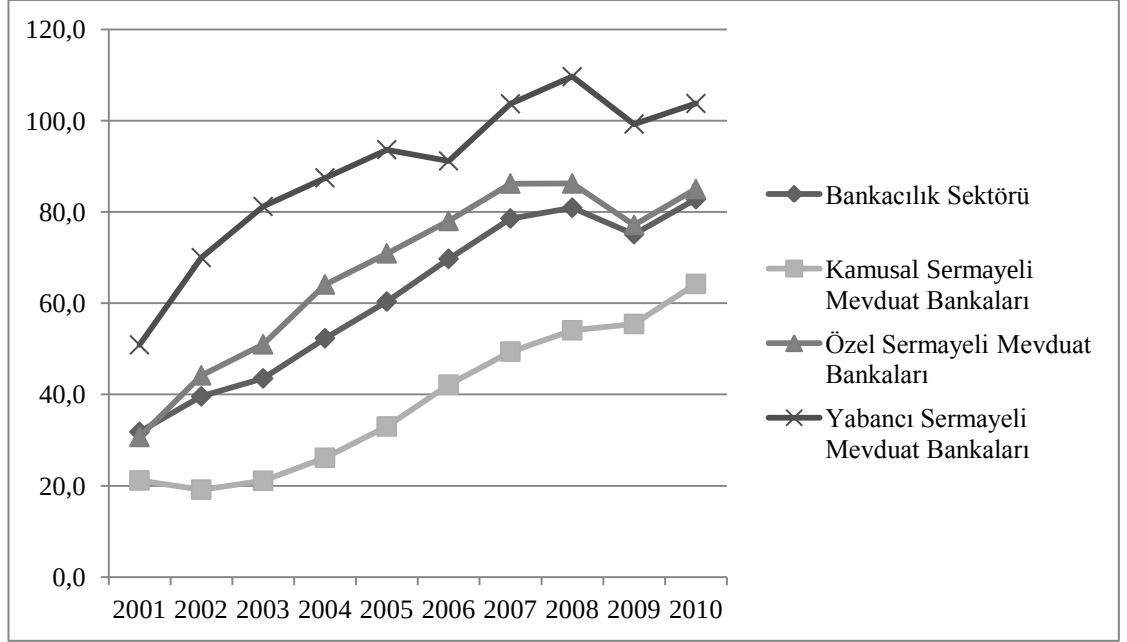
Şekilde ilk göze çarpan bankacılık sektörünün 2001’den buyana kaynak kullanımında kredi ve alacaklar için ayrılan payın arttığıdır. 2001 yılında % 21,9 olan bu oran toplam kredilerin payı krizden sonra artış eğilimine geçmiştir. 2003 yılında Türkiye Bankacılık Sektörü kaynaklarının %28’ini kredi olarak kullanmıştır. 2003 yılına kadar gerek yapılandırma programının daha yeni uygulama aşamasında

^{VII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

olması, gerekse piyasalara güvenin tam sağlanmamış olması nedeniyle bankacılık sektörü krizden aldığı yaraların etkisi ve bird aha böyle bir durumla karşılaşmama güdüsü gereği kaynakların kredi olarak kullanmaktansa olası risklere karşı daha tutucu bir tavır alıp likit aktiflerin payını arttırmışlardır. 2001 yılında kaynakların %32'si nakit ya da nakde kolay dönüştürülebilir varlık cinsindeyken 2003 yılında bu oran % 38,8 olmuştur. Bu durum likit yönetiminde bahsettiğimiz gibi bankaların aktif pasif kompozisyonu oluşturmaları sırasında izledikleri stratejiyle ilişkilidir. Bankalar kriz sonrasında daha çok risk içeren varlıklar tutmaktansa likit varlık oranlarını arttırıp olası bir mevduat çıkışı durumunda zor duruma düşmemek için kredilerinin oranını arttırırken aynı zamanda likit aktiflerinin oranını da arttırmışlardır. Bu noktada Duran Aktiflerin oranının azalması bankacılık sektörü aktif kalitesi ve kaynak kullanım verimliliği açısından önemli bir gelişmedir. 2001 yılından itibaren duran aktiflerin giderek azalması payının %12,6 oranından, %3 oranına inmesi, getiri kazandırılacak alanlara kaynakların kaydırılabilmesine imkan tanımıştır. Ayrıca diğer aktifler olarak adlandırılıp sınıflandırılmayan varlık grubunun da payının azalması, varlık kompozisyonunun görünümü üzerine daha sağlıklı bir yapı sağlamıştır. 2005 yılında kredi ve alacakların kaynak kullanımındaki oranı % 38,6 olmuş ve 2006 yılına geçilmesiyle bu oran %45 gibi bir değer alıp likit aktiflerin % 39,6 olan payını geçmiştir. Buradan da anlaşılabileceği üzere artık yeniden yapılandırma programının oturmaya ve etkisini göstermeye başladığı dönemde, ekonomik istikrarla beraber bankacılık sektörü risk alma eğilimini arttırmış ve kaynak kullanım yapısı faiz dolayısıyla kar sağlanabilecek alanlara ağırlık vermiştir. 2008 yılına gelindiğinde likit aktiflerin payı düşüş yaşamakla beraber 2010 yılında bankacılık sektörünün kaynaklarının %32,8'lik bölümünü oluşturmuştur.

Toplam kredi ve alacakların da payında 2009 yılında bir düşüş yaşanmakla beraber 2010 yılında kullanım oranı ağırlıklı olarak kredilere yönelmiş ve bankacılık sektörünün kaynaklarının % 52,9 bölümü kredi ve alacaklar olarak kullanılmıştır. Şekil'den de gördüğümüz üzere Türkiye de bulunan banka gruplarının temel kaynaklarından birini oluşturan mevduatlarını krediye dönüştürme oranları 2001 yılından itibaren artmıştır. 2009 yılında krizle beraber kredilerin payının da düşmesiyle ilişkili olarak bir azalma olsa da bankacılık sektörü 2010 yılı itibariyle Toplam kredi ve alacaklarının toplam mevduatlarına oranı % 82,8 olmuştur.

Banka grupları bazında bu oranın Yabancı Sermayeli Bankalar da en yüksek oranda olduğu göze çarpmaktadır. 2010 yılında Yabancı bankalarda bu oran % 103,8'dir. Yabancı Bankaları ikinci sırada Özel Bankalar (% 85) ve son sırada Kamu bankaları (%64,2) izlemektedir.

Şekil 6.2: Toplam kredi ve alacaklar / toplam mevduatlar^{VIII}

Kredilerin oranının artması kaynak kullanımında daha verimli alanlara yönelinmiş olduğunu işaret etse de daha önce de bahsettiğimiz gibi krediler risk içeren varlıklardır ve bu risklerin bankalarca iyi analiz edilmiş olması gerekmektedir iyi yönetilmedikleri durumlarda bilançoları tehdit eden unsura haline gelebilmektedirler.

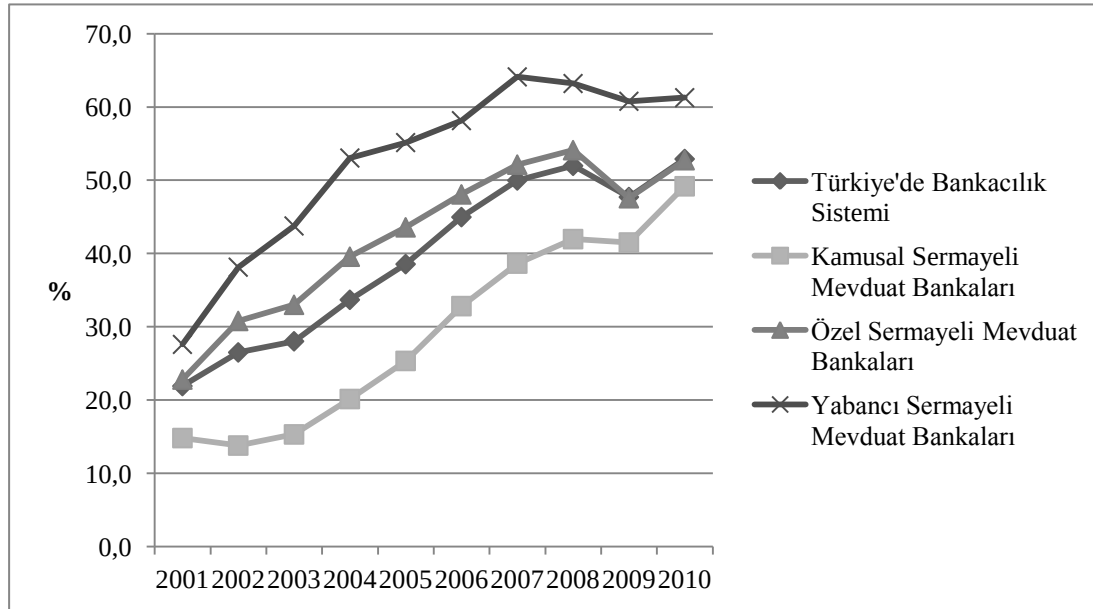
6.2.2 Aktifleri oluşturan temel kalemlerin banka grupları varlıkları içerisinde zaman içindeki değişimi

Toplam kredi ve alacakların Bankacılık Gruplarının varlık kompozisyonu içerisindeki durumuna Şekil 6.3'den ulaşabilmekteyiz. Şekilden de görülebileceği üzere, bankacılık sektöründe varlıklarının içinde kredi ve alacakların payı diğer banka gruplarına göre daha yüksek olan yabancı sermayeli bankalar'dır.

Genel olarak bütün bankacılık gruplarının aktifleri içindeki kredilerin payı artış trendi izlemektedir. Fakat şekilden gözlemlenebileceği üzere veriler, yabancı sermayeli bankaların kaynak kullanımında kredi alternatifine daha ağırlık verdiğini

^{VIII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

göstermektedir. Bu eğilimin en az olduğu bankacılık grubu ise Kamusal sermayeli bankalardır. 2001 yılında % 14,8 gibi varlıklarının oldukça düşük bir kısmını kredi olarak değerlendiren kamu bankaları bu oranı yıllar içerisinde arttırmış ve 2010 yılına gelindiğinde bilançolarının kompozisyonunu kaynak kullanımının neredeyse yarısını kredilere ayırarak gerçekleştirmiştir. Yabancı sermayeli bankaların 2001 yılında varlıklarının %27,6'sı kredi ve alacaklardan oluşurken bu oran 2010 yılında % 61,3'e yükselmiştir. Özel sermayeli bankalarda ise durum 2001 yılında % 22,8 ile başlarken 2008 yılına kadar sürekli artmış ve kaynakların %54,1 gibi büyük bir bölümü kredi olarak kullanılır hale gelmiş fakat küresel krizle beraber 2009 yılında bu oranda düşüş yaşanmış fakat 2010 yılını kompozisyonundaki payını yükseltip % 52,7'lik bir payla tamamlamıştır.

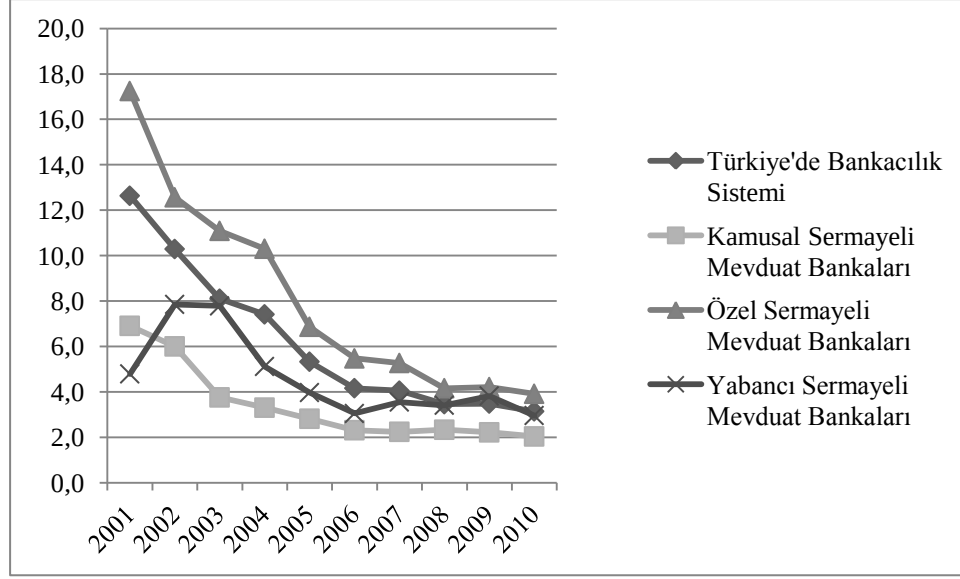

Şekil 6.3: Toplam kredi ve alacakların toplam aktifler içerisindeki payı^{IX}.

Buradan bir diğer çıkarabileceğimiz sonuç 2009 yılı sonrasında banka gruplarının kaynak kullanım kompozisyonlarının biraz da olsa birbirine yakınsamaya başladığını ve bankacılık sektöründe daha homojen bir görünüm oluşabileceği görünmektedir.

Şekil 6.4'den aktif kalitesi açısından varlığının azaltılması daha verimli bir yapıyı getirecek olan Duran Aktiflerin banka grupları kullanımı içindeki payının 2001 yılından itibaren değişimine ulaşabilmekteyiz.

^{IX} Veriler: TBB, Seçilmiş Rasyolar

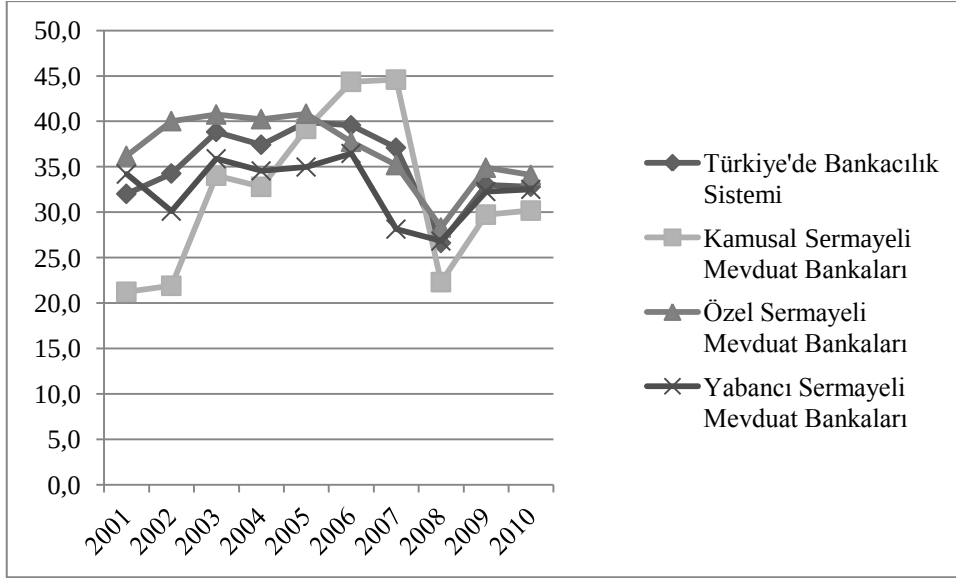

Şekil 6.4: Duran aktiflerin toplam aktifler içindeki payı^X.

Şekil 6.4'te görüldüğü üzere bankacılık sektörünün aktif yapısında 2001 yılında en çok özel sermayeli bankalarda olmak üzere , yüksek değerler alan duran aktifler, 2001 yılında hızlı bir düşüşe geçmiş ve varlıklar içerisindeki payı oldukça azalmıştır. Özellikle 2006-2007 yıllarından itibaren bütün bankacılık grupları arasında benzeşen bir görünüm oluşmuştur. Bu görünüm varlıklar içerisinde takipteki alacaklar, iştirakler, bağlı değerler, sabit kıymetler gibi kalemlerin payının azaldığına işaret ederek, bankaların aktif kalitesinin arttığını göstermektedir.

Şekil 6.5'de bankacılık sektörü likidite durumu açısından önemli arzeden Likit Aktiflerin banka grupları varlıkları içerisindeki dağılımını ve bu dağılımın 2001-2010 dönemindeki değişimini görebilmekteyiz.

^X Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

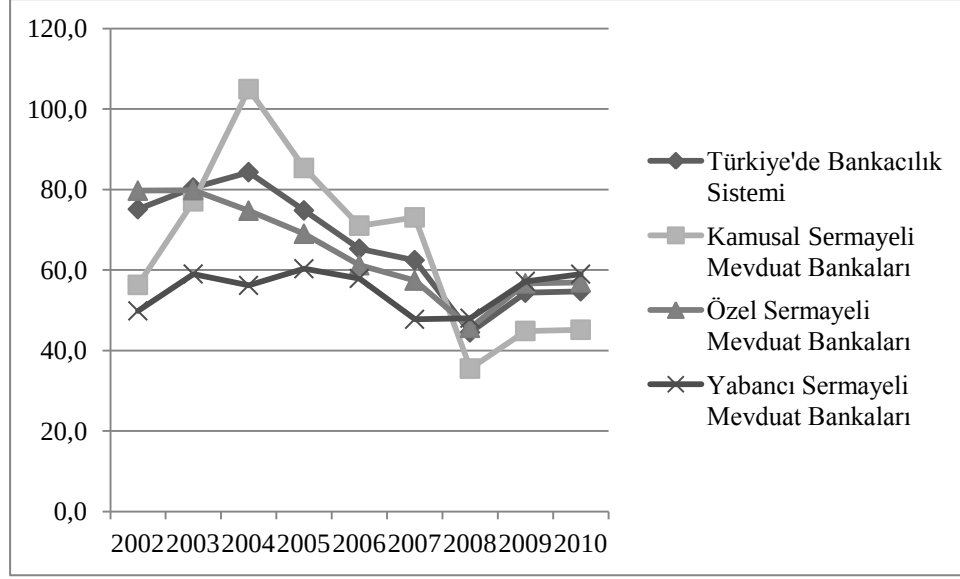

Şekil 6.5: Likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı^{XI}.

Görüldüğü üzere Bankacılık Sektörü toplamında 2001 krizi ardından nakit ve nakde kolay dönüştürülebilecek varlıkların payında 2003 yılına kadar bir artış yaşanmıştır. Başta Kamu bankaları olmak üzere, bankacılık sektörü toplamında likidite durumlarını güçlendirmeye yönelik bir eğilim gözlenmektedir. 2001 yılına varlık kompozisyonunda likit aktiflere en çok ağırlık veren banka grubu olarak özel sermayeli bankaların olduğu görülmektedir ve özel bankaların kullanımındaki likit varlık oranı 2005 yılına kadar pek bir değişim göstermemiş istikrarlı bir görünüm almıştır. 2005 yılı sonrasında varlıkları içinde likit varlık kullanım oranını düşüren özel sermayeli bankalar krizle beraber diğer banka grupları gibi 2008 yılında en düşük oranlarına inmiş ve 2009 yılında bütün banka grupları arasında homojen ve daha istikrarlı bir görünüm sağlanmıştır.

Şekil 6.6 likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülöklere oranını göstermektedir.

^{XI} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliğı (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.6: Likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülöklere oranı^{XII}.

Şekil 6.6'da gördüğümüz oran bir varlık likiditesi oranı olup, varlıklar ile yükümlölükler arasında oluşabilecek uyumsuzluğu yakalamak için kullanılmaktadır. Mevduat kabul edenlerin yani bizim konumuzda bankaların, olası bir kısa vadeli kaynak çıkışı durumunda likidite problemi yaşamadan, bu fon çıkışının ne kadarını karşılayabileceği konusunda bilgi vermektedir.

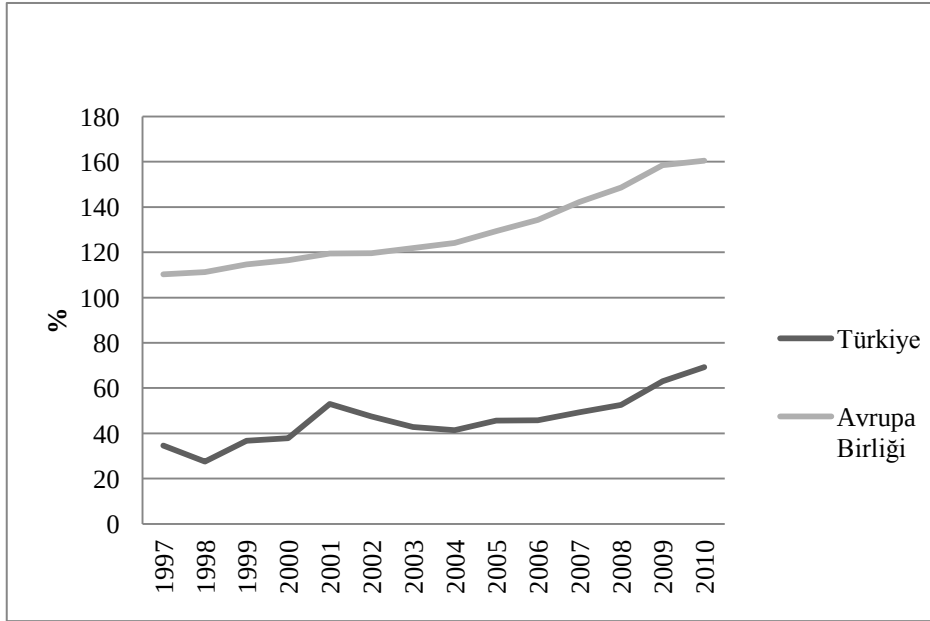
Bankacılık sektörü varlık kompozisyonlarının yıllar içerisindeki değişiminden görüldüğü üzere bankacılık sektörü grupları bazında 2001-2008 yılları arasında kaynakların kullanımı daha farklılık gösteren bir yapıda olmuş fakat giderek birbirlerine benzeme eğilimleri artmış ve 2009-2010 yıllarında banka grupları arasında daha homojen ve daha istikrarlı bir kullanım yapısı oluşmuştur. Şüphesiz bir sene istikrar hakkında yorum yapmak için yeterli olmamaktadır ama verilerin kesin bilgi olarak en son 2010 yılını bize sunmaları takip eden yıllarda durumun ne olabileceği hakkında bize sadece bir öngörü imkanı tanımaktadır.

Kredi ve alacakların kaynakların kullanımında giderek payının artması ve son olarak kaynak kullanımının en büyük kısmını oluşturması açısından, çalışmada bilançoların aktif kısmının irdelenmesi aşamasının devamında kredilere biraz daha yakından bakmak gerektiğini düşünerek , çalışmanın bir sonraki aşamasında kredilere değinilecektir.

^{XII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

6.2.3 Yurtiçi kredi hacmi

Şekil 6.7’de bankacılık sektörü tarafından sağlanan yurtiçi kredi hacminin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYH) oranlanmasıyla elde edilen bir grafik görmekteyiz. Bu grafikte Türkiye’nin 1997 döneminden 2010 dönemine kadar olan verisiyle Avrupa Birliği’nin (AB) değerleri birarada gösterilip, Türkiye’deki durumun dünya üzerindeki başka bir bölgeyle kıyaslanması amaçlanmıştır.

Şekil 6.7: Bankacılık sektörü tarafından sağlanan yurtiçi kredilerin GSYH’ya oranı^{XIII}.

Türkiye’de Avrupa Birliği’nde olduğu gibi genel trend olarak bankacılık sektörünün sağladığı yurtiçi kredi hacmi artış eğilimindedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir kaç husus bulunmaktadır.

Grafikten de görüldüğü üzere ülkemizde 2001 yılına doğru yurtiçi kredi hacminin GSYH’ye olan oranı büyük artış göstermiştir. 1997’de %34,5 olan bu oran 1998’de Asya Krizinin de etkisiyle azalmış fakat ardından büyük bir ivmeyle artmış 2001 yılına gelindiğinde de kredi hacminin GSYH’ye olan oranı % 52,9 olmuştur.

Benzer bir durum Asya Krizinde yaşanmış, sermaye hareketlerinin Asya ülkelerine doğru çabuk ve yüksek kar edinmek amacıyla yönelmesi, bankaların aşırı risk alma eğilimine geçmeleriyle kredileri arttırmalarına neden olmuştur. Burada sermaye

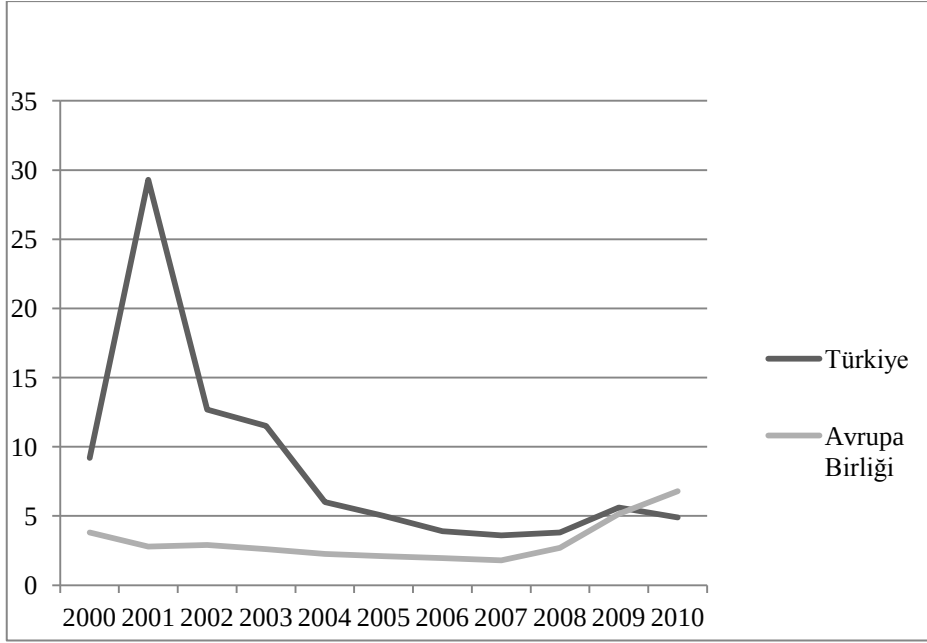
^{XIII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Dünya Bankası (WB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

hareketlerinin Ve bu durum sonucunda oluşan kredi balonu 1998 yılında Asya ülkelerinde büyük bir depresyon başlatmıştır. Kredi balonunun patlamasıyla beraber bankacılık sektörü bilançolarında geri dönmeyen alacakların payında büyük artış yaşanmış ve bankalar zor durumda kalmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde finansal piyasaların serbestleşmesiyle beraber, ülkeye gelen sermaye akımı risk algısını değiştirmekte ve finansal sektörün denetimi ve kontrolünün de zayıf olduğu ülkeler için bu durum daha kontrolsüz büyümenin gerçekleşmesiyle kredi balonlarının oluşmasına ve gelecekte bir bankacılık krizini tetiklemesi ihtimalini doğurmaktadır (Mishkin,1999).

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan durumu bu çerçeveyi gözönünde bulundurarak irdelersek, 2001 yılına doğru artan kredilerin sağlıksız altyapısı daha rahat anlaşılmaktadır. Nitekim 2001 yılında Şekil 6.8’den de görebileceğimiz gibi geri dönmeyen kredilerin(Nonperforming loans,NPLs) toplam krediler içerisindeki oranı %30’a yaklaşmıştır ve bu durum banka bilançolarını zor duruma sokmuştur. Bu oranı Avrupa Birliği değeriyle karşılaştırdığımızda Avrupa Birliğinde toplam kredilerin sadece %2 civarındaki kısmının geri dönmeyen krediler olduğu görülmektedir. Geri dönmeyen kredilerin toplam krediler içerisinde mümkün olduğu kadar az olması kredi portföyünün kalitesini yansıtır ve düşük takipteki alacak değerleri aktif kalitesini güçlendirir..

Türkiye’de krizi takip eden yıllarda ekonomide bunalımın varlığını sürdürmesi ve bankacılık sektörünün yaşadığı deneyimden ötürü daha temkinli davranma eğilimine girip likidite durumunu iyileştirmek amaçlı likit varlıklara yönelmesi kredi arzının azalmasına neden olmuştur. kredi kanalının çalışmasını etkileyen bu durumdaki bir diğer etkende geri dönmeyen kredilerin krediler içerisindeki payının büyüklüğüdür, geri dönmeyen kredilerin banka bilançoları üzerinde yarattığı zorluk bankaların kredi arzlarını azaltmalarına ve kredi kanalının etkilenmesine neden olmuştur. Takip eden yıllarda, geri dönmeyen kredilerin toplam krediler içerisindeki payı hızlı bir düşüş yaşamış ve 2004 yılında Türkiye bankacılık sektörü toplam kredilerinin içinde geri dönmeyen kredilerin payı %6’ya gerilemiştir.

Esen (2000), finansal serbestleşmenin beraberinde artan geriye dönmeyen krediler miktarı oluşturmaması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

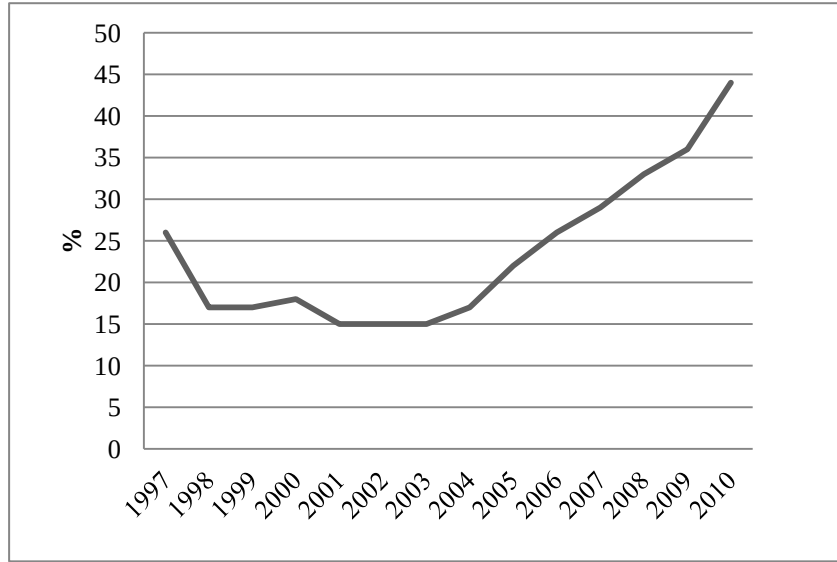
Şekil 6.8: Geri dönmeyen kredilerin toplam krediler içindeki yüzdesi, TR ve AB değerleri^{XIV}.

2005 yılı ve 2008 yılı arasında, ekonomide güven ortamının oluşması ve daha istikrarlı bir ortamın yakalanmasıyla beraber yurtiçi kredi hacminin GSYH'ye oranı 2001 öncesi dönem kadar keskin olmayan daha yumuşak bir tekrar artma eğilimine geçmiştir. Fakat bu oran 2008 yılında %52,5 iken 2009 yılında % 63 gibi büyük bir artış göstermiştir. Buradan da yaşanan küresel krizin etkisini görmek mümkündür. Geri dönmeyen oranına da baktığımızda krizi takiben 2009 yılında takibe dönüşen kredilerin payı artmıştır. Fakat burda dikkat edilebilecek bir diğer nokta Avrupa Birliği'nde küresel krizin etkisi ile geri dönmeyen kredilerin oranı artmış ve bu artış 2010 yılında da devam etmiştir. 2010 yılı takipteki kredi oranı AB'nde %6,8 iken Türkiye'de % 4,9 olmuştur. Türkiye'nin geri dönmeyen krediler oranı 2010 yılında Avrupa Birliği'ndeki oranın altına düşmüş fakat yine de Avrupa Birliği'nin kriz öncesi yıllardaki istikrarlı görünümündeki değer civarına inememiştir, bu da bize artan kredi hacminin içinde az bir oranda olsa da kötü krediler barındırıyor olduğunu gösterir ve bu risk faktörünün finans sektörünün sağlığı açısından mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir.

Kredilerin oranının artması banka kredi kanalının işlevi açısından da kuşkusuz önemlidir. Bir diğer önemli noktada kredilerden özel sektörün alabildiği paydır. Bilindiği üzere 2001 öncesinde bankacılık sektörü kamu açıklarının finansmanına

^{XIV} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Dünya Bankası (WB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

odaklanmış ve aracılık görevini verimli bir şekilde yerine getirememiş bunun sonucunda da özel sektörün kredilerden aldığı pay oldukça düşük olmuştur. Güçlü bir bankacılık sektörünün tasarruf sahiplerinin tasarruflarının, harcama ve yatırım yapmak isteyenlerin kullanımına sunması ve bu aracılığı yerine getirmesi, özel sektörün bu kaynak kullanımından yararlanmasıyla ilişkilidir. Ekonomik büyümeye katkıda bulunulabilmesi için üretimi arttıracak etkilerin sağlanması gerekir. Şekil....’dan net bir şekilde gördüğümüz üzere 2001 yılına doğru özel sektöre verilen kredilerin GSYH ‘ye oranında azalma kaydedilmiştir, 2001 yılında bu oran %15 olmuştur.

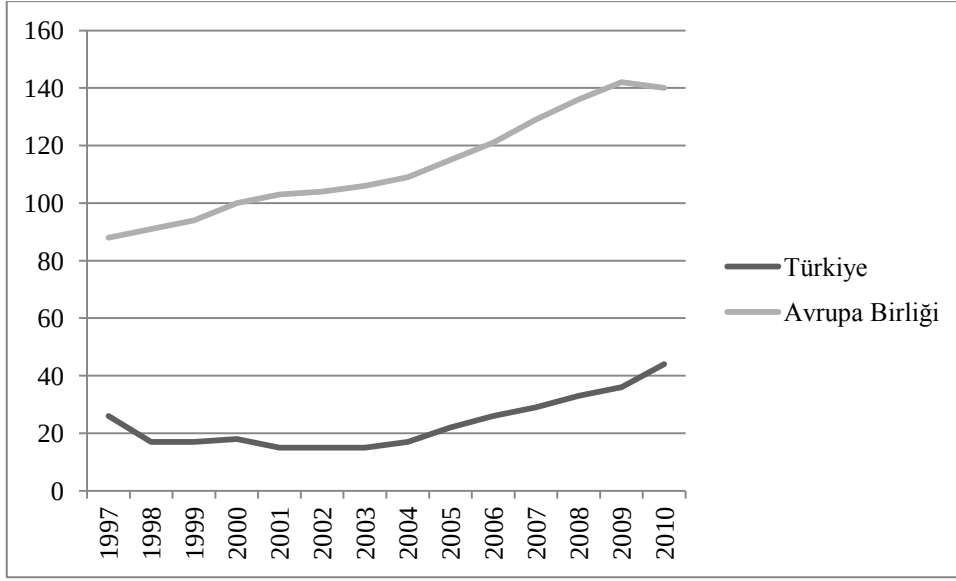

Şekil 6.9: Türkiye’de özel sektöre verilen kredilerin GSYH’ya oranı^{xv}.

2001’den 2003 yılına kadar oran aynı kalmış ve ardından hızlı bir yükseliş trendi yakalamıştır. 2005 yılında itibaren özel sektörün kredi kullanımının GSYH’ya oranı belirgin bir şekilde artmıştır. 2010 yılı itibariyle bu değer %44’ü bulmakla beraber, Avrupa Birliği değerleriyle karşılaştırıldığında hala oldukça düşük kalmaktadır.

Şekil 6.10’dan görüldüğü üzere AB’nde özel sektörün yurtiçi kredi hacminden aldığı miktarın GSYH ‘ya oranı giderek artmakta ve 2010 yılı itibariyle % 140 gibi büyük bir rakamla karşımıza çıkmaktadır.

^{xv} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Dünya Bankası (WB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.10: Özel sektöre verilen kredilerin GSYH'ye oranı, TR ve AB değerleri^{XVI}.

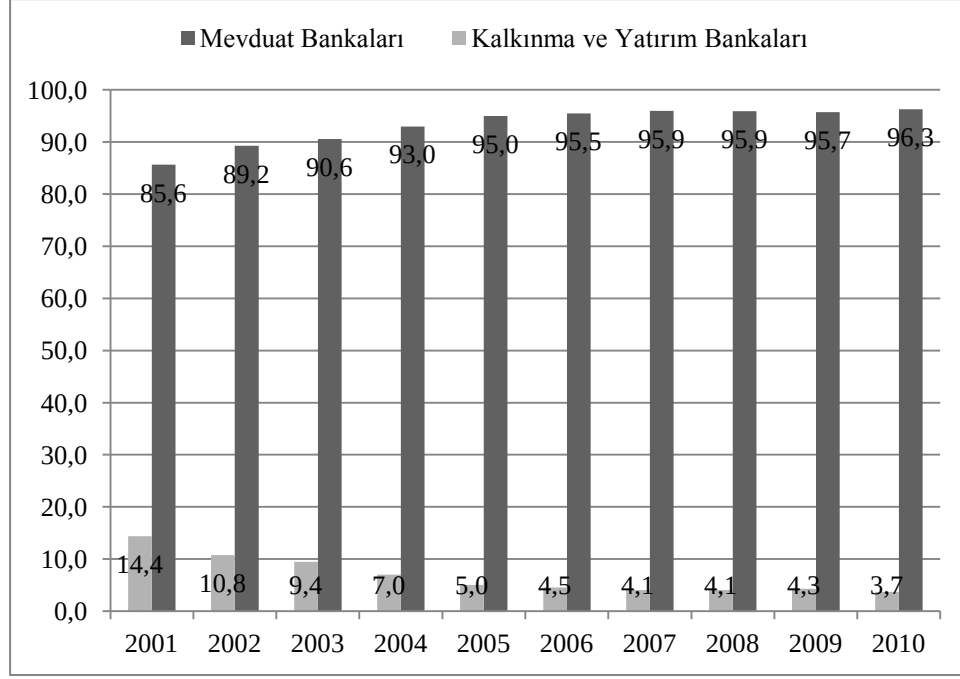
Türkiye'de kredi konusunun yıllar içerisindeki genel görünümüne baktıktan sonra, banka gruplarının bilanço analizine dönerek , biraz daha kredi ve alacaklar kalemi üzerinde durmaya çalışacağım.

6.2.4 Kredi ve alacaklar kaleminin incelenmesi

6.2.4.1 Toplam kredi ve alacakların Türkiye bankacılık sektörü içinde banka gruplarına göre dağılımı

Şekil 6.11'de görüldüğü üzere Türkiye'de bankacılık sektöründe kredi ve alacaklar mevduat bankaları bilançolarında yoğunlaşmaktadır. kalkınma ve yatırım bankalarının 2001 yılında %14,4 olan toplam kredi ve alacaklardaki payı yıllar içinde giderek azalmış ve 2010 yılına gelindiğinde kredilerde mevduat bankalarının net bir ağırlığı oluşmuştur. 2010 yılı itibariyle bankacılık sektöründeki toplam kredi ve alacakların % 96,3 gibi büyük bir bölümü Mevduat Bankaları'nda bulunmaktadır. Şekil 6.12'de mevduat bankaları içindeki kamusal sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörü toplam kredi ve alacakları'ndan aldıkları payı görebilmekteyiz.

^{XVI} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Dünya Bankası (WB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

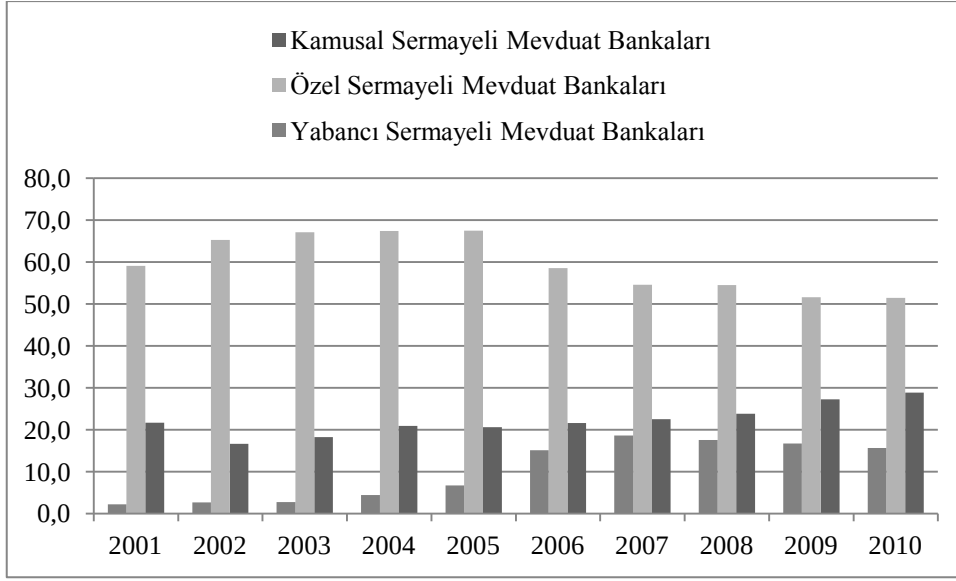

Şekil 6.11: Toplam kredi ve alacakların dağılımı^{XVII}.

Para aktarım mekanizması çok önemli bir kanalı olan kredi kanalı açısından banka kredilerinin önemine önceki bölümlerimizde değinmiştir. Banka kredileri, kredi kanalı, bankaların kredi arzı ve toplumun kredi talebi yollarıyla makroekonomik politikaların etkinliğinde önemli rol üstlendiği gibi, ekonominin genelinde de harcama ve yatırımların artması ve ekonomik büyüme açısından da önemlidir. Aynı zamanda kredilerin taşıdığı riskler de göz önünde bulundurulduğunda, kredilerin türleri ve vade yapısı bankacılık sektörünün sağlığını etkilemekle beraber ekonominin geneli için de büyük önem taşımaktadır.

Kredi ve alacakların mevduat bankaları grupları içindeki dağılımına baktığımızda, bankacılık sektöründeki kredilerinde özel sermayeli bankaların ağırlığı görülmektedir.

^{XVII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.12: Toplam kredi ve alacakların banka gruplarına göre dağılımı^{XVIII}.

2001 yılından bu yana bankacılık sektöründe bulunan kredi ve alacakların yarısından fazlasına sahip olan özel sermayeli bankalar, 2001 yılında % 59,1 olan paylarını 2005 yılına kadar arttırmış ve % 67,5'lik paya ulaşmışlardır. Fakat 2005 yılını takip eden yıllarda Özel sermayeli mevduat bankalarının kredilerdeki payı azalmış 2010 yılına gelindiğinde bu pay % 51,5 olarak gerçekleşmiştir.

Kredi ve alacaklardaki bir diğer önemli pay da kamu bankalarındadır. Kamu bankaları 2001 yılında kredi ve alacaklardan % 21,6 pay alırken, krizi takip eden yılda bu oran düşmüş, fakat ardından artış eğilimine geçmiş ve kamu bankaları kredi ve alacaklardan aldıkları payı arttırmıştır.

2005 yılı öncesinde Yabancı sermayeli bankaların kredi payı oldukça düşük iken, 2005 yılı sonrasında yabancı sermayeli mevduat bankaları da bankacılık sektörü kredileri konusunda önemli bir aktör haline gelmiş ve 2010 yılında bankacılık sektörünün kredilerinin %15,6 gibi önemli bir oranını sağlar duruma gelmiştir.

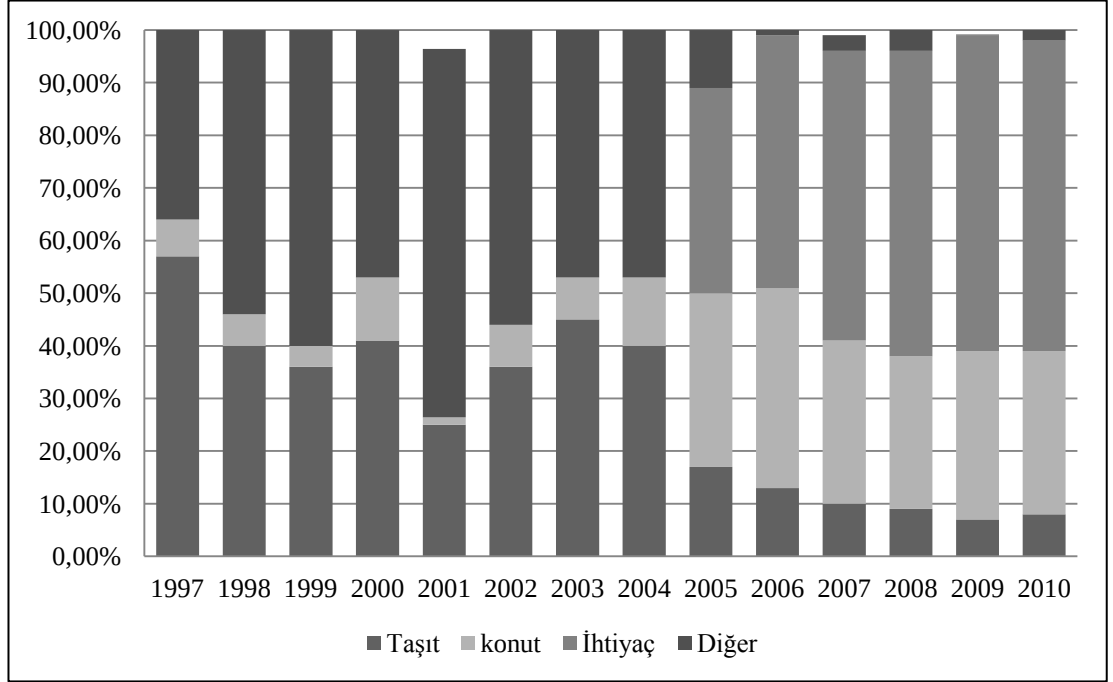
6.2.4.2 Tüketici kredileri

Tüketici kredileri 2010 yılı itibariyle toplam kredi ve alacakların^{XIX} %33,3 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

^{XVIII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

^{XIX} Tüketici kredileri, Aktiflerin Toplam Tüketici Kredileri, Bireysel Kredi kartları, personel Kredileri, Personel Kredi kartları tablosu toplamından elde edilmiştir. Toplam kredi ve alacaklar ise, Krediler+ Takipteki Krediler (brut) – özel karşılıklar olarak hesaplanmıştır. Kaynak Bankalar Birliği tarafından yayınlanan Seçilmiş Rasyolardır.

Tüketici kredileri konsolide raporu incelendiğinde şekil 6.13'deki görünüm elde edilmektedir.

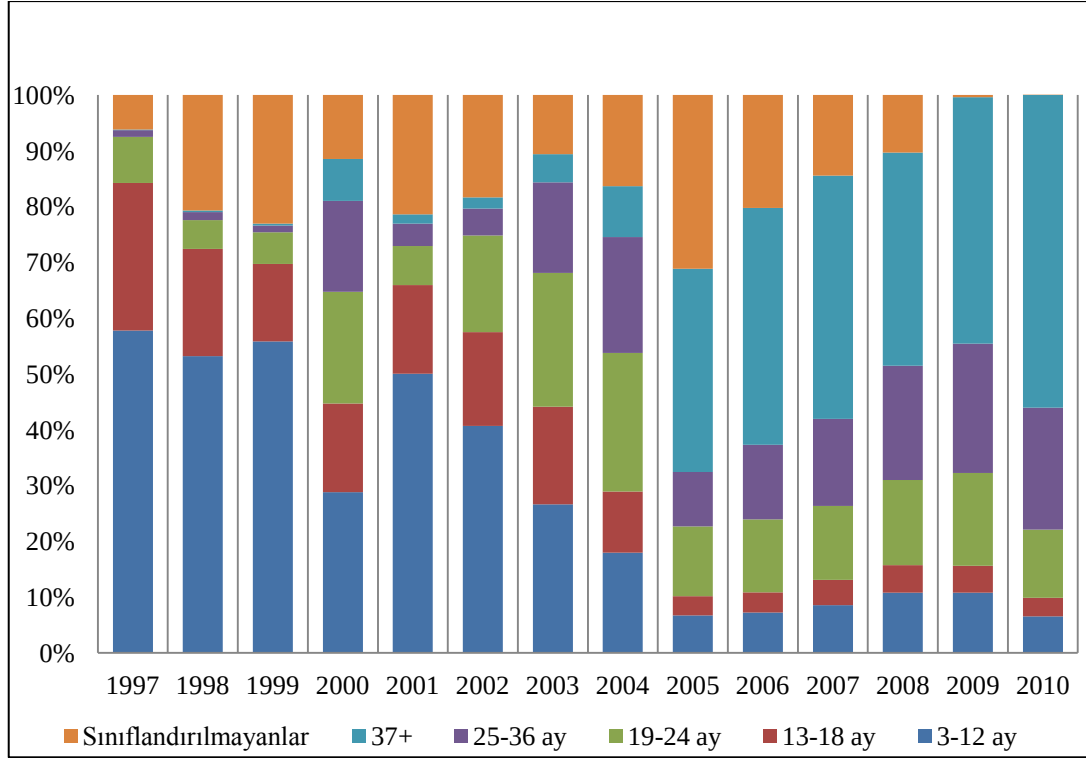
Şekil 6.13: Tüketici kredilerinin türlerine göre dağılımı^{xx}.

Tüketici kredilerinin dağılımını gösteren şekli incelediğimizde, 2010 yılı itibariyle tüketici kredilerinin %59 olan en büyük kısmı ihtiyaç kredileri olarak göze çarpmaktadır. İhtiyaç kredilerini takiben konut krediler tüketici kredilerinin %31'lik kısmını ve taşıt kredileri %8'lik kısmını oluşturmaktadır. Taşıt kredilerinin tüketici kredileri içindeki payının giderek azaldığı ve özellikle 2005 yılından sonra konut kredilerinin payının arttığını görülmektedir.

Tüketici kredilerinin vadelerine Şekil 6.14'ten ulaşabilmekteyiz.

Şekil 6.14'de görülebileceği üzere, tüketici kredilerinin uzun vadeli kredilerde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle 2005 yılından itibaren 37 ay ve üzeri kredilerin oranı giderek artmış, 2010 yılında 37 ay ve üzeri vadeli kredilerin payı % 55,9 olmuştur. Bu durumda 2005 yılından itibaren konut kredilerinin artan kullanımının etkisi büyüktür.

^{xx} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.14: Tüketici kredilerinin vadelerine göre dağılımı.^{XXI}

2001 yılı civarında vadesi 1 yıla kadar olan kredilerin ağırlığı görülürken kredilerin vade yapısı ilerleyen yıllarda giderek uzamıştır. 2010 yılına gelindiğinde 18 aydan fazla vadeli krediler tüketici kredilerinin yaklaşık % 90'ını oluşturmaktadır.

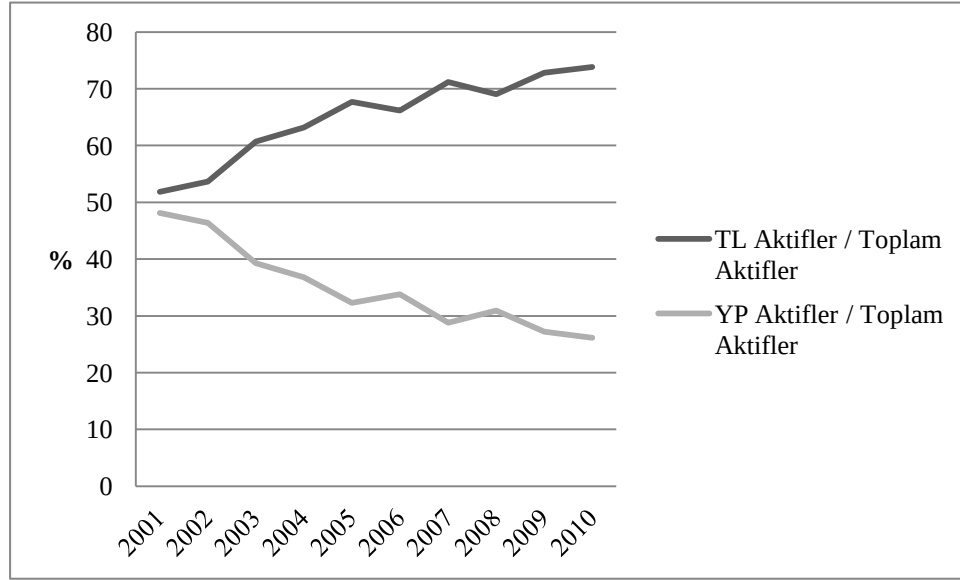
Bankacılık sektörü kullanım yapısında önemi büyük olan kredilerin, tüketici kredileri bölümünün uzun vadeye yayılmış olması bankacılık sektörü için iyi idare edilmesi gereken bir durumdur. Olası kötü bir durumda bu kredilerin geri dönmeme ihtimali banka bilançolarını oldukça zorlayıcı bir güç olabilir. Bu durumda şüphesiz kaynakların vade yapısı da önemli bir belirleyici olacaktır. Eğerki bankacılık sektörü kısa vadeli borçlanıyor ve uzun vadeli harcıyor ise bu durum kötü ihtimaller dahilinde bir vade uyumsuzluğu problem doğurabilmektedir. Şayet kısa vadeli mevduat oranları artıyor ise bu durum vade riskini arttırabilir ki bu gibi durumlara Türk bankacılık sisteminde rastlanmıştır.

^{XXI} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

6.2.5 Bankacılık sektörü konsolide bilançolarının aktif kısmının Türk parası ve Döviz cinsinden yapısı

Kriz yıllarında TL'na olan güvenin azalması yabancı paraya yönelmesine neden olmuştur.

Şekil 6.15 Türkiye'deki bankacılık sisteminde bulunan toplam aktiflerin Türk Lirası (TL) ve döviz (YP) cinsinden incelenmesini göstermektedir.

Şekil 6.15: TL ve YP aktiflerin toplam aktif içindeki payları^{XXII}.

TL'sına olan güvenin azalmasına bağlı olarak kaynaklarında yabancı para mevduatlarının payının artması, kullanımda da yabancı para cinsinden kullanım şekillerinde bir artış yaşanmasına neden olmuştur. 2001 yılı değerlerine baktığımızda aktiflerin neredeyse yarısını yabancı para aktifler oluşturmuştur. Fakat ilerleyen senelerde Türk Lirası'nın kullanımdaki oranı artmış ve 2010 yılına gelindiğinde bankacılık sektörü toplam kullanımının % 73,9'u TL cinsinden gerçekleşmiştir.

Çalışmanın devamında bankacılık sektörünün kaynak yapısı incelenmeye çalışılacaktır, bu bağlamda konsolide bilançoların pasif kısmı ele alınacak ve bilanço pasiflerinin kompozisyonu irdelenecektir.

^{XXII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

6.3 Bankacılık Sektörünün Pasiflerinin (Kaynaklarının) İncelenmesi

6.3.1 Pasiflerin kompozisyonunun incelenmesi

Bankacılık sektörünün kaynak yapısının şekillendirildiği süreç daha önce de bahsettiğimiz gibi parif yönetimidir. Fonların en düşük maliyetle nasıl sağlanacağı, bilançonun pasif kısmının nasıl şekilleneceği pasiflerin bir bakıma bankacılık sektörünün girdi yapısını oluşturması bakımından, banka bilançolarının temelini oluşturur.

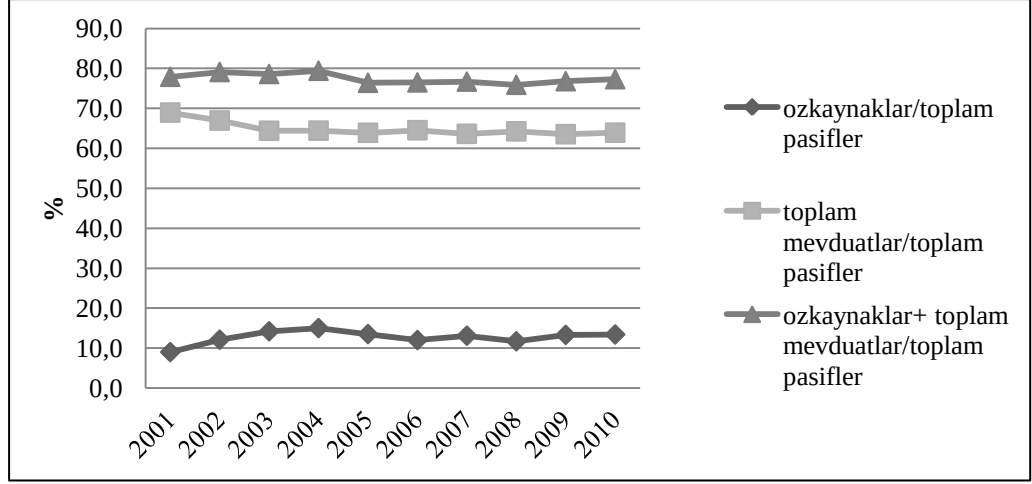
Bu bağlamda bankaların bilanço pozisyonları açısından kullanıma dönüştürebilecekleri kaynakları oluştururken ihtiyatlı davranıp kaynak yapılarını dikkatle şekillendirmeleri gerekmektedir.

Pasifler iki ana bölüm olarak özsermaye ve yükümlülükleri ifade eden yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Bankalar kaynak bileşimini oluştururken kısa, orta ve uzun vadeli yabancı kaynaklardan ve bunların yanısıra özsermayeden yararlanırlar. Bu noktada temel hedef kaynakların en düşük maliyetli ve en uzun vadeli kaynaklardan oluşank şekilde oluşturulmasıdır. Bankacılık sektöründe bilançolar içinde yaşanabilecek uyumsuzluklar, vade riski ve kur riski gibi sorunlar oluşturabileceğinden bilanço yapısının sağlığı için dikkat gerektiren unsurlardır. Bu doğrultuda kullanıma çevirilmesinde daha elverişli olacağı için kaynakların mümkün olduğu kadar daha uzun vadeli bir yapı içerisinde oluşturulmasına çaba sarfedilmektedir.

Bankacılık sektörünün kaynak yapısı incelenirken, pasiflerin kompozisyonunda ağırlıklı yer sahibi olan kalemlere odaklanılacak ve bu kalemler vade, tür ve türk parası yabancı para açısından incelenecektir.

Bankacılık sektörü temel kaynak bileşenleri içerisinde vadeli ve vadesiz mevduatlar, mevduat dışı kaynaklar, özkaynaklar ve diğer pasifler yer almaktadır.

Şekil 6.16’da bankacılık sektörü konsolide bilançoları kullanılarak elde edilen bankacılık sektörü pasif kompozisyonunun yıllar içerisindeki değişimi ve kompozisyon içinde ağırlıklı pay sahibi olan kalemler gösterilmiştir.

Şekil 6.16: Bankacılık sektörü konsolide bilançolarının pasif kısmının yapısı^{XXIII}.

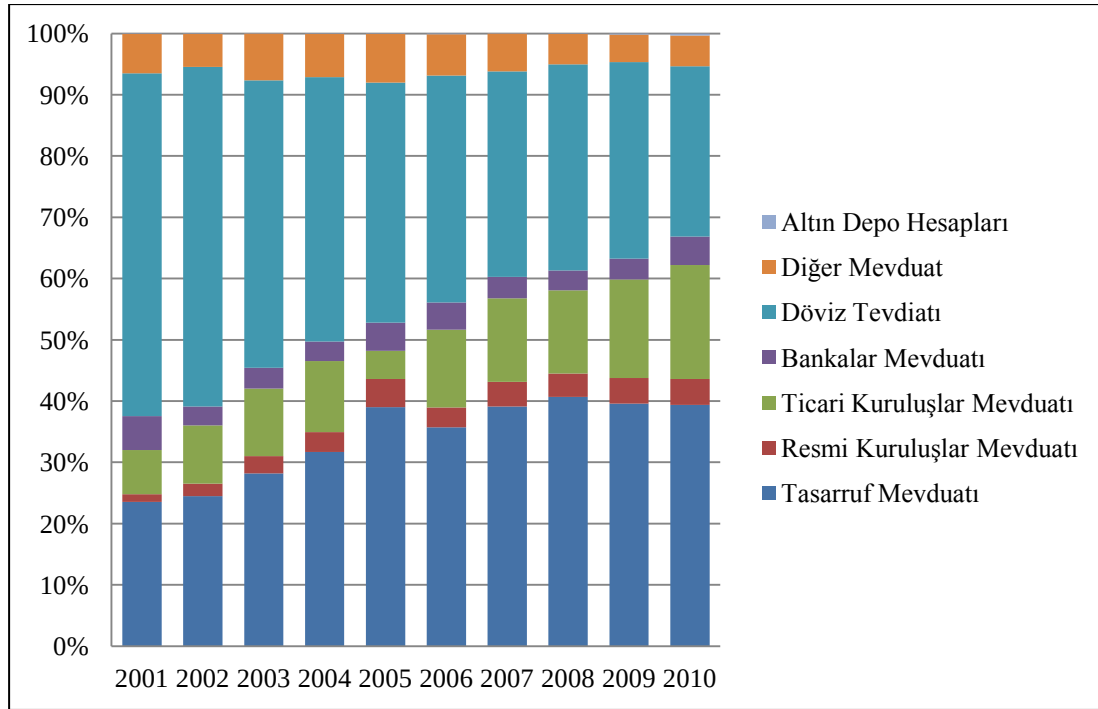
Bankacılık sektörü kaynak yapısı incelendiğinde, bankacılık sektörünün fon sağlamasında en çok kullandığı bileşenin mevduatlar olduğu görülmektedir. Mevduatlar vadeli ve vadesiz mevduatlar olarak sınıflandırılabilir. Aynı zamanda mevduatlar türk parası veya yabancı para cinsinden olabilmektedir. Şekilden görüldüğü üzere 2001 yılından sonra mevduatların payında az bir azalma kaydedilmiş olsa da, sektörün pasiflerinin yaklaşık % 64 gibi büyük bir kısmını mevduatlar oluşturmaktadır. Şekil 6.2’de gösterildiği üzere kredilerinin mevduatlara oranlanmasında ortaya çıkan görünümünden anlayabileceğimiz gibi bankacılık sektörünün mevduatlarının krediye dönüştürülme oranı artmış yani bankacılık sektörünün kredi yaratma kapasitesi gelişmiştir. Bu durum da bize mevduatların kaynak yapısında bu denli yoğun kullanıldığı bankacılık sektöründe aracılık işlevinin yerine getirilmesi sırasında mevduatlara nedenli önemli olduğunu gösterebilmektedir. Mevduatların türlerine ayrıştırılmasının, vade yapısının ve para cinsinin incelenmesinin bu önemli fon kaynağının değerlendirilmesinde bizlere daha derin bilgiler sunacaktır.

6.3.2 Mevduatlar

6.3.2.1 Mevduatların türlerine göre dağılımı

Şekil 6.17 bankacılık sektörü mevduatlarının türlerine göre ayrıştırılmış şeklini ve zaman içinde bu türlerin paylarındaki değişimi göstermektedir.

^{XXIII} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

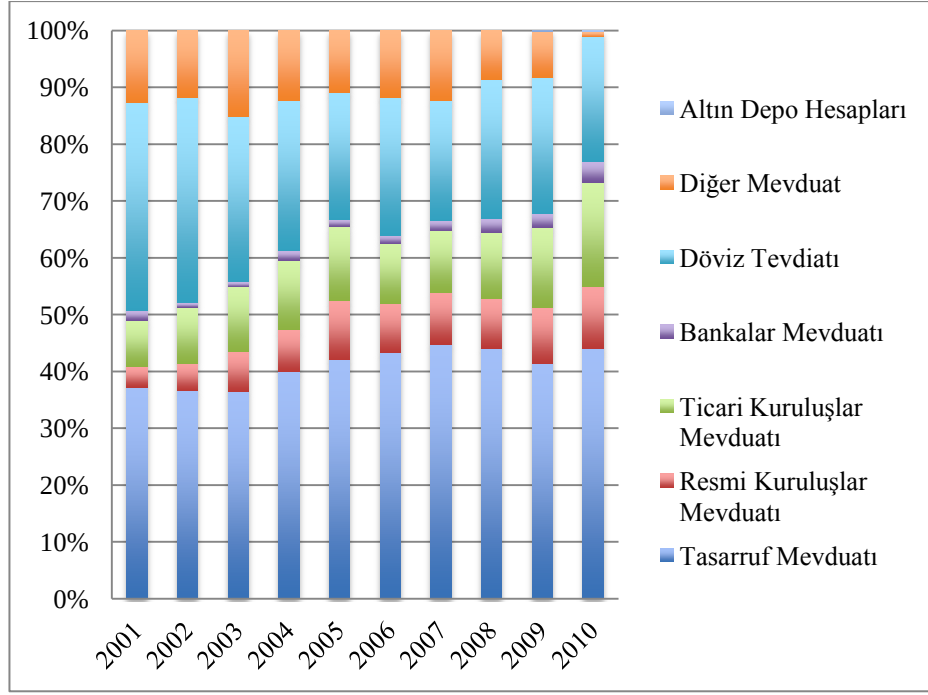

Şekil 6.17: Mevduatların türlerine göre dağılımı^{XXIV}.

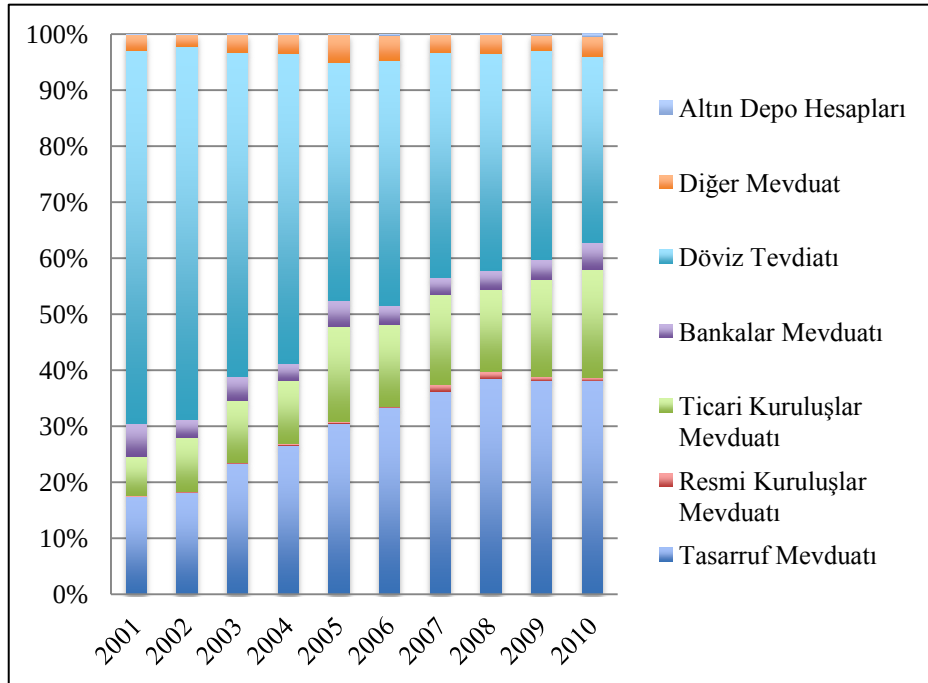
Bankacılık sektörü kaynaklarının yaklaşık %64 gibi büyük bir kısmını oluşturan mevduatların türlerine ayrıştırılmış görüntüsünde 2001 yılında döviz tevdiat hesaplarının (DTH) ağırlıkta olduğu fakat giderek döviz tevdiat hesaplarının payında azalma yaşandığı ve yerine tasarruf mevduatlarının payının arttığı gözlemlenmektedir. 2001 yılında türk lirasına olan güvenin azalmış olmasının etkisi ile döviz tevdiat hesaplarının ağırlığının anlamlandırılması mümkündür, krizin atlatılması ardından ekonomide istikrar çerçevesinde türk lirasına olan güvenin artması döviz tevdiat hesaplarının oranında azalmaya neden olmuştur ve döviz tevdiat hesaplarının kaynaklar içindeki payı . Şekilden den görülebileceği gibi 2010 yılı itibariyle mevduatlar içinde en ağır paya sahip olan mevduat türü % 39,3’ lük oranıyla tasarruf mevduatlarıdır.

Şekil6.18, Şekil 6.19 ve Şekil 6.20 aracılığıyla mevduat bankası gruplarının mevduatlarının türlerine göre dağılımına ulaşabilmekteyiz.

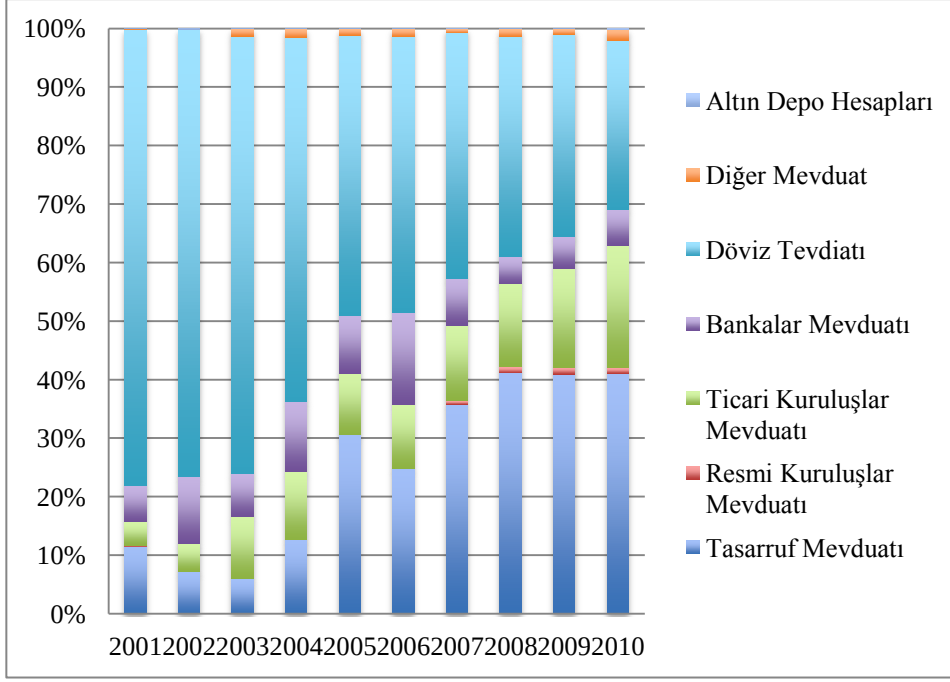
^{XXIV} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.18: Kamusal sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.

Şekil 6.19: Özel sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.

Şekil 6.20: Yabancı sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının türlerine göre dağılımı.

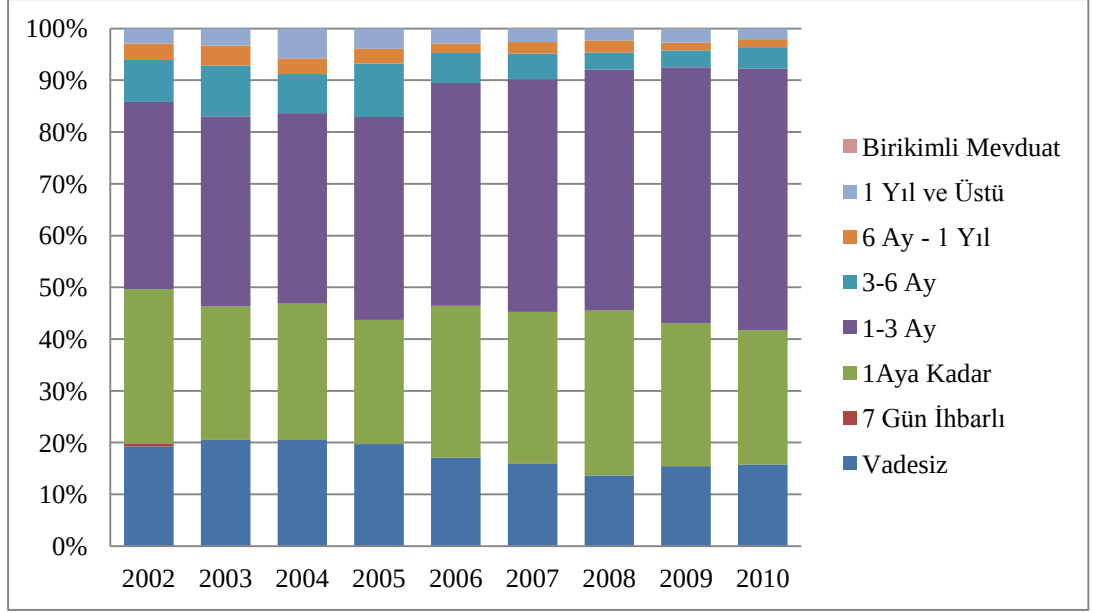
Özel sermayeli ve Yabancı sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının büyük kısmı 2001 yılı ve 2001 yılını takip eden ilk yıllarda döviz tevdiat hesaplarının hakimiyetindeyken, zaman içinde döviz tevdiat hesaplarından tasarruf mevduatlarına yönelim yaşanmıştır. Bankacılık sektörünün geneline hakim olan bu durum, özel sermayeli ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında çok daha net bir şekilde görülmektedir.

Ayrıca ticari kuruluşlar mevduatının da mevduatlar içinde her banka grubunda giderek daha çok pay kazandığı da şekilden gözlemlenebilmektedir.

6.3.2.2 Mevduatların vadelere göre dağılımı

Bankacılık sektörünün bilançolarını kaynak kullanım çerçevesinden incelerken üzerinde durmamız gereken bir diğer önemli nokta kaynakların vadesidir. Sektörün kaynaklarının büyük kısmını oluşturan mevduatlar kaleminin vadelerinin incelenmesi gerekmektedir.

Şekil 6.21’de bankacılık sektöründe bulunan toplam mevduatların 2001-2010 döneminde vadelerine göre dağılımı gösterilmektedir.

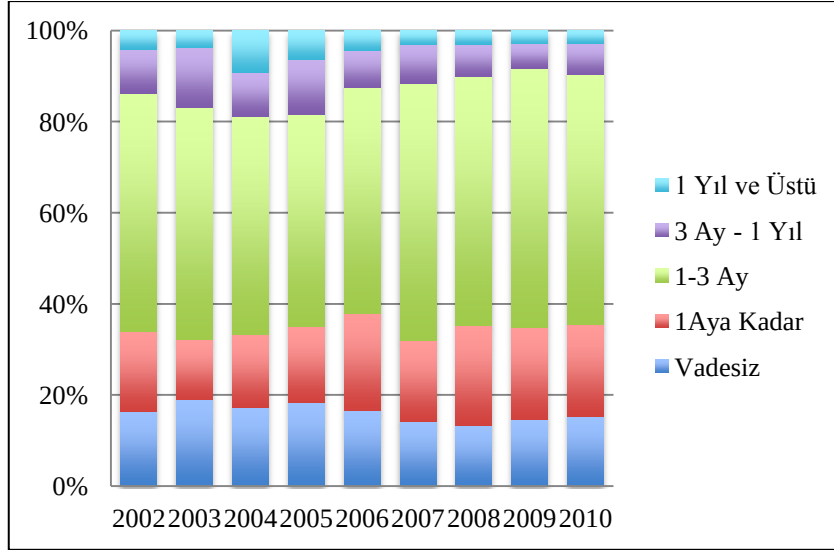
Şekil 6.21: Mevduatların vade yapısı^{xxv}.

Bankacılık sektörü kaynakları içerisinde önemli pay sahibi olan mevduatların vade yapısına bakıldığında kısa vadeli mevduatların ağırlığı net bir şekilde hissedilmektedir. Vadesiz mevduatlar toplam mevduatların yaklaşık %15'ini oluştururken, mevduatların çoğunluğunu 1-3 ay vadeli mevduatlar oluşturmaktadır. 2010 yılında mevduatların yaklaşık % 95'ini 6 aydan az vadeli mevduatlardır. 1 yıl ve üzeri vadeli mevduatlar anca yaklaşık %2'lik pay sahibidir. Buradan anlayacağımız üzere bankacılık sektörü mevduatları bakımından oldukça kısa vadeli kaynak sağlamaktadır.

Mevduatların yapılarının banka grupları bilançoları içindeki dağılımına ise aşağıda bulunan Şekil 6.22, Şekil 6.23 ve Şekil 6.24'ten ulaşılabilmektedir.

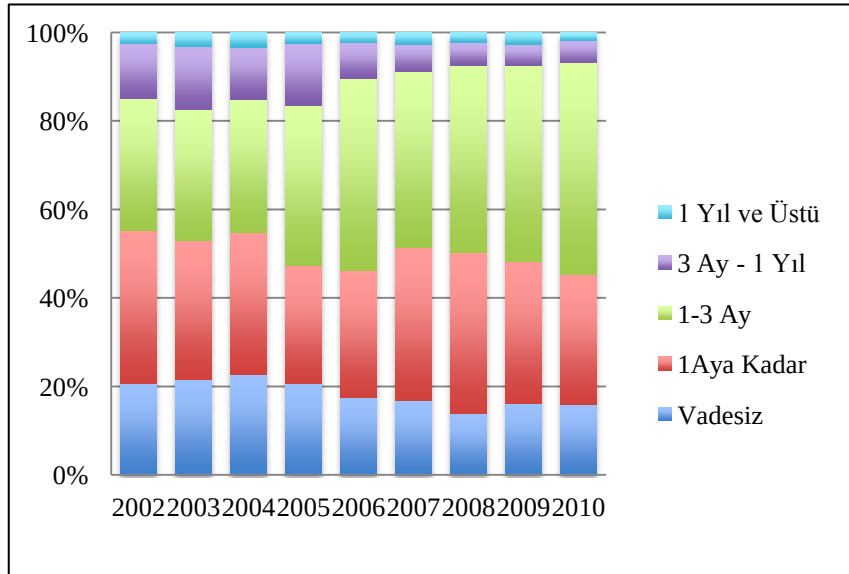
Şekil 6.22'de kamusal sermayeli mevduat bankalarında mevduatların vade yapılarına göre dağılımına yer verilmektedir. Şekil 6.23'te özel sermayeli mevduat bankalarında mevduatların vade yapılarına göre dağılımına yer verilmektedir. Şekil 6.24'te ise yabancı sermayeli mevduat bankalarında mevduatların vadelerine göre dağılımına yer verilmektedir.

^{xxv} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Şekil 6.22: Kamusal sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının vade yapısı.

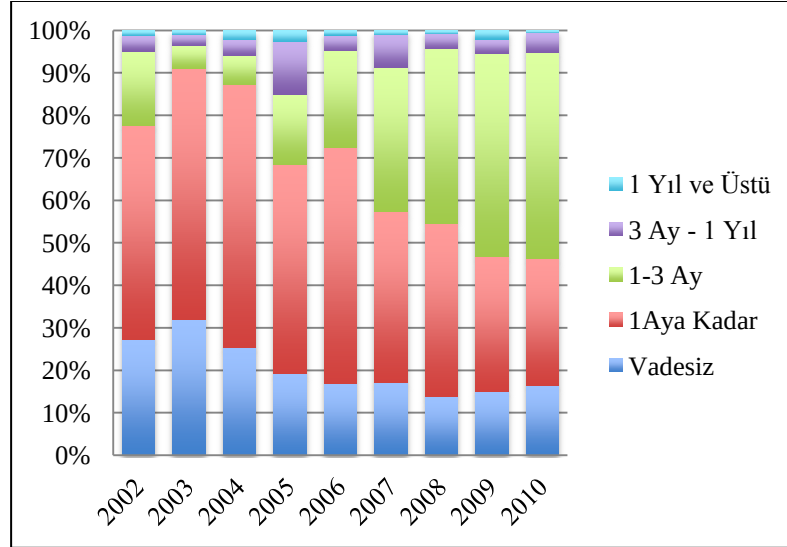
Kamusal sermayeli mevduat bankalarının 2000’li yılların başından sonuna doğru gidildiğinde vade yapıları çok büyük bir değişme göstermemiştir. Dönemin genelinde 1-3 ay vadeli mevduatların baskınlığı görülmektedir. 2000’li yılların başında 3 ay-1 yıl vadeli mevduatların payı dönemin devamında aldığı paydan düşüktür. Kamusal sermayeli bankalar da mevduatlarının vade yapısında kısa vadeli mevduatlara yönelmişlerdir.

Şekil 6.23: Özel sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının vade yapısı.

Özel sermayeli bankalarda durum, mevduatların vade yapısında kısalma olduğunu göstermektedir. 2000’li yılların başlarında toplam mevduatların içinde 1-3 ay vadeli

mevduatlar 2004 yılı sonrasında olduğundan daha az pay sahibi olurken, 3 ay- 1 yıl vadeli mevduatlar daha fazla pay sahibidir. 3 ay-1 yıl vadeli mevduatların payının azalması ve daha kısa vadeli mevduatların payının artması, özel sermayeli mevduat bankalarında da kaynak sağlamada kısa vadeye yönelindiğini göstermektedir.

Şekil 6.24: Yabancı sermayeli mevduat bankalarının mevduatlarının vade yapısı.

Şekillerden görüldüğü üzere vadesiz mevduat oranları banka grupları arasında birbirine yakın iken, 1 aya kadar vadeli mevduat oranların özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar mevduatları içinde sahip olduğu pay, kamusal sermayeli mevduat bankalarının 1 aya kadar vadeli mevduatlarından azdır. Yabancı sermayeli bankalar 2000’li yılların başlarında vadesiz ve 1 aya kadar vadeli mevduatların çoğunlukta olduğu bir grup iken, 2000’li yılların sonlarına doğru 1 aya kadar vadeli mevduatlarının oranı azalmış ve 1-3 ay vadeli mevduatların oranı artmıştır. Mevduatlarının vade yapısında bir iyileşme kaydetmekle beraber, bu iyileşme vade yapısı bakımından yinede oldukça kısa vadeli kaynak sağlama durumunu değiştirmemiştir.

Bankacılık sektörü kaynaklarında önemli pay sahibi olan mevduatların kısa vadeli görünümünü, bankacılık sektörü kullanım alanlarında önemli pay sahibi olan tüketici kredilerinin görünümüyle kıyaslarsak bankacılık sektörünün kısa vadeli kaynak sağlayıp yani borçlanıp, uzun vadeli kullandığını yani harcadığını görmekteyiz. Kredi vadeleri neredeyse 3 yıla çıkarkan, mevduatların vadeleri 3 aya zor ulaşmaktadır. Bu durumda bize iyi yönetilemediği takdirde bir vade riski

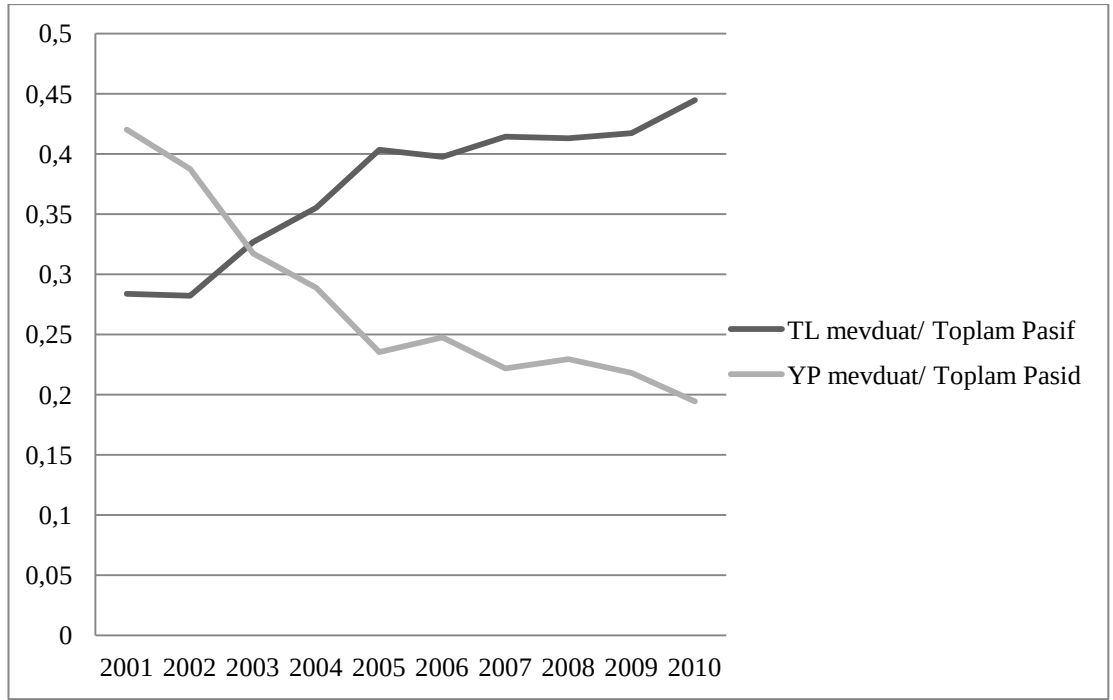
oluşturabileceği izlenimini vermektedir. Vade uyumsuzluğundan ortaya çıkan vade riski sorunu ülkemiz bankacılık sektörü açısından yeni karşılaşılan bir durum değildir, fakat geçen yıllar içerisinde mevduat vade yapısının artmaması, bununla beraber kredi vade yapısının giderek uzaması bankacılık sektörünün bilanço yapısında bu konuda bir iyileşme kaydedilmediği ve bu durumun sorun yaratabileceğini göstermektedir.

6.3.2.3 Mevduatların Türk Lirası- Yabancı Para bakımından yapısının incelenmesi

Kaynakların Türk Lirası yada döviz cinsinden olması, bankacılık sektörünün kaynaklarında yerli para biriminin mi yoksa yabancı para biriminin mi ağırlıkta olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bilindiği üzere 2001 krizinde kur riski önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bankaların portföylerini yabancı para cinsinden oluşturmaları, yabancı para cinsinden borçlanıp türk lirası cinsiden kaynaklarını kullanmaları ve ekonominin istikrarsız bir görünüm sergilediği bu dönemde bankacılık sektörü bilançolarının kur riskine karşı kırılganlaşmasına neden olmuştur. 2001 yılında kur dalgalanmaya bırakılmıştır.

2001 yılı sonrasında bankacılık sektörünün mevduatlarının TL ve döviz yapısı Şekil 6.25 ile izlenebilmektedir. Şekilde Türk Lirası cinsinden mevduatların toplam pasifler içerisindeki payı ve yabancı para cinsinden mevduatların toplam pasifler içerisindeki payları gösterilmiştir.

Şekil 6.25: TL-YP cinsinden mevduatların toplam kaynaklara oranlanması^{XXVI}.

Bankacılık sektörü kaynaklarının şekillenmesinde büyük pay sahibi olan mevduatların para cinsi açısından incelenmesi bize 2003 yılı öncesinde Türk Lirası'na olan güvenin azalması nedeniyle dövize yönelindiğini ve nakit ikamesi yaşandığını göstermektedir.

Bu durum 2003 yılına doğru yabancı para cinsinden mevduatların bankacılık sektörü kaynakları içinde payının azalıp, Türk Lirası mevduatların payının artma eğilimine girdiğini ve 2003 yılından sonra Türk Lirası'nın tekrar yabancı para cinsinden mevduatların yerine geçip bu nakit ikamesi sorununu ortadan kaldırdığını göstermektedir. Buradan Türk Lirasına olan güvenin arttığını, bundan dolayı Türk Lirası mevduatların kaynaklar içindeki oranının arttığını ve bu durumun kur riskini azalttığı anlamı çıkarılabilmektedir.

2010 yılı itibarıyla bankacılık sektöründe bulunan Türk Lirası cinsinden toplam mevduatlar , bankacılık sektörü toplam kaynaklarının %45'ini, döviz cinsinden mevduatlar ise bankacılık sektörü toplam kaynaklarının % 19'unu oluşturmaktadır. 2001 yılında bu oranlar sırasıyla Türk Lirası cinsinden mevduatlar için %28, döviz cinsinden mevduatlar için ise % 42 olarak gerçekleşmiştir.

^{XXVI} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

Bu gelişme kur riskinin (currency mismatch) azalması açısından önemli bir gelişmedir.

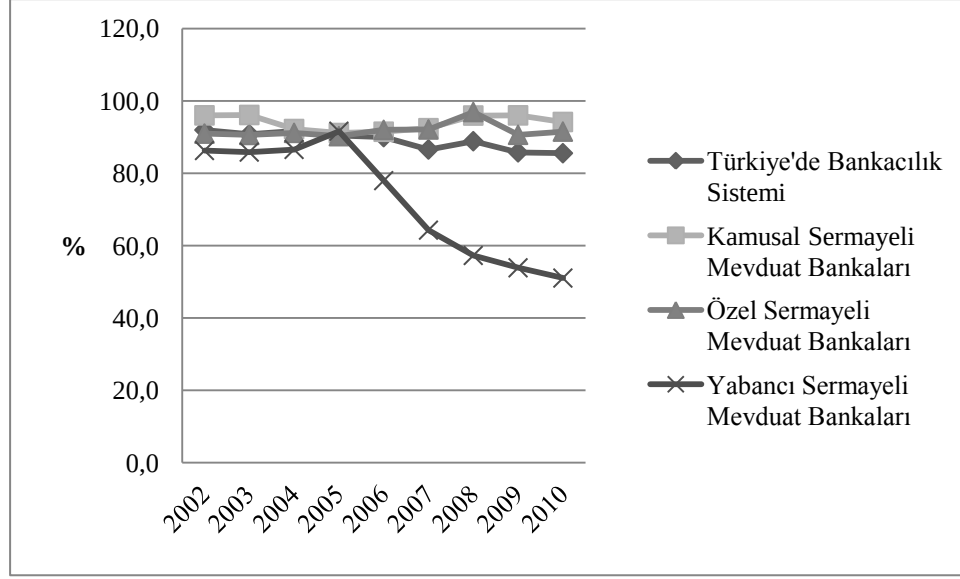
Ayrıca banka grupları bazında bu durum irdelendiğinde, Kamusal sermayeli bankaların bilanço pozisyonlarında kamusal sermayeli bankaların toplam kaynakları içinde, Türk Lirası mevduatlarının payının her dönem döviz cinsi mevduatların payından yüksek olduğu, fakat 2000 yılından 2001 yılına geçerken TL mevduatların oranında güven kaybına istinaden bir azalma döviz mevduatlarına yönelme olduğu ama bu yıllar içerisinde hiçbir yıl döviz cinsinden mevduatların, TL cinsinden mevduatların payının ötesine geçtiği olmamıştır. Yani kamusal sermayeli mevduat bankalarının bilançolarında 2001 yılında dövizin payı TL'nin payına yaklaşmış olsada dönem boyunca bir nakit ikamesi yaşanmamıştır. 2002 yılı sonrasında da TL cinsi mevduatların payı artmış ve 2010 yılında da artmaya devam ettiği gözlemlenmiştir.

Yabancı sermayeli mevduat bankalarında aynı duruma bakıldığında 2002 yılı öncesinde döviz cinsinden mevduatların yabancı sermayeli bankaların toplam kaynakları içindeki oranının TL cinsinden mevduatların oranından oldukça yüksek olduğu ve 2001 yılına doğru döviz cinsi mevduatların payının hızla arttığı, net bir nakit ikamesi yaşandığı ve 2002 yılı sonrasında düşüş yaşadığı gözlemlenmektedir. 2002 yılından itibaren TL'na güvenin artmasıyla bu sefer TL mevduatların oranı hızla artışa geçmiş ve 2010 yılında TL mevduatların oranı yabancı bankaların toplam kaynaklarının %38'ini, döviz cinsinden mevduatlar ise % 19'unu oluşturur duruma gelmiştir.

Özel sermayeli mevduat bankalarında bu duruma bakıldığında, 2000'li yıllar öncesinde nakit ikamesi net bir şekilde gözlemlenebilmektedir, hatta 2001 yılında döviz cinsi mevduatların oranı sert bir şekilde artmıştır fakat krizi izleyen dönemlerde döviz cinsi mevduatların oranı giderek azalmış, TL cinsi mevduatların payı artmış ve nakit ikamesi ortadan kalkmıştır. 2010 yılında özel sermayeli bankaların TL cinsi mevduatları toplam kaynaklarının %40'ını oluştururken, döviz cinsi mevduatların payı %22 olarak gözlemlenmiştir.

6.3.3 Döviz cinsinden aktiflerin döviz cinsinden pasiflere oranlanması

Bankacılık sektörünün döviz cinsinden kaynaklarıyla döviz cinsinden kullanımı arasındaki ilişkiyi Şekil 6.26'da görebilmekteyiz.

Şekil 6.26: Döviz cinsinden aktiflerin döviz cinsinden pasiflere oranı^{xxvii}.

Bankacılık sektörünün kaynaklarının ve kullanımının ayrı ayrı döviz cinsinden yapısını gözlemledikten sonra, kaynak ve kullanımda kullanılan bu döviz cinsinden miktarların birbiriyle oranlanması, kaynak kullanım yapısının yabancı para açısından uyumunu göstermesi bakımından önemli gözükmemektedir. Görüldüğü üzere 2010 yılı itibariyle Türkiye’de bankacılık sisteminde bulunan döviz cinsinden kaynakların %85’i oranında döviz cinsinden kullanım yapılmaktadır. Ve bu durum 2002 yılından itibaren istikrarlı görünmektedir. Daha önce de dediğimiz gibi, Türk Lirasına olan güvenin artmasıyla beraber kaynak ve kullanımda dövizin payı azalmış, Türk Lirası’nın payı artmış ve kaynak kullanım yapısında Türk Lirası baskın hale gelmiştir. Yine de döviz cinsinden yapılan harcamaların döviz cinsinden kaynaklara oranlanması ve bu oranın birbirini tamamlayıcı nitelikte görünmesi kur riski açısından önemli ve sevindiricidir.

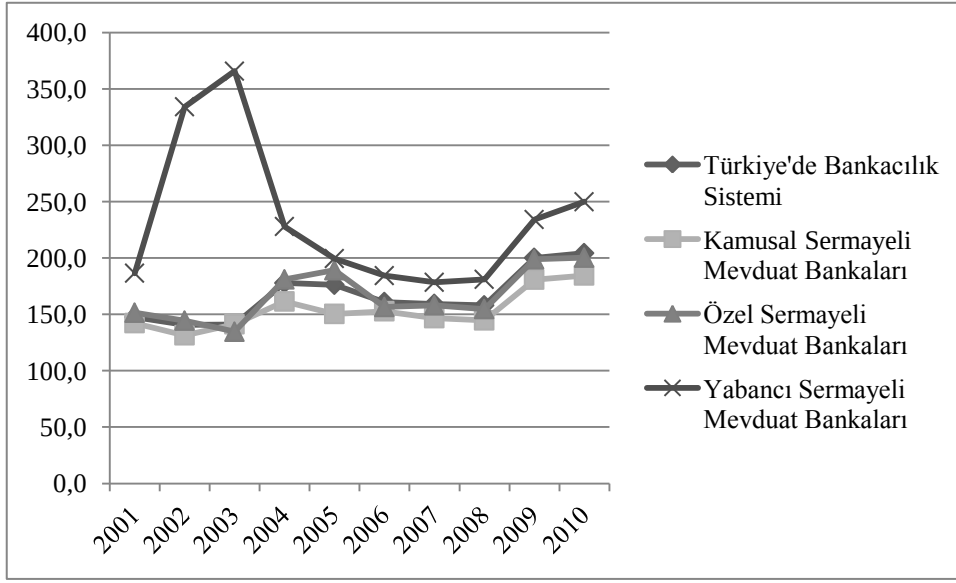
Banka grupları bazında incelediğimizde ise Kamusal Sermayeli Mevduat bankalarının ve Özel sermayeli mevduat bankalarında bu oran % 90 civarındayken, yabancı sermayeli mevduat bankalarında bu oranın 2005 yılı sonrasında net bir şekilde azaldığı görülmektedir. Yabancı sermayeli bankalar kaynaklarında aktiflerinden olduğundan daha ağırlıklı bir şekilde döviz cinsinden kaynak bulundurmaktadırlar. Yabancı sermayeli bankaların aktiflerinin %19’unu döviz

^{xxvii} Yazar tarafından oluşturulan şeklin oluşturulmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan verilerden alınmıştır.

cinsinden aktifler oluştururken, pasiflerinin %36,3'ünü döviz cinsinden pasifler oluşturmaktadır^{xxviii}.

6.3.4 Bankacılık sektörü gelir gider yapısı

Şekil 6.27'de bankacılık sektörü faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranını görmekteyiz.

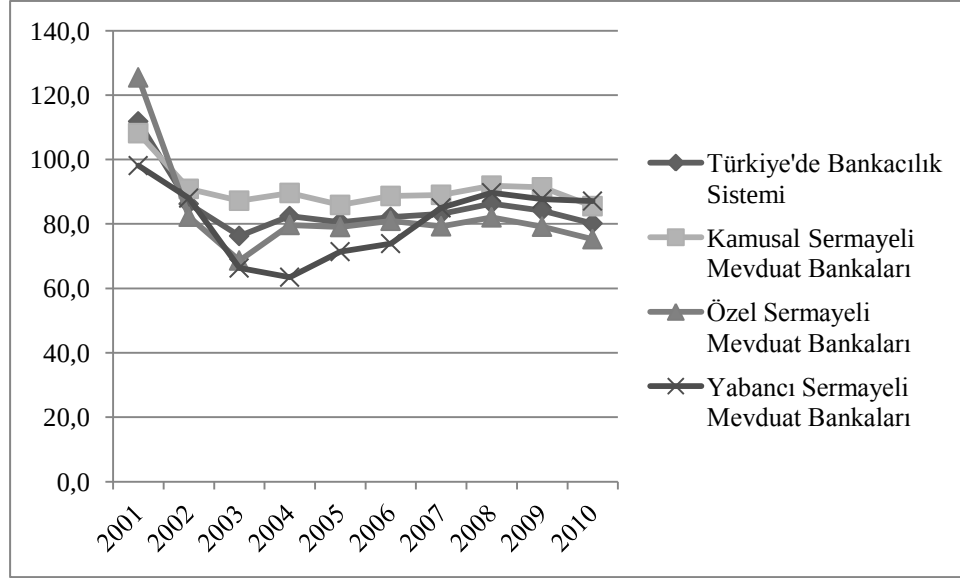
Şekil 6. 27: Faiz gelirleri / faiz giderleri

Faizlerden elde edilen gelir, bankacılık sektörünün gelir gider yapısının temel öğelerinden biridir. Bankalar mevduatlara faiz ödemek suretiyle, bu mevduatları kullanım alanlarına yönlendirip belirli faiz oranları uygulamak suretiyle kar elde ederler. Bu açıdan faiz gelirleri ve faiz giderleri gelir gider yapısında önemli yer sahibidir. Türkiye bankacılık sektörünün faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranlanması sonucu elde edilen değerlere baktığımızda, 2001 yılında faiz gelirlerinin faiz giderlerinin neredeyse 1,5 katı iken, 2010 yılında 2 katını geçtiğini görmekteyiz. Bankacılık sektörü 2001 yılında, faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı %147,6 iken 2010 yılında % 204,2 olmuştur. Banka grupları arasında durumu gözlemlediğimizde yabancı sermayeli mevduat bankaları dışında kamu ve özel sermayeli bankalarda bu oranın daha birbirine benzer bir seyir izlediği görülmektedir. Buna karşılık yabancı sermayeli bankaların 2001-2010 dönemi boyunca faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı, özel sermayeli mevduat bankaları ve kamu sermayeli mevduat bankalarının

^{xxviii} Kaynak: Bankalar Birliği, 53.yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Bankacılık Sistemi istatistik ekleri

değerlerinin üzerinde seyretmiştir. Yabancı sermayeli bankalarda bu oran 2001 yılında %186,5 iken, 2010 yılında %249,8 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 6.28’de bankacılık sektörü faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payını görebilmekteyiz.

Şekil 6.28: Faiz gelirleri / toplam gelirler

Bankacılık sektörünün gelir gider yapısında faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payının ne kadar olduğunu ve bu payda 2001-2010 döneminde nasıl bir değişim yaşandığını, faiz gelirlerinin toplam gelirlere oranlanması sonucu elde edilen değerlerden ulaşabilmekteyiz.

2001 yılında bankacılık sektörünün hem genelinde, hem de banka gruplarında faiz gelirlerinin toplam gelirlere oranı yüksek bir değer alırken, bu oran takip eden senelerde azalma eğilimine girmiştir. Bankacılık sektörünün faiz gelirlerine bağımlılığı bu dönemde azalmış ardından 2003 yılını takip eden senelerde bir artış gösterip daha stabil bir görünüm yakalamıştır.

Bankacılık sektörü faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payı % 111,8 iken bu oran 2003 yılında % 76,3, 2010 yılına gelindiğinde ise % 80,2 olarak gerçekleşmiştir.

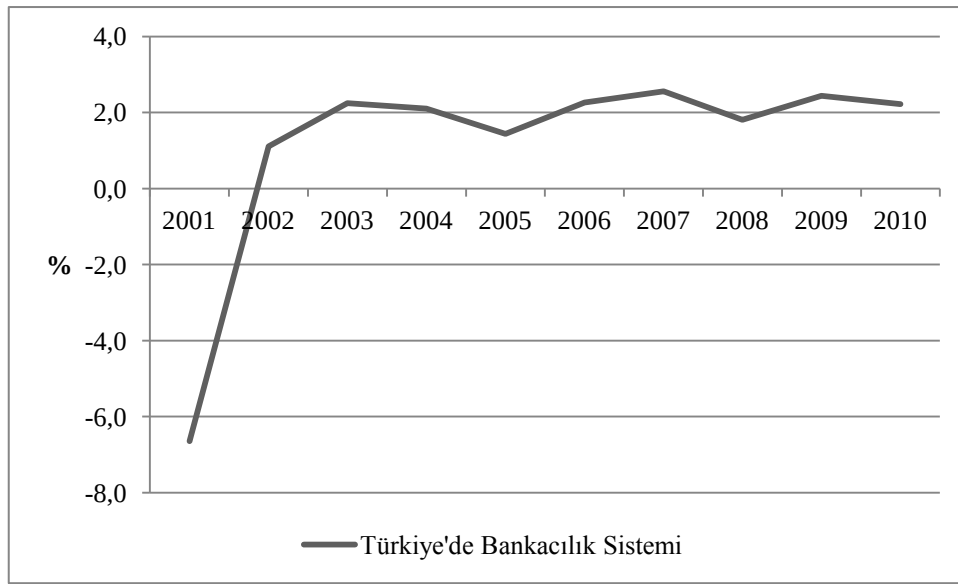
Banka gruplarında bu oranı incelediğimizde, 2001 yılında özel sermayeli bankaların faiz gelirlerinin toplam gelirleri içerisindeki payı % 125,5 iken, 2003 yılında bu oranın büyük bir düşüşle % 68,6 olarak gerçekleştiği ve 2010 yılına gelindiğinde bu oranın %75,3 olduğu gözlemlenmiştir. Kamusal sermayeli bankalarda ise, 2001

yılında faiz gelirlerinin toplam gelirlere oranı % 108,2 iken 2003 yılında % 87,2 ve 2010 yılında % 85,5 olduğu gözlemlenmiştir. Yabancı sermayeli bankalarda duruma bakıldığında ise, 2001 yılında yabancı sermayeli bankaların faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payının %98,1 olduğu, 2003 yılına gelindiğinde bu oranın %66,3'e indiği ve 2010 yılında %87,1 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

6.4 Bankacılık Sektörü Karlılık ve Sermaye Yeterlilik Oranları

6.4.1 Aktif karlılık oranı

Aktif karlılık oranı net dönem karının toplam aktiflere oranlanmasıyla bulunmaktadır ve bu oran karlılık göstergesi olarak kullanılmaktadır. Şekil 6.29'da Türkiye'de bankacılık sektörünün aktif karlılık oranının 2001-2010 dönemindeki görünümü verilmiştir.

Şekil 6.29: Aktif karlılık oranı (ROA).

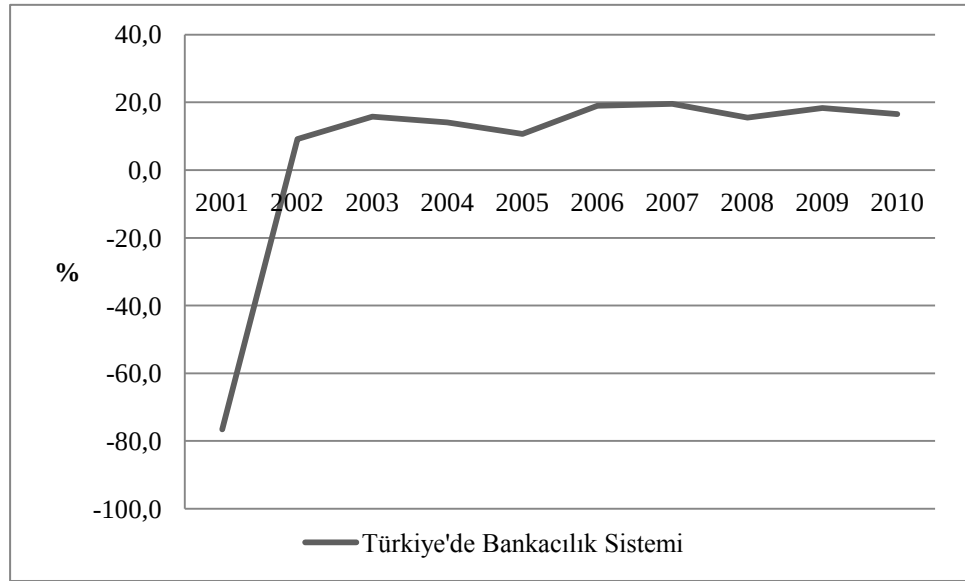
Daha öncede belirttiğim üzere, aktiflerin en düşük riskle en yüksek getiriye oluşturacak şekilde şekillenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çabalanan önemli bir husus da karlılığın sağlanmasıdır. Bilindiği üzere 2001 yılında bankacılık sektörü büyük zarar etmiştir ve bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir.

Aktif karlılık oranı bize basitçe, 1 birim varlık için ne kadar net kar elde edildiğini göstermektedir. Bu da bize bankanın kaynaklarındaki parayı ne kadar etkin şekilde gelire dönüştürdüğünü gösterir.

Türkiye’de bankacılık sektörü 2001 yılında krizle beraber büyük zarar etmiş ve bu durum aktif karlılık oranına da yansımıştır. Görüldüğü üzere 2001 yılı aktif karlılık oranı sektördeki zarardan ötürü negatif değer almış ve -6,6 olmuştur. 2002 yılında ise bu değer kara dönüştürülmüş, %1,1 olarak ortaya çıkmıştır. 2002 yılını takip eden yıllarda değer pozitif kalmış yani bankacılık sektörü kar etmiş, ve birbirine yakın oranlarda küçük dalgalanmalar yaşamıştır. 2010 yılına gelindiğinde aktif karlılık oranı % 2,2 olarak gerçekleşmiştir.

6.4.2 Özkaynak karlılık oranı

Özkaynak karlılık oranı net dönem karının özkaynaklara oranlanmasıyla bulunmaktadır. Şekil 6.30’da Türkiye Bankacılık sisteminin 2001-2010 döneminde özkaynak karlılık oranları verilmiştir.

Şekil 6.30: Özkaynak karlılık oranı (ROE).

Özkaynak karlılık oranı bize basitçe, 1 birimlik özkaynak için elde edilen karı göstermektedir bu da bir banka sahiplerinin bankaya yaptıkları yatırımın getirisini gösterir. Özkaynak karlılığında oluşacak artışlar şüphesiz sermaye sahiplerini memnun edecek , yatırımlarının getirisinin artması bilançoların durumunu da iyileştirecektir.

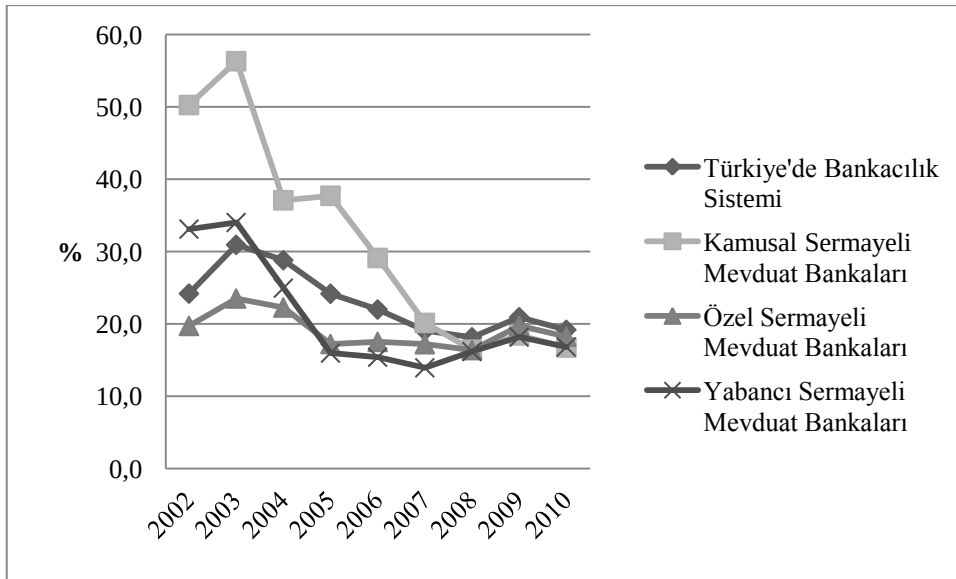
2001 yılındaki krizde bankacılık sektörünün zarara uğraması özkaynak karlılığının oldukça yüksek değerlerde zarar şeklinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güçlü ekonomiye geçiş program kapsamında yapılan yasal düzenlemeler ve yapısal

değişiklikler sonucu bankacılık sektörünün bu zararı azaltılmaya çalışılmış ve devam eden yıllarda karlılığın oluşması hedeflenmiştir.

Şekilden görüldüğü üzere bankacılık sektörü, % -76,5 gibi büyük bir özkaynak zararı açıklamıştır. Krizi takip eden yıllarda özkaynak karlılık oranı pozitif değer almış, yani banka sahipleri yatırımlarından kar eder duruma gelmiş ve 2005 ve 2008 yıllarında bu karlılık oranında küçük azalmalar yaşamakla beraber özkaynak karlılık oranı krizi takip eden yıllarda istikrarlı bir görünüm elde etmiştir.

6.4.3 Sermaye yeterliliği oranı

Bankaların bilançolarında yeterli oranda sermaye bulundurmaları, sermayenin varlıklar ve yükümlülükler arasındaki farkı ifade etmesi ve varlıklar ile yükümlülükler arasında oluşabilecek bir dengesizliğin giderilmesinde bir emniyet unsuru görevi görmesi bakımından hayli önem taşımaktadır. Olası bir şokta veya kriz döneminde zararı karşılayacak yeterli sermayenin bulunması bankanın iflasını önleyebilmektedir. Bu yüzden bankalar bilançolarında bir kısım sermaye bulundurmak zorundadırlar ve bu zorunluluk yasalarla da belirlenmiştir. Türkiye’de yasal olarak belirlenen minimum sermaye tutarı % 8 olarak belirlenmiştir. Şekil 6.31’de bankacılık sektörünün 2001-2010 yılları arasında sermaye yeterlilik oranları verilmiştir.

Şekil 6.31: Sermaye yeterliliği oranı^{XXIX}.

XXIX Sermaye yeterlilik oranı = Özkaynaklar / (Kredi+Piyasa+Operasyonel Riske Esas Tutar) olarak hesaplanmaktadır.

Güçlü ekonomiye geçiş program dahilinde güçlü sermaye yapısına sahip olmayan bankaların şoklar karşısında direncinin daha düşük olduğu ve daha kolay iflas etmesi nedeniyle, bankacılık sektöründeki bankaların sermaye arttırımına gitmelerinin gereği üzerinde durulmuştur. Bu durum bankaların finansal yapılarını güçlendirecek ve gelebilecek şoklar karşısında direncini arttıracaktır. Programın takip eden yıllarında 2003 yılına kadar banka gruplarının sermaye yeterlilik oranlarında net bir artış gözlemlenmiştir. Programın ilk yıllarında sermaye yeterlilik oranları banka grupları arasında değişken bir yapı seyrederken, 2003 yılı sonrasında sermaye yeterlilik oranları kamu, özel ve yabancı olmak üzere tüm bankacılık gruplarında artmasıyla beraber azalma eğilimine geçmiş 2008 yılında banka gruplarının sermaye yeterlilik oranları % 16 civarında birbirlerine yaklaşmış ve devamında daha homojen bir görünüm kazanmıştır. 2010 yılına gelindiğinde ise, banka grupları arasında daha birbirine benzeyen sermaye yeterlilik oranları karşımıza çıkmakla beraber, Türkiye’de bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı % 19,2 olarak gerçekleşmiştir.

7. SONUÇ

Çalışmada, makroekonomik politikalarda giderek daha yaygın kullanılmakta olan para politikalarının etkinliğinde güçlü finans sektörünün ve onu oluşturan güçlü bir bankacılık sektörünün varlığının gereksiniminin istikrarı sağlamada önemi göz önünde bulundurularak, bankacılık sektörünün aktarım mekanizmalarında kredi kanalı yoluyla reel ekonomi üzerinde etkili olduğu ve bankacılık sektörünün güçlülüğünün bu etkide belirleyici rol oynadığı ve bu bağlamda bankacılık sektörünün güçlü bir yapısı olabilmesi için sağlıklı bir bilanço yapısına kavuşması gerektiği fikrinden yola çıkılarak, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrasında, bankacılık sektörünün görünümünün elde edilmesi amacıyla konsolide bilançoları analiz edilmiştir. Elde edilen görünüm, bankacılık sektörü bilançolarının banka grupları arasında daha homojen bir yapıya ulaştığını ve aktif pasif kompozisyonlarının daha verimli şekillendirilme eğilimine geçtiğini işaret etmektedir.

Çalışmada yapılan bilanço analizinden elde edilen bilgiler ışığında, 2001-2010 döneminde, Türkiye’de bankacılık sektörünün bilançolarının milli gelire oranının arttığı, bankacılık sektörünün ekonomide büyüme kaydettiği gözlemlenmiştir. Bankacılık sektörü büyüme eğiliminde olsa da Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında aktiflerin, mevduatların ve kredilerin milli gelire oranı Avrupa Birliği değerlerinin oldukça altındadır. Türkiye’de bankacılık sektörü mevduat bankalarının domine ettiği, sermaye yapısı bakımından da özel bankaların bankacılık sistemi varlıklarının çoğunluğunu elinde bulundurduğu gözlemlenmiştir. Banka varlıklarlarının sektördeki yoğunlaşma açısından dağılımı incelendiğinde ise, bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın olduğu gözlemlenmiştir.

Bankacılık sektörü kullanım yapısı incelendiğinde, aktif kompozisyonunda 2001-2010 yılları arasında değişim yaşandığı gözlemlenmiştir. Kredi ve alacaklar kalemi aktiflerin içerisinde artan paya sahip olmuş, ayrıca bankaların mevduatlarını krediye dönüştürme oranının arttığı gözlemlenmiştir. Bankacılık sektörü kar getiren alanlara yönelmiş ve kredi kullandırma davranışında artış gözlemlenmiştir. Tüketici kredileri kredi kompozisyonu içerisinde önemli yere sahip olmuştur. Bankacılık sektörü

tüketimin finansmanına yönelmiştir. Kredilerin vadeleri oldukça uzun vadeli olarak göze çarpmaktadır ve vade yapısı artış eğilimindedir. Aktif kalitesinde düzelmeler gözlemlenmiştir. Duran aktiflerin oranı azalmış, geri dönmeyen kredilerin oranında da azalma gözlemlenmiştir. Aktif kalitesini arttırıcı gelişmelerin yaşanması, kaynak kullanım yapısında daha etkin bir görünüme kavuşulması bankacılık sektörünün sağlamlığı açısından önemli olmakla beraber, bilanço yapısının daha normal özelliklere yaklaşmasının şoklara karşı direncinin artması yönünde de olumlu etki edeceği düşünülmektedir. Kriz öncesi dönemde yaşanan dengesizlikler sonucu bankacılık sektörü üzerinde oluşan kamu baskısı, bankacılık sektörünü kamunun borçlarını finanse etmeye yöneltmiş, özel sektör bankacılık sektörü tarafından sağlanan fon aktarımından oldukça az pay alabilmiş ve bankacılık sektörünün aracılık işlevinde yapısal sorunlarında etkisiyle bozulmalara yol açmıştır. Yapısal sorunlar en aza indirgenemese de yapısal dönüşüm adına adım atılmış olması , bankacılık sektörünün özel sektörle olan bağının güçlenmesine ve daha sağlıklı bir ilişki oluşmasına ortam hazırlamıştır. Özel sektöre verilen kredilerin milli gelire oranında artış yaşanmıştır, bu durum hem bankacılık sektörü aracılık görevinin etkinliği açısından, hem de özel sektörün kaynaklardan yararlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Likidite durumu irdelendiğinde, aktif kompozisyonu içerisinde likit aktiflerin oranında 2008-2009 kriz dönemi dışında, çok bir değişim gözlemlenmemiştir. Bankacılık sektörü kullanım yapısı TL ağırlıklı bir yapıdadır. Ve bankacılık sektörü aktif yapısı incelendiğinde, bilanço yapılarının banka grupları arasında zaman içerisinde daha homojen bir görünüm yakalandığı izlenimi elde edilmiştir.

Bilançoların kaynak yapısı incelendiğinde, bankacılık sektörü pasif kompozisyonunda 2001-2010 döneminde büyük bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Bankacılık sektörünün ana fon kaynağını mevduatlar oluşturmaktadır. Mevduatların yapısı incelendiğinde ise, bankacılık sektörünün ana fon kaynağı olan mevduatlarının vade yapısının oldukça kısa olduğu ve daha da kısalma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bankacılık sektörü kaynakları TL ağırlıklıdır ve nakit ikamesi olgusu ortadan kalktığı görülmektedir.

Bankacılık sektörü karlılık oranları incelendiğinde ise, 2001 krizinden sonra bankacılık sektörünün karlılık oranlarının pozitif değerler aldığı ve dar bir aralıkta dalgalandığı gözlemlenmiştir ve karlılık oranları tatmin edici görünmektedir.

Bankacılık sektörü sermaye yeterliliği rasyosu yasal sınırın üzerindedir, Basel-II'nin uygulanmaya başlamasıyla beraber sermaye yeterliliği oranında bir düşüş beklenmektedir.

Bankacılık sektörü bilanço yapılarının irdelenmesi sırasında sektörün bazı potansiyel kırılganlık yaratabilecek sorunları da ortaya çıkmıştır. Kaynakların giderek kısalan vadelerine karşılık kullanımda vadelerin giderek uzaması bankacılık sektörünün vade riski yaşama ihtimalini gündeme getirmektedir. Vade riskinin bankacılık sektörüne yeni karşılaşılmayan bir sorun olduğu ve önceki dönemlerde de var olduğu gözönünde bulundurulunca, sektörün bu sorunundan arınamamış hatta daha da kısa vadeli borçlanıp, uzun vadeli harcama eğilimine geçmiş olması bu konuda uyumsuzluk yaşandığının ve sorunun azalacağına arttığının bir işareti olmuştur.

Para aktarım mekanizmalarının kredi kanalının işlevi açısından bankacılık sektörünün yapısal sorunları azalmakla beraber tamamen yok olmamıştır. Sektör önemli gelişmeler kaydetmekle beraber, riskler de içermektedir. Ekonomik büyüme istikrarlı bir şekilde sağlanır ve sektörün riskleri en aza indirilip iyi yönetilirse, bankacılık sektörünün makro politikalarla ilişkisi daha da sağlamlaşacak ve reel ekonominin kontrol edilmesi daha sağlıklı bir yapı içerisinde gerçekleştirilip, etkin politikalarla ekonomik kalkınma sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Apak, S., Aytaç, A. A., 2009:** Küresel Krizler, Kronolojik Değerlendirme ve Analiz, Avcıol Basım Yayın, İstanbul
- Bernanke, B. S., Blinder, A. S., 1988:** Credit, Money, and Aggregate Demand, The American Economic Review, Vol.78, No.2, 1988, sf. 435-439
- Bernanke, B. S., Blinder, A. S., 1992:** The Federal Funds Rate and The Channel of Monetary Transmission, American Economic Review, September 1992, 82, 901-21
- Bernanke, B. S., Gertler, M., 1995:** Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission, Journal of Economic Perspectives, Vol.9, No.4, 1995, sf.27-48
- Brooks, P., 2007:** The Bank Lending Channel of Monetary Transmission: Does It Work in Turkey?, IMF Working Paper, WP/07/272
- Ehrmann, M., 2003:** Financial systems and the role of banks in monetary policy transmission in the euro area, Cambridge University Press, Cambridge
- Erdoğan, S., Beşbalı, S. G., 2009:** Türkiye’de banka kredileri kanalının işleyişi üzerine ampirik bir analiz, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 11, (1), 2009, 28-41
- Esen, O., 2000:** Financial Openness in Turkey, International Review of Applied Economics, Vol.14, No.1, 2000
- Günçavdı, O., Küçükçifçi, S., 2002:** Bankacılık ve Sigortacılık Kesiminin Üretim Hacmindeki Değişmelerin Kaynakları: 1973/ 1990, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, Yıl 13, Sayı 40, 3-11, Mart 2002
- Gür, E., 2003:** Kredi Kanalıının Etkin Çalışması ve Türkiye Uygulaması, TCMB, Alındığı tarih: 26.04.2012, adres: www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ekintoksozgur.pdf
- Kashyap, A., Stein, J., 2000 :** What do a million observations on banks say about the transmission of monetary policy?, American Economic Review, 90, 407-428
- Küçükbaşakçı, R., 2004:** Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları, TCMB, Alındığı tarih: 24.04.2012, adres:

[http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ramazankucukbi
cakci.pdf](http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ramazankucukbi
cakci.pdf)

Lensink, R., Sterken, E., 2002: Monetary transmission and bank competition in the EMU, Journal of Banking and Finance, 26, (2002), 2065-2075

Mishkin, F., 1999: Lessons From The Asian Crises, NBER Working Paper, No.7102, April 1999

Öztürkler, H., Çermikli, A.,H., 2007: Türkiye’de Bir Parasal Aktarım Kanalı Olarak Banka Kredileri, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar 2007, Cilt.44, Sayı. 514, s.57-68, Alınan tarih: 24.04.2012, adres: www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/.../514/Sayi_514_Makale_04.pdf

Parasız, İ., 2011 : Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık, Ezgi Kitabevi Bursa

Rondorf, U., 2011: Are bank loans important for output growth? A panel analysis of the euro area, Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, 22 (2012), 103-119

Şengönül, A., Thorbecke, W., 2005: The effect of monetary policy on bank lending in Turkey, Applied Financial Economics, 2005, 15, 931-934

TCMB, 2006, Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, Alınan tarih: 04.06.2012 adres: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/EnflasyonHedeflemesiRejimi.pdf>

TCMB, 2010, Finansal İstikrar Raporu

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Akya Aybike Selvigöl
Doğum Yeri ve Tarihi: İzmir, Türkiye 06.05.1987
Adres: Konaklar Mahallesi İzzet Aksalur Caddesi
Oyak Sitesi Blok: 37 Kat: 2 Daire: 5
4.Levent / İSTANBUL
E-Posta: akyaselvigul@yahoo.com
Lisans: İstanbul Bilgi Üniversitesi, İktisadi İdari
Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü (İngilizce)